

จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา

สู่การเป็นสินค้าชุมชน

โดย

นางสาววนิดา นาคีสงษ์

การวิจัยเฉพาะเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ประกาศนียบัตรบัณฑิต

สาขาวิชาบัณฑิตอาสาสมัคร

วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา
สู่การเป็นสินค้าชุมชน

โดย

นางสาววนิดา นาคีสังข์

การวิจัยเฉพาะเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ประกาศนียบัตรบัณฑิต
สาขาวิชาบัณฑิตอาสาสมัคร
วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

FROM LOCAL WISDOM OF KAREN OF BAN MAE KONG KHA TO
BEING THE COMMUNITY GOODS

BY

MISS WANIDA NAKHISANG

A SPECIAL RESEARCH SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE
REQUIREMENTS FOR THE DEGREE OF GRADUATE DIPLOMA PROGRAM

GRADUATE VOLUNTEER

PUEY UNGPHAKORN SCHOOL OF DEVELOPMENT STUDIES

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2016

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์

การวิจัยเฉพาะเรื่อง

ของ

นางสาวนิตา นาคีสังข์

เรื่อง

จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร)

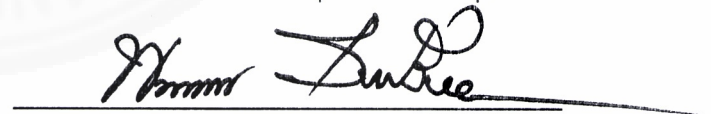
เมื่อ วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2560

ประธานกรรมการสอบการวิจัยเฉพาะเรื่อง

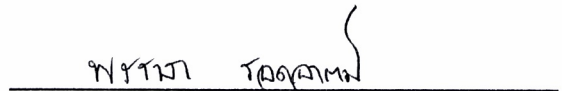
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุเพชร จิระจรกุล)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัยเฉพาะเรื่อง

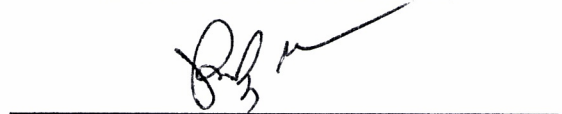
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรพรรณ วีระปรียาคุร)

กรรมการสอบการวิจัยเฉพาะเรื่อง

(อาจารย์ ดร. พรรษา รอดอาตม์)

คณบดี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิตติ มงคลชัยอรัญญา)

หัวข้อการวิจัยเฉพาะเรื่อง	จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเก๋อญอ บ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน
ชื่อผู้เขียน	นางสาววนิดา นาคีสังข์
ชื่อปริญญา	ประกาศนียบัตรบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	บัณฑิตอาสาสมัคร วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัยเฉพาะเรื่อง	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรพรรณ วีระปรียากร
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเก๋อญอบ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน” เป็นการวิจัยแบบผสม เพื่อสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเก๋อญอบ้านแม่กองคา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรหรือผลผลิตสู่การเป็นสินค้าชุมชนที่สามารถเป็นแนวทางเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน รวมถึงสำรวจความต้องการในการเพิ่มรายได้ ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อแม่ และกลุ่มเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเก๋อญอ อันจะนำมาสู่การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนาหรือการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าชุมชน ที่ได้มาจากระบวนการวิเคราะห์ ภูมิปัญญาเชิงบูรณาการและกระบวนการบูรณาการการเพิ่มมูลค่าสินค้าของเยาวชนด้วยความรู้ใหม่ ในพื้นที่วิจัยชุมชนบ้านแม่กองคา หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาและแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างตราสินค้า ผ่านเครื่องมือการเก็บข้อมูล เช่น แผนที่ชุมชน กล้องถ่ายรูป สมุดจดสนามแบบสำรวจรายการ และตัวผู้วิจัย รวมไปถึงเทคนิคการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญา เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก และเทคนิคกิจกรรมเกม

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเก๋อญอบ้านแม่กองคา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร หรือผลผลิตจากวัฒนธรรมสู่การเป็นสินค้าชุมชนสามารถสรุปผลได้ว่า พริกกะเหรียง น้ำผึ้งป่า และผ้าทอกะเหรียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสู่การเป็นสินค้าชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนหลายฝ่ายในชุมชนเพื่อต่อยอดสินค้าชุมชนอันจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในอนาคต อันได้แก่ ประชาชนชุมชน ผู้สูงอายุใน

ครอบครัว ผู้ปกครอง ผู้นำในชุมชน สถานศึกษาหน่วยงานภาครัฐ เพื่อร่วมกันเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้ดีขึ้น เนื่องจากพบว่า คริวเรือนมีความต้องการเพิ่มรายได้ ร้อยละ 100 สาเหตุหลักมาจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และหนี้สิน พบว่า คริวเรือนชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคามีรายจ่ายจากหนี้สินมากกว่ารายรับ กระบวนการบูรณาการการเพิ่มมูลค่าสินค้าของเยาวชนด้วยความรู้ใหม่จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างแนวทางการหารายได้ให้แก่ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา โดยมีเยาวชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อน และอาศัยแหล่งเรียนรู้จากบุคลากร องค์กร หรือสถานศึกษา รวมทั้งสื่อสมัยใหม่เพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มในการรังสรรค์สินค้าชุมชน

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา, สินค้าชุมชน, ความรู้ใหม่

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการเขียนงานวิจัยเฉพาะเรื่องฉบับนี้ เนื่องจากได้รับความเอื้อเฟื้อจากบุคคลและองค์กรหลายหน่วยงาน ตลอดระยะเวลาของการทำงานวิจัยในพื้นที่ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเปรียบเสมือนห้องเรียนขนาดใหญ่ในป่ากว้าง ในห้องเรียนนี้มีครูอาจารย์หลายท่านที่คอยให้ความรู้และความช่วยเหลือเป็นอย่างดี

ก่อนอื่นขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์.ดร. ป่วย อึ้งภากรณ์ ที่จัดตั้งหลักสูตรที่ดีต่อสังคมไทย และขอขอบคุณผู้สืบสานเจตนารมณ์ของ ศาสตราจารย์.ดร. ป่วย อึ้งภากรณ์ ทั้งคณาจารย์ นักวิชาการ และบัณฑิตอาสาสมัครทุกท่านที่ร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาชนบทไทยมาตลอดระยะเวลา 48 ปีที่ผ่านมา จนทำให้ผู้วิจัยได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งที่ทำงานด้านจิตอาสาในพื้นที่ชนบทห่างไกล

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พรพรรณ วีระปรียากร อาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ผู้สอนวิชาวิธีวิทยาวิจัยทางสังคมศาสตร์ ที่คอยดูแลและให้คำแนะนำที่ดีตลอดการเรียนรู้ ในหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) อาจารย์ทุ่มเทและเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัย ได้มีกำลังใจสู้อุปสรรคโดยเดินทางไปเยี่ยมผู้วิจัยในพื้นที่ปฏิบัติงานสนามถึง 2 ครั้ง

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สุเพชร จิระขจรกุล ในฐานะประธานกรรมการสอบการวิจัยเฉพาะเรื่องและผู้แนะนำให้รู้จักกับหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเข้าศึกษาในหลักสูตรนี้ และยังได้ถ่ายทอดเทคนิควิธีการทำแผนที่หมู่บ้านแม่กองคาบน Google Map เพื่อเก็บข้อมูลชุมชน

ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร. พรรษา รอดอาตม์ ที่เสียสละเวลามาช่วยแนะนำและปรับแก้ขงงานวิจัยให้สมบูรณ์ขึ้นในฐานะกรรมการสอบการวิจัยเฉพาะเรื่อง

ขอขอบคุณ อาจารย์ผู้สอนทุกท่านในหลักสูตรฯ อันได้แก่ รองศาสตราจารย์ ศุภรัตน์ รัตนมุขย์ ผู้สอนวิชาอาสาสมัครและความรับผิดชอบต่อสังคม รองศาสตราจารย์ ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์ และอาจารย์ กิตติกาญจน์ หาญกุล ผู้สอนวิชากระบวนการทำงานชุมชน รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร อติวานิชยพงศ์ ผู้สอนวิชาสังคมพหุวัฒนธรรม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สามชาย ศรีสันต์ และอาจารย์ ดร. สร้อยมาศ รุ่งมณี ผู้สอนวิชาชนบทไทยในบริบทโลกาภิวัตน์ และท้องถิ่นภิวัตน์ ซึ่งเนื้อหาและความรู้ที่อาจารย์ได้สอนนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการทำ ความเข้าใจและวิเคราะห์เรื่องราวที่ผู้วิจัยได้ประสบพบเจอ

ขอขอบคุณ พี่ ๆ นักวิชาการ พี่ต่วน ต่วนรุสดี จะน็อรัง พี่กฤษณ์ ชื่นอารมณ์ พี่จิราวุธ
สุปัญญา ในฐานะพี่เลี้ยงและรุ่นพี่ บอ. ที่คอยดูแลและให้คำแนะนำ พร้อมทั้งแก้ปัญหาต่าง ๆ
ที่เกิดขึ้นให้ผ่านไปอย่างราบรื่น

ขอขอบคุณ พี่หนุ่ม นิตศักดิ์ โตนิตี ผู้อำนวยการสถาบันปัญญาปิติ พี่เป็ด สุทัศน์
นุชประโคน ศิษย์เก่า บอ. 45 ในฐานะพี่เลี้ยงในพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม ให้ทั้งคำแนะนำโครงการ
อุปกรณ์ หนังสือ ที่พัก อาหาร และความช่วยเหลืออื่น ๆ หลายด้าน ส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถเรียนรู้
และปรับตัวเข้ากับชาวบ้านในพื้นที่ได้ดี

กราบขอบพระคุณ ท่านพระอาจารย์มนต์ชัย สำนักสงฆ์บ้านแม่กองคา ในการเอื้อเพื่อ
สถานที่จัดกิจกรรม และเทศนาธรรมเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณ แม่บัวผัน และพ่อบอยวา อมรไฝ่นุกูล พ่อแม่อุปถัมภ์ในพื้นที่ปฏิบัติงาน
สนาม ตลอดจนชาวบ้านชุมชนบ้านแม่กองคาทุกท่าน ที่ได้เอื้อเพื่อที่พัก อาหาร และข้อมูลสำหรับ
การวิจัยในครั้งนี้ ที่สำคัญขอขอบใจหนูน้อยหน่อรดา น้องตาเล่อ น้องพี่ที่คอยสร้างสีสันในวันที่เหงาใจ
ให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณ พี่พลอย พรทิพย์ ยะภักดิ์ พี่สาวที่คอยสนับสนุนในทุก ๆ ก้าวแห่งความฝัน
อยากเป็นครูดอย อยากเข้าป่าก็ได้ทำตามหัวใจต้องการแล้ว โดยมีพี่พลอยให้กำลังใจและมารับมาส่ง
ตลอดหลักสูตร

ขอบคุณ คนรัก พี่โจ วรกานต์ สาระปัญญา ที่เข้าใจและพิสูจน์ให้เห็นถึงความรัก
ที่มีต่อกันแม้ในวันที่ต้องห่างไกลและระยะเวลานาน

ขอบคุณ แม่หนู วาสนา นาคีสังข์และครอบครัวที่ให้อิสระในการใช้ชีวิต ให้อิสระ
ในการตัดสินใจ เพราะการไม่ถูกห้ามให้ทำตามความฝันคือความสุขที่ยิ่งใหญ่

ท้ายสุดคงไม่ลืมที่จะขอบคุณตัวผู้วิจัยเอง ที่มุ่งมั่น อดทนต่ออุปสรรคทั้งปวง ขอขอบคุณ
ที่ยังยืนหยัดกับความตั้งใจเพื่อไปยังเป้าหมายจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและภาคภูมิใจ
ที่มีโอกาสได้เข้ามาศึกษาและเรียนรู้ในหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัคร

นางสาววนิดา นาคีสังข์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(1)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของการวิจัยเฉพาะเรื่อง	1
1.2 คำถามของการวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา	11
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้	12
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างแบรนด์	14
2.5 ความเป็นมาของชุมชนบ้านแม่กองคา	18
2.6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านแม่กองคา	20

2.7 การถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนบ้านแม่กองคา	38
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย	40
3.1 พื้นที่เป้าหมายในการวิจัย	40
3.2 หน่วยวิเคราะห์และผู้ให้ข้อมูลหลัก	41
3.3 เครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	43
3.4 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	44
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	44
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	46
4.1 ผลการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา	47
4.2 ผลการวิเคราะห์ความต้องการในการเพิ่มรายได้ ระหว่างกลุ่มคนในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา	56
4.2.1 ผลการวิเคราะห์ความต้องการในการเพิ่มรายได้	57
4.2.2 ผลการวิเคราะห์กระบวนการของเยาวชนในการเพิ่มมูลค่าสินค้า	59
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	64
5.1 สรุปผลการวิจัย	64
5.2 ข้อเสนอแนะ	69
รายการอ้างอิง	71
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบตรวจสอบรายการ	74
ภาคผนวก ข ข้อมูลรายรับ จากสินค้าชุมชน	75

ภาคผนวก ค ปฏิทินชุมชน	79
ภาคผนวก ง ประชาสัมพันธ์ชุมชน / วิทยากรท้องถิ่น	80
ภาคผนวก จ กฎระเบียบป่าชุมชน	81
ภาคผนวก ฉ หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมวิจัย	82
ประวัติผู้เขียน	85

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบวิธีการ/หลักการปลูกพริกของชุมชนบ้านแม่กองคา และการปลูกตามหลักวิชาการของการเกษตรชีวภาพ	24
3.1 วิธีการและเทคนิคการวิเคราะห์และได้มาซึ่งข้อมูลหรือตัวแปร	45
4.1 ปฏิทินการผลิตสินค้าภูมิปัญญาทั้ง 4 ประเภทของชุมชนบ้านแม่กองคา	47
4.2 ข้อมูลรายรับจากสินค้าภูมิปัญญา 4 ประเภท	58

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	6
2.1 ทฤษฎีปิรามิดแห่งความรู้ของ Hideo yamazali	8
2.2 ความสัมพันธ์ของแบรนด์กับผู้บริโภค	15
2.3 แบรนด์กับความสัมพันธ์ร่วมที่ประกอบกันในใจของผู้บริโภค	16
2.4 พิธีทำบุญวันสงกรานต์	19
2.5 ชาวปวาเกอญอบ้านแม่กองคาให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับพริกกะเหรี่ยง	20
2.6 ขั้นตอนการเตรียมเมล็ดพันธุ์พริกกะเหรี่ยงก่อนนำไปปลูก	22
2.7 การตากพริกของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา	23
2.8 พริกกะเหรี่ยงตากแห้งชุมชนบ้านแม่กองคาในบรรจุภัณฑ์ใหม่	25
2.9 นายมูคา อมรไฝ่กุลสาธิตวิธีการเก็บน้ำผึ้งป่า	27
2.10 น้ำผึ้งป่าชุมชนบ้านแม่กองคาระหว่างบรรจุภัณฑ์เดิมและบรรจุภัณฑ์ใหม่	28
2.11 การเปรียบเทียบราคาน้ำผึ้งป่าระหว่างบรรจุภัณฑ์เดิมและบรรจุภัณฑ์ใหม่	28
2.12 ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแม่กองคาประดิษฐ์งานจักสาน	30
2.13 การทำงานจักสานในครัวเรือนของชุมชนบ้านแม่กองคา	31
2.14 ดอกปุยฝ้ายในไร่หมุนเวียน	33
2.15 ขั้นตอนการแยกเมล็ดฝ้าย	34
2.16 ขั้นตอนการตีฝ้ายและทำกลุ่มด้าย	34
2.17 ขั้นตอนการทำด้าย	35
2.18 ลวดลายบนเสื้อผ้าทอกะเหรี่ยงทอมือ	36
2.19 อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการทอผ้าของชุมชนบ้านแม่กองคา	37
2.20 กำไลข้อมือ ผลงานของเยาวชนชุมชนบ้านแม่กองคา	38
3.1 หน่วยวิเคราะห์และผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย	42
4.1 การวางตัวของชุมชนและการตั้งบ้านเรือน ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา	48
4.2 แผนที่อาณาเขตของชุมชนบ้านแม่กองคา	49
4.3 ตำแหน่งที่ตั้งการผลิตของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา	50
4.4 การกระจายตัวของพื้นที่การเพาะปลูกหรือทำการเกษตร	52
4.5 กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา	53

4.6	เยาวชนบ้านแม่กองคาสังเกตและจดจำการทอผ้าจากผู้ปกครอง	54
4.7	ผู้ปกครองสอนเยาวชนทอกระเป๋าดำด้วยวิธีการสอนแบบสาธิต	54
4.8	เยาวชนและผู้ปกครองบ้านแม่กองคาทอผ้าบริเวณใต้ถุนบ้าน	55
4.9	การเก็บพริกของเยาวชนบ้านแม่กองคา	56
4.10	กระบวนการเพิ่มมูลค่าสินค้าของเยาวชนชุมชนบ้านแม่กองคา	59
4.11	การค้นหาเทคนิคการสานกำไลข้อมือจากสื่อออนไลน์ (Facebook)	61
5.1	เมล็ดกาแฟที่ตากแล้วพร้อมขายส่งโรงงาน	65
5.2	ผลงาน สายคาดผมของเยาวชนบ้านแม่กองคา	68

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของการวิจัยเฉพาะเรื่อง

ชุมชนปวาก่ออุบลบ้านแม่กองคา (ภาษาเขียนที่เป็นที่นิยมใช้กันคือ ปกาเกอญอ แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ ภาษาเขียนที่ออกเสียงตรงกับเสียงที่ประชาชนในชุมชนบ้านแม่กองคาออกเสียงเป็นหลัก เพื่อแสดงนัยแห่งเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่แท้จริง) เป็นชุมชนปวาก่ออุบลแห่งหนึ่งในตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณทางภาคเหนือของประเทศไทย ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้หลักมาจากการขายพริก ซึ่งมีคุณภาพและราคาที่สูงกว่าชุมชนใกล้เคียง หรือที่เข้าใจกันว่า “พริกกะเหรี่ยง” รองลงมาคือ งานจักสาน ผ้ากะเหรี่ยงทอมีน้ำผึ้งป่า เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ พริกกะเหรี่ยง งานจักสาน ผ้ากะเหรี่ยงทอมีน้ำผึ้งป่า ฯ จึงมีสภาพเสมือนเป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนที่สำคัญ ซึ่งพริกกะเหรี่ยงบ้านแม่กองคาเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัดทั่วประเทศไทย ที่สำคัญเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน จนทำให้ได้รับการขนานนามให้เป็นหนึ่งในของดีขึ้นชื่อเมืองเหนือ จากรายการภูมิภาค 3.0 ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ThaiPBS และเพจเฟซบุ๊ก The North งามเหนือ : ของดีเมืองเหนือ

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของการพัฒนาสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งพริกกะเหรี่ยง งานจักสาน ผ้ากะเหรี่ยงทอมีน้ำผึ้งป่า ฯ ด้วยเทคนิค SWOT (SWOT Analysis) พบว่า จุดแข็งหรือจุดเด่น (ปัจจัยภายใน) ก็คือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ดังกล่าวทั้งในมิติการเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตร และภูมิปัญญาท้องถิ่นทางวัฒนธรรม รวมทั้งมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งพริกและน้ำผึ้ง แต่จุดด้อยหรือจุดอ่อน (ปัจจัยภายใน) คือ ราคาขายที่ชุมชนบ้านแม่กองคาไม่สามารถกำหนดได้ด้วยตนเองไม่รู้ช่องทางตลาด ความรู้ด้านการตลาดออนไลน์ ขาดการรวมกลุ่มด้านอาชีพ ขณะที่โอกาสในการพัฒนา (ปัจจัยภายนอก) คือ สินค้าเป็นความต้องการของผู้บริโภค เกษตรอินทรีย์ สินค้าท้องถิ่นมีลักษณะเฉพาะ การขายสินค้าออนไลน์ ด้านอุปสรรค (ปัจจัยภายนอก) อยู่ที่ราคาของผลผลิตเหล่านี้ที่เป็นไปตามกลไกตลาด ดังนั้นผลการวิเคราะห์นี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ช่องทางและความเป็นไปได้ในการพัฒนาผลผลิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านแม่กองคายังคงมีช่องทางที่เป็นไปได้

เมื่อพิจารณาลักษณะทางกายภาพ เช่น การตั้งอยู่ของชุมชน ซึ่งไม่ได้ตั้งอยู่ในพื้นที่ปกติ กล่าวคือ ชุมชนบ้านแม่กองคาตั้งอยู่บนพื้นที่สูงในเขตอนุรักษ์สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เหตุนี้ประชาชน

ทุกคนในชุมชนบ้านแม่กองคาจึงไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน แม้จะอยู่อาศัยกันมานานหลายทศวรรษ ที่สำคัญเมื่อการเปลี่ยนแปลงหรือความเป็นเมืองมีมากขึ้น ประชาชนชุมชนบ้านแม่กองคา จึงปรับเปลี่ยนวิถีแห่งการดำเนินชีวิต ให้ความสำคัญกับ “การศึกษา” มากยิ่งขึ้น การส่งบุตรหลาน ออกจากชุมชนเพื่อเข้าสู่เมือง มาศึกษาเรียนรู้ในระดับการศึกษาต่าง ๆ จึงเป็นเสมือนปัจจัยสำคัญ อย่างหนึ่งที่น่ามาสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้างประชากรและการเปลี่ยนแปลงในมิติอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นกับประชาชนและสิ่งต่าง ๆ รอบตัวของประชาชนในชุมชนบ้านแม่กองคา เช่น ค่านิยมทางด้านวัตถุ การแต่งกาย การดื่มกิน เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัย ได้ดำเนินการสำรวจนาร่องเบื้องต้นเกี่ยวกับ “การศึกษาในระบบโรงเรียน” ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านแม่กองคา พบว่า กลุ่มเด็ก/เยาวชน รุ่นใหม่ที่ออกไปศึกษาต่อ ภายนอกพื้นที่ชุมชน แทบไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ภูมิปัญญาของชนเผ่าปวาเกอญอใด ๆ เยาวชนคนรุ่นใหม่ขาดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่มีความหมายในการหล่อหลอมการเรียนรู้ วิถีชีวิตและการผลิตที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ดังนั้น ผลผลิตทางการเกษตรในชุมชน ที่ดำเนินการจากกิจกรรมทางการเกษตรของผู้ปกครองที่มีภูมิปัญญาเฉพาะหลายอย่างจึงขาดการต่อยอด ตกทอดสู่ชนรุ่นหลัง

จากปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงและการขาดจากการเรียนรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของกลุ่มเด็ก/เยาวชนรุ่นใหม่ ส่งผลให้บรรดาผู้ปกครองโดยเฉพาะอย่างยิ่งรุ่นปู่ย่าตายาย เกิดความกังวลว่า ความรู้ภูมิปัญญาเดิมเกี่ยวกับการเกษตรที่มีลักษณะเฉพาะสำหรับชุมชนบ้านแม่กองคาหรือชุมชนกระเหรี่ยง อาจสูญหาย/ถูกลบเลือน อย่างต่อเนื่องมากขึ้น ขณะเดียวกันขาดการต่อยอดระหว่างภูมิปัญญาเดิมกับความรู้ชุดใหม่ที่กลุ่มเด็ก/เยาวชน ได้มาจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ประกอบกับในมิติเศรษฐกิจครัวเรือน พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และหนี้สิน กล่าวคือ ครัวเรือนชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา มีรายได้โดยเฉลี่ย 30,000 บาทต่อปี และมีหนี้สิน ณ ปีปัจจุบัน 45,000 บาทต่อครัวเรือน (ข้อมูล ณ วันที่ 30 มีนาคม 2560) แสดงให้เห็นว่า เศรษฐกิจครัวเรือนชุมชนบ้านแม่กองคามีรายจ่ายจากหนี้สินมากกว่ารายรับ โดยยังไม่รวมรายจ่ายจากกิจกรรมอื่น ๆ ในครัวเรือน ปัญหาหนี้สินดังกล่าวสามารถทุเลาลงได้หากชุมชนสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน จึงนำมาสู่ความสำคัญของการวิจัยเฉพาะเรื่องครั้งนี้ ที่มุ่งหวังว่า นอกจากชุมชนฯ จะสามารถสานต่อความรู้การผลิตสินค้าท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา เพื่อต่อยอดและสืบทอดภูมิปัญญา แล้วชุมชนฯ ยังสามารถส่งเสริม/ผลิตสินค้าท้องถิ่นเพื่อเป็นแนวทางสร้างรายได้เพิ่มให้แก่เยาวชนและชุมชน ทั้งภูมิปัญญาที่เป็นผลผลิตทางการเกษตร คือ พริกกระเหรี่ยง น้ำผึ้งป่า และภูมิปัญญาที่เป็นผลผลิตจากวัฒนธรรม คือ ผ้ากระเหรี่ยงทอมือ งานจักสาน สินค้าจาก

ชุมชนข้างต้นเป็นสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีกระบวนการผลิตที่คำนึงถึงผู้บริโภค เนื่องจากไร้สารเคมีตกค้าง และเป็นที่ต้องการของตลาดภายนอกชุมชน

ทั้งนี้ในแต่ละปีพบว่า พริกกะเหรียง และน้ำผึ้งป่าของชุมชนบ้านแม่กองคาไม่เพียงพอต่อการจำหน่ายในท้องตลาด เนื่องจากคุณภาพตรงตามความต้องการของผู้บริโภค และการขายแบบตรงไปตรงมา กล่าวคือ มีจรรยาบรรณในการค้าขาย ไม่ดัดแปลงสินค้าเพื่อหวังผลกำไร จึงเป็นชุมชนควรค่าแก่การพัฒนาสินค้าที่ดีและมีคุณภาพออกไปสู่ผู้บริโภค การดำเนินการวิจัยนี้ได้อาศัยการมีส่วนร่วมของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ในชุมชนด้วยการรวมกลุ่มเยาวชนจัดกิจกรรมเรียนรู้วิถีชุมชน และสรรค์สร้างสินค้าจากภูมิปัญญาในช่วงปิดภาคเรียน

1.2 คำถามของการวิจัย

1.2.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาอะไรบ้างที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร (พริกกะเหรียง น้ำผึ้งป่า) หรือผลผลิตจากวัฒนธรรม (การจักสาน การทอผ้ากระเหรียงทอมือ) สู่การเป็นสินค้าชุมชนที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

1.2.2 กระบวนการบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนกับความรู้ใหม่ที่เยาวชนได้จากการเรียนรู้ในสถานศึกษาภายนอกชุมชน สามารถเกิดขึ้นได้อย่างไร (ทั้งในเชิงปัจจัย กระบวนการ และผลลัพธ์)

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 สรรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร (พริกกะเหรียง น้ำผึ้งป่า) หรือผลผลิตจากวัฒนธรรม (การจักสาน การทอผ้ากระเหรียงทอมือ) สู่การเป็นสินค้าชุมชนที่สามารถเป็นแนวทางเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในอนาคต

1.3.2 สรรวจความต้องการในการเพิ่มรายได้ ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อแม่ และกลุ่มเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอ อันจะนำมาสู่การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนา/การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าหลักและสินค้านรองของชุมชน ที่ได้มาจากการบูรณาการวิเคราะห์ ภูมิปัญญาเชิงบูรณาการและกระบวนการบูรณาการการเพิ่มมูลค่าสินค้าของเยาวชนด้วยความรู้ใหม่

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร (พริกกะเหรียง น้ำผึ้งป่า) หรือผลผลิตจากวัฒนธรรม (การจักสาน การทอผ้ากระเหรียงทอมือ) สู่การเป็นสินค้าชุมชนที่สามารถเป็นแนวทางเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในอนาคต

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากร สัมภาษณ์กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อแม่ และกลุ่มเยาวชนหรือเด็กในชุมชน ด้านความต้องการในการเพิ่มรายได้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร (พริกกะเหรียง น้ำผึ้งป่า) หรือผลผลิตจากวัฒนธรรม (การจักสาน การทอผ้ากระเหรียงทอมือ) จำนวน 20 คน

1.4.3 ขอบเขตด้านเวลาการศึกษา เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2559 - พฤษภาคม พ.ศ. 2560 รวมเป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 7 เดือน ซึ่งเป็นระยะเวลาที่บัณฑิตอาสาสมัครปฏิบัติงานภาคสนามในพื้นที่บ้านแม่กองคา หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยาวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร (พริกกะเหรียง น้ำผึ้งป่า) หรือผลผลิตจากวัฒนธรรม (การจักสาน การทอผ้ากระเหรียงทอมือ) สู่การเป็นสินค้าชุมชนที่สามารถเป็นแนวทางเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในอนาคต

1.5.2 เยาวชนได้สร้างสรรค์/สรรค์สร้าง ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนด้วยตนเอง ทำให้เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

คำว่า “ปกากะญอ” คือภาษาเขียนที่เป็นที่นิยมใช้เรียกคนชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบสูง ซึ่งคนทั่วไปจะคุ้นชินกับคำว่า “ชาวกะเหรี่ยง” แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ ภาษาเขียนที่ออกเสียงตรงกับที่ชุมชนบ้านแม่กองคาออกเสียงเป็นหลัก ซึ่งได้ถอดคำมาจากการออกเสียงของผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่และเยาวชนในชุมชนบ้านแม่กองคา ทั้งนี้เพื่อต้องการแสดงนัยแห่งเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่แท้จริงผ่านงานวิจัยฉบับนี้

ชุมชนปวาเกอญอ คือ สถานที่ที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ปฏิบัติงานสนาม หมายถึง ชุมชนบ้านแม่กองคา หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งประกอบด้วย 3 หย่อมบ้าน ได้แก่ บ้านแม่กองคา บ้านกลาง และบ้านหม้อเหล้า ประชาชนเป็นชาวปวาเกอญอหรือชาวกะเหรี่ยงสะกอ ซึ่งภายในชุมชนมีการนับถือทั้งศาสนาพุทธควบคู่กับการนับถือผีตามความเชื่อดั้งเดิมและบางกลุ่มนับถือศาสนาคริสต์ โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสารกันภายในชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการวิจัยนี้หมายถึง ชุดของความรู้เกี่ยวกับการเพาะปลูกพริกกะเหรี่ยง รวมถึงการหาน้ำผึ้งป่า และการสร้างงานจักสาน การทอผ้ากระเหรี่ยงทอมือ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง การบอกต่อจากคนรุ่นหนึ่งส่งมายังอีกรุ่นหนึ่ง พร้อมทั้งมีการปรับปรุงและประยุกต์บางส่วนบางอย่างให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงหรือวิถีการดำเนินชีวิต

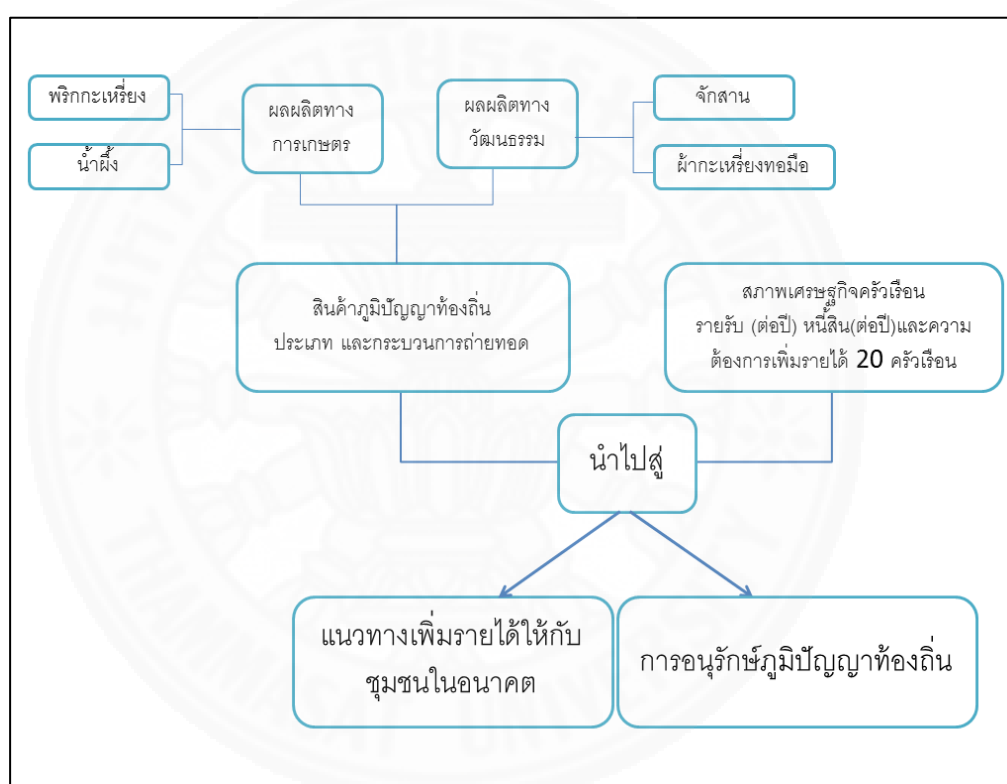
สินค้าชุมชน ในการวิจัยนี้หมายถึง ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาที่สามารถนำมาพัฒนาสู่การเป็นสินค้าชุมชน โดยในการวิจัยประกอบด้วยสินค้าที่เป็นผลผลิตทางการเกษตร เช่น พริกกะเหรี่ยง น้ำผึ้งป่า และผลผลิตจากวัฒนธรรม ได้แก่ ผ้ากระเหรี่ยงทอมือ งานจักสาน

ความรู้ใหม่ ในการวิจัยนี้หมายถึง ชุดความรู้ที่ไม่ได้สืบทอดกันอยู่ในภายในชุมชนบ้านแม่กองคา แต่เป็นความรู้ชุดใหม่ที่ได้เรียนรู้จากภายนอกชุมชนผ่านสถานศึกษา สื่อออนไลน์ เช่น กระบวนการออกแบบสินค้า กระบวนการออกแบบบรรจุภัณฑ์ กระบวนการสร้างแบรนด์สินค้าและการตลาด กระบวนการออกแบบการขาย

1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อมุ่งเน้นการศึกษาเศรษฐกิจของครัวเรือนจากสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีตัวแปรหลัก คือ รายรับ (ต่อปี) หนี้สิน (ต่อปี) และความต้องการเพิ่มรายได้ อันจะนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรหรือผลผลิตจากวัฒนธรรมสู่การเป็นสินค้าชุมชนที่สามารถเป็นแนวทางเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในอนาคต

นอกจากนี้ยังมุ่งศึกษากระบวนการบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนกับความรู้ใหม่ที่เยาวชนได้จากการเรียนรู้ในสถานศึกษาภายนอกชุมชน อันจะนำมาสู่การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนา/การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าหลักและสินค้ารองของชุมชน โดยเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เด็ก/เยาวชนบ้านแม่กองคาตามความประสงค์ของผู้สูงอายุและผู้ปกครอง สามารถสรุปกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย. โดย วนิดา นาคีสั่งข์, 2560.

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าด้วยการทบทวนวรรณกรรมจากการลงพื้นที่ปฏิบัติงานภาคสนาม เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม วิธีการผลิตทางการเกษตร วิธีการผลิตทางวัฒนธรรม และความเป็นไปที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยม อำเภอมะเข่เรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นระยะเวลา 7 เดือน และทบทวนวรรณกรรมจากหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสารและงานวรรณกรรมต่าง ๆ ประกอบด้วย

1. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา
3. แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้
4. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างตราสินค้า
5. ความเป็นมาของชุมชนบ้านแม่กองคา
6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านแม่กองคา
7. การถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนบ้านแม่กองคา

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการวิจัยเพื่อหาคำตอบจากคำถามวิจัยที่ว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาอะไรบ้างที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร (พริกกะเหรียง น้ำผึ้งป่า) หรือผลผลิตจากวัฒนธรรม (การจักสาน การทอผ้ากระเหรียงทอมือ) สู่การเป็นสินค้าชุมชนที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน” ผู้วิจัยจึงทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งพบว่ามีการนิยามได้ให้ความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ไว้หลายความหมาย สามารถสรุปได้ดังนี้

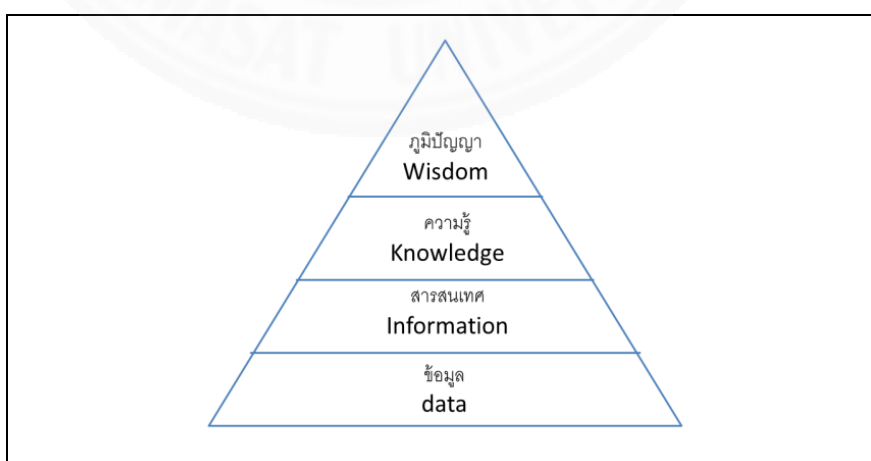
เสรี พงศ์พิศ (2548, น. 45) ให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญา” คือ ศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้คนได้สั่งสมสืบทอดกันมาช้านาน จากพ่อแม่ปู่ย่าตายาย สู่ลูกหลาน จากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ หมายความว่า เป็นความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ปัจจัยสี่ การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและการอยู่ร่วมกันใน

สังคม ส่วนภูมิปัญญาเป็นศิลปะนั้น หมายความว่า เป็นความรู้ที่มีคุณค่า ดีและงาม ที่ผู้คนได้คิดขึ้นมา ไม่ใช่ด้วยสมองแต่เพียงอย่างเดียว แต่ด้วยอารมณ์ความรู้สึก ญาณทัศนะ คือด้วยจิตวิญญาณ

การให้ความหมายข้างต้นสอดคล้องกับอีกหนึ่งความหมายที่ระบุว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (local wisdom หรือ popular wisdom) หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านที่ได้เรียนรู้มาจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้อง หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้เรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้าทอเสื่อ การสานตะกร้าและเครื่องใช้ด้วยไม้ไผ่ ด้วยหวาย การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องมือทางการเกษตร นอกจากนี้ ยังมีศิลปะดนตรี การฟ้อนรำ และการละเล่นต่าง ๆ การรักษาโรคด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การใช้ยาสมุนไพร การนวด เป็นต้น

ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมาสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน ผ่านวิธีการอนุรักษ์หรือการบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้ รวมถึงผ่านการฟื้นฟูหรือการรื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่กำลังจะหายไปให้กลับมาเป็นประโยชน์ นอกจากนี้ยังผ่านการประยุกต์หรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกันให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสานกับการรักษาสมัยใหม่ การทำพิธีบวงสรวงต้นไม้ เพื่อให้คนร่วมมือกันอนุรักษ์ป่า

ในต่างประเทศ Hideo Yamazali นักวิชาการชาวญี่ปุ่น อธิบายว่า ภูมิปัญญา (wisdom) เป็นความรู้ที่มีอยู่ในตัวคน โดยนำมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาการทำงานให้เกิดประโยชน์ บางครั้งเรียกว่า ปัญญาปฏิบัติจากภูมิปัญญาได้มีการยกระดับให้กลายเป็น นวัตกรรม (innovation) หรือนวัตกรรมแห่งความสำเร็จ ซึ่ง Hideo Yamazali ได้สรุปนิยามของความรู้ที่อยู่ในรูปแบบของปิรามิดแห่งความรู้หรือระดับความรู้ ทั้งหมด 4 ประเภท ดังภาพต่อไปนี้ ต่อไปนี้

ภาพที่ 2.1 ทฤษฎีปิรามิดแห่งความรู้ของ Hideo Yamazali, สืบค้นจาก goo.gl/tXZZm4, 2560.

จาก ภาพที่ 2.1 ทฤษฎีปิรามิดแห่งความรู้ของ Hideo Yamazaki ทำให้ทราบว่า ภูมิปัญญานับเป็นความรู้ขั้นสูงสุดตามนิยามของความรู้ที่อยู่ในรูปแบบของปิรามิดแห่งความรู้ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการตกลึกมาฐานที่เป็นทั้งข้อมูล สารสนเทศและความรู้ จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไทยมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละภูมิภาคตามลักษณะของพื้นที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความรู้ที่สั่งสมสืบต่อกันมาได้ถูกจำแนกประเภทใน 2 ลักษณะ คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จำแนกออกเป็น 4 ประเภทและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จำแนกออกเป็น 10 ประเภท สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จำแนกออกเป็น 4 กลุ่มย่อย มีรายละเอียด ดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านคติธรรม ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งถ่ายทอดกันมา
2. ภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา
3. ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ที่ยึดหลักการพึ่งตนเองและได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย
4. ภูมิปัญญาด้านแนวความคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่

ขณะเดียวกันภูมิปัญญาท้องถิ่นยังสามารถจำแนกประเภทตามลักษณะได้ 10 ประเภท ดังนี้ (จิราภรณ์ เวฬุณารักษ์. (12 มีนาคม 2556). ภูมิปัญญาท้องถิ่นคืออะไร มีกี่ประเภท อะไรบ้าง. สืบค้นจาก http://jirapornaon616.blogspot.com/2013/03/blog-post_12.html.)

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา จากความหลากหลายทางการนับถือศาสนาและพื้นฐานทางความเชื่อที่ต่างกันในประเทศไทย ทำให้ภูมิปัญญาประเภทนี้มีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาเป็นหลักจะช่วยสร้างสรรค์สังคมด้วยการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น ยกตัวอย่างเช่น ความเชื่อเรื่องผีควบคู่กับการนับถือศาสนาพุทธของชาวปวาเกอญูชุมชนบ้านแม่กองคา
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม ภูมิปัญญาประเภทนี้มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมโดยเฉพาะประเพณีและพิธีกรรมที่เป็นการเพิ่มขวัญกำลังใจนับเป็นสิ่งที่ดีงามที่คนไทยในท้องถิ่นสร้างขึ้นมาเพื่อเอื้อต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมอย่างมีความสุข ยกตัวอย่างเช่น พิธีมัดมือของชาวปวาเกอญูชุมชนบ้านแม่กองคา ประเพณีบวชป่าประจำทุกปี

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เพื่อถ่ายทอดงานศิลปะที่มีลักษณะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่นด้วยการสร้างสรรค์งานจากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ ยกตัวอย่างเช่น เครื่องดนตรีพื้นบ้าน ที่เรียกว่า “เตหนา” ของชาวปวาเกอชุมชนบ้านแม่กองคา

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน การนำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้เป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตเพื่อให้อาหารที่มีมากเกินไปความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานยิ่งขึ้น ในชุมชนบ้านแม่กองคาจะนำพริกกะเหรียงจากไร่หมุนเวียนมาตากแห้งไว้เพื่อบริโภคตลอดทั้งปี การเก็บเมล็ดพันธุ์ผักต่าง ๆ และนำเนื้อสัตว์มาയാ่งรมควันไว้สามารถใช้ประกอบอาหารได้นานหลายวัน

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน ส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์ในการละเล่นที่ประดิษฐ์มาจากธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ การละเล่นพื้นบ้านถือว่าเป็นการผ่อนคลายโดยเฉพาะในวัยเด็กซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน ยกตัวอย่างเช่น หน่อคะโต๊ะหรือปิ่นไม้ไผ่ ของเล่นของเด็กผู้ชายชุมชนบ้านแม่กองคา

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม เกิดจากการสร้างสรรค์ของคนในท้องถิ่น ซึ่งแต่ละภาคในประเทศไทยสามารถพบหลักฐานจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏกระจายตัวอยู่ทั่วไป เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงเทคนิค ความคิด ความเชื่อของบรรพชนได้เป็นอย่างดี เช่น ภูมิปัญญาการสร้างบ้านของชาวปวาเกอหมู่บ้านแม่กองคา

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน ภูมิปัญญานี้ส่วนใหญ่จะแสดงออกถึงความสนุกสนาน และยังเป็นคติสอนใจสำหรับคนในสังคมที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละภูมิภาค สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น เพลงพื้นบ้านของชาวปวาเกอชุมชนบ้านแม่กองคา

8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาสำคัญเพราะเป็นปัจจัยสี่ที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ ภูมิปัญญาประเภทนี้เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง ซึ่งชุมชนบ้านแม่กองคายังมีการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาอาการเจ็บป่วยควบคู่กับการรักษาทางการแพทย์สมัยใหม่

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประติมากรรมและหัตถกรรมพื้นบ้าน เครื่องมือหรือสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้นถือเป็นประติมากรรมและหัตถกรรมชั้นเยี่ยม ซึ่งในชุมชนบ้านแม่กองคามีหัตถกรรมที่สร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน เช่น ผ้ากะเหรียงทอมือ งานจักสาน เป็นต้น

10. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ คนไทยจำนวนมากไม่น้อยมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหาหรืออ่อนน้อมให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูก และเพื่อเพิ่มผลิตผลทางการเกษตร เช่น พิธีกรรมเลี้ยงผีไร่ ของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550, น. 18) ได้ศึกษาถึงประเภทของภูมิปัญญา ทำให้ทราบว่า คุณลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญาสามารถจำแนกได้ 2 ประการ ได้แก่ ลักษณะภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งลักษณะภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความเชื่อ แนวคิด ค่านิยม ปรัชญาการดำเนินชีวิต เป็นต้น ส่วนลักษณะภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ เครื่องดนตรี ศิลปหัตถกรรม อุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงสรุปว่า ภูมิปัญญาเหล่านี้จะถูกส่งต่อผ่านกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นลูกหลานโดยผ่านการขัดเกลาทางสังคมและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสรุปได้ดังหัวข้อ 2.2

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา

ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นด้วยการเรียนรู้จากผู้รู้ อันได้แก่ ปราชญ์ชุมชน ผู้สูงอายุในครอบครัว และพ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งเป็นรูปแบบทุนทางสังคมแบบภูมิปัญญาที่สืบทอดกันระหว่างคนต่อคน ดังนั้นจึงมีการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “การสืบทอด” หรือ “กระบวนการถ่ายทอด” ภูมิปัญญา จากนักวิชาการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยสรุปได้ว่า

เสรี พงศ์พิศ (2548, น. 49) อธิบายว่า การสืบทอดภูมิปัญญาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งนั้นสามารถเกิดขึ้นได้หลายช่องทาง ได้แก่ ครอบครัว วัด สำนัก ชุมชน เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้ในอดีตเรียนโดยการปฏิบัติ ซึมซับพ่อแม่สอนลูกโดยให้ลูกสังเกตสิ่งที่พ่อแม่ทำ ลูกช่วยพ่อแม่ทำ และค่อยๆทำตามทำเอง เรื่องการทำมาหากิน การทำเครื่องมือเครื่องใช้ การทอผ้าทำหัตถกรรม ล้วนเกิดจากการปฏิบัติและซึมซับที่ละเล็กละน้อย

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550, น. 19-21) อธิบายว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สำคัญมี 2 วิธี คือ การถ่ายทอดโดยตรงและการถ่ายทอดโดยอ้อม สามารถสรุปได้ดังนี้

1) การถ่ายทอดโดยตรง เป็นการถ่ายทอดโดยการบอกเล่าจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยใช้วิธีการบอกเล่าเป็นภาษาพูดและการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การเล่านิทาน การอบรมสั่งสอน การให้ศิลาให้พร เป็นต้น

2) การถ่ายทอดโดยอ้อม เป็นการสอดแทรกภูมิปัญญาไปในรูปของความบันเทิงต่างๆ เช่น ภาพวาด สถาปัตยกรรม คำร้องลิเกหรือลำตัดในภาคกลาง หรือคำร้องสะล้อซอซึงของภาคเหนือ เป็นต้น

ทั้งนี้เมื่อมีกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาเกิดขึ้น มีผู้สอนและผู้เรียน “การเรียนรู้” ย่อมเกิดขึ้น ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ปรากฏดังหัวข้อ 2.3

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้

การวิจัยเรื่องนี้ เน้นเก็บรวบรวมจากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้กระบวนการสร้างสรรค์สินค้าชุมชนของเยาวชนและเด็ก ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนวรรณกรรม แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ ซึ่งในการวิจัย ผู้วิจัยทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยมากที่สุด เป็นแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ 8 ขั้นของกาเย่ (Gagne) ซึ่งให้ความสำคัญในการจัดลำดับขั้นการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้สิ่งเร้า สิ่งแวดล้อมภายนอกกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ และสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน ว่ามีการตอบสนองอย่างไร เพื่อที่จะจัดลำดับขั้นของการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ถูกต้อง โดยทฤษฎีการเรียนรู้ 8 ขั้น ประกอบด้วย (ปราถนา ชนะศักดิ์. (1 มกราคม 2556). แนวคิด ทฤษฎี การเรียนรู้ (Learning Ecology). การจัดการความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/514718>.)

1) การจูงใจ (motivation phase) การคาดหวังของผู้เรียนเป็นแรงจูงใจในการเรียนรู้

2) การรับรู้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (apprehending phase) ผู้เรียนจะรับรู้สิ่งที่สอดคล้องกับความตั้งใจ

3) การปรุงแต่งสิ่งที่รับรู้ไว้เป็นความจำ (acquisition phase) เพื่อให้เกิดความจำระยะสั้นและระยะยาว

4) ความสามารถในการจำ (retention phase)

5) ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว (recall phase)

6) การนำไปประยุกต์ใช้กับสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้ว (generalization phase)

7) การแสดงออกพฤติกรรมที่เรียนรู้ (performance phase)

8) การแสดงผลการเรียนรู้กลับไปยังผู้เรียน (feedback phase) ผู้เรียนได้รับทราบผลเร็ว จะทำให้มีผลดี และประสิทธิภาพสูง

แนวคิดของ Gagne สอดรับกับทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ ที่เกิดจากนักจิตวิทยาชาวเยอรมันตั้งแต่ปี ค.ศ. 1912 ผู้นำกลุ่มคือ เวิร์ธเมอร์ (Wertheimer) โคห์เลอร์ (Kohler) คอฟฟ์กา (Koffka) และเลวิน (Lewin) ที่หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้อธิบายว่า หลักการเรียนรู้ของบุคคลนั้นเน้นการเรียนรู้ที่ส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อย ซึ่งจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และการเรียนรู้เกิดขึ้นจาก 2 ลักษณะคือ (คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. (30 มิถุนายน 2556). ทฤษฎีการเรียนรู้ จิตวิทยาสำหรับครู. สืบค้นจาก http://edunewbox.blogspot.com/p/blog-page_27.html.) ได้แก่

1) การรับรู้ (perception) อันเป็นการแปลความหมายจากการสัมผัสด้วยอวัยวะสัมผัสทั้ง 5 ส่วนคือหู ตา จมูก ลิ้นและผิวหนัง การรับรู้ทางสายตาจะประมาณร้อยละ 75 ของการรับรู้ทั้งหมด โดยกลุ่มเกสตัลท์ เน้นการจัดระเบียบการรับรู้โดยแบ่งเป็นกฎ 4 ข้อ เรียกว่า กฎแห่งการจัดระเบียบ ประกอบด้วย

1.1) กฎแห่งความชัดเจน (clearness) การเรียนรู้ที่ดีต้องมีความชัดเจนและแน่นอน เพราะผู้เรียนมีประสบการณ์เดิมแตกต่างกัน

1.2) กฎแห่งความคล้ายคลึง (law of similarity) เป็นการวางหลักการรับรู้ในสิ่งที่คล้ายคลึงกันเพื่อจะได้รู้ว่าสามารถจัดเข้ากลุ่มเดียวกัน

1.3) กฎแห่งความใกล้ชิด (law of proximity) เป็นการกล่าวถึงว่าถ้าสิ่งใดหรือสถานการณ์ใดที่มีความใกล้ชิดกัน ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งนั้นไว้แบบเดียวกัน

1.4) กฎแห่งความต่อเนื่อง (law of continuity) สิ่งเร้าที่มีทิศทางในแนวเดียวกันซึ่งผู้เรียนจะรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน

1.5) กฎแห่งความสมบูรณ์ (law of closure) สิ่งเร้าที่ขาดหายไปผู้เรียนสามารถรับรู้ให้เป็นภาพสมบูรณ์ได้โดยอาศัยประสบการณ์เดิม

2) การหยั่งเห็น (insight) หมายถึง การเกิดความคิดแวบขึ้นมาทันทีทันใด โดยสามารถมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาตั้งแต่เริ่มแรกเป็นขั้นตอนจนสามารถแก้ปัญหาได้ ผู้เรียนจะมองเห็นช่องทางการแก้ปัญหาขึ้นได้ในทันทีทันใดการทดลองกลุ่มเกสตัลท์ เพื่อที่จะได้เข้าใจวิธีการแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มนี้เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการทดลองในการเรียนรู้ ซึ่ง โคห์เลอร์ (Kohler) ได้ทำการทดสอบลิงชิมแปนซีด้วยการขังไว้ในกรง พบว่า ลิงชิมแปนซีพยายามใช้มือเอื้อมหยิบกล้วยหลายครั้งเป็นเวลานาน แต่ไม่สามารถหยิบกล้วยได้ ลิงชิมแปนซีจึงหันมองไปรอบๆกรง ปีนป่าย พร้อมทั้ง

เขย่ากรงและส่งเสียงร้อง จากนั้นลิงชิมแปนซีจึงหันมาลองจับไม้และใช้ไม้ชิ้นนั้นเขี่ยกล้วยแต่ก็ยังไม่ได้ผล ลิงชิมแปนซีลองผิตลองถูหยาบไม้อันใหม่มาสอยกล้วยซ้ำ ในที่สุดก็สามารถใช้ไม้สอยกล้วยมากินได้

ขณะที่โคลเลอร์เรียกพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของลิงชิมแปนซีว่าเป็น “การหยั่งเห็น” เป็นการมองเห็นช่องทางในการแก้ปัญหาโดยลิงชิมแปนซีได้มีการรับรู้ในความสัมพันธ์ระหว่างไม้สอยกล้วยที่แขวนอยู่ข้างนอกกรงและสามารถใช้ไม้ชิ้นนั้นสอยกล้วยได้เป็นการนำไปสู่เป้าหมาย

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้มาสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ขณะที่ได้ลงมือสร้างสรรค์สินค้าชุมชนในชุมชนบ้านแม่กองคา ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มุ่งหวังให้เด็กๆ ได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนผ่านการเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าของเยาวชนด้วยการบูรณาการความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างแบรนด์” ซึ่งสรุปได้ดังนี้

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างแบรนด์

การวิจัยเรื่องนี้ มุ่งเน้นสำรวจความต้องการในการเพิ่มรายได้ ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อแม่ และกลุ่มเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอ โดยข้อมูลเกี่ยวกับการสำรวจดังกล่าว จะนำมาสู่การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนา/การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าหลักและสินค้ารองของชุมชน ที่ได้มาจากกระบวนการวิเคราะห์ภูมิปัญญาเชิงบูรณาการและกระบวนการบูรณาการการเพิ่มมูลค่าสินค้าของเยาวชนด้วยความรู้ใหม่ ซึ่งต้องการคำตอบที่จะนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าของสินค้า ทั้งนี้ การสำรวจอยู่ภายใต้สมมติฐานที่ว่า การสร้างแบรนด์จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้ชุมชนบ้านแม่กองคามีสินค้าชุมชนที่มีมาตรฐาน สามารถแข่งขันในตลาด รวมถึงเป็นแนวทางในการสร้างรายได้ของเศรษฐกิจครัวเรือนที่ดีขึ้น ทั้งนี้การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดนี้สรุปได้ว่า

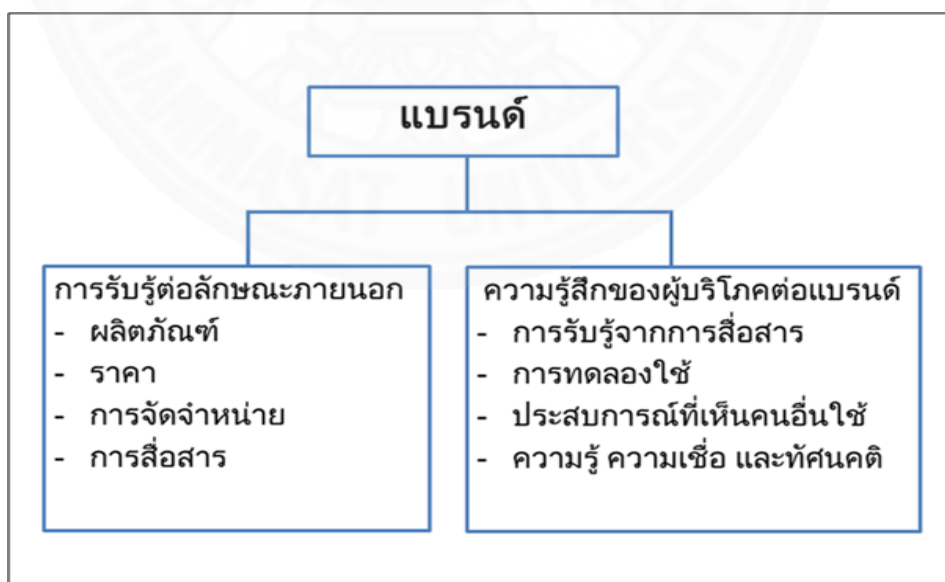
นฤมล กิมภากรณ์ (2555, น. 6-7) อธิบายว่า แนวคิดการสร้างแบรนด์ หรือแนวคิดการสร้างตราผลิตภัณฑ์ (concept of branding) คือ การทำให้ตราผลิตภัณฑ์มีความแข็งแกร่งในจิตใจของผู้บริโภคเป้าหมาย โดยการสร้างให้เป็นที่รู้จัก เกิดความนิยมชมชอบเกิดความไว้วางใจ เกิดความศรัทธาในผู้บริโภคเป้าหมาย การสร้างตราผลิตภัณฑ์ไม่ได้มุ่งเน้นการสร้างส่วนแบ่งทางการตลาด (market share) เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการสร้างส่วนแบ่งทางอารมณ์ ซึ่งตราผลิตภัณฑ์ (branding) คือ สิ่งที่รวมความรู้สึกของผู้บริโภคที่มีต่อตราผลิตภัณฑ์ ก่อให้เกิดรอยประทับอยู่ในใจของผู้บริโภคที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคกับผลิตภัณฑ์

ประดิษฐ์ จุมพลเสถียร (2547, น. 41-43) อธิบายว่า การสร้างแบรนด์ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแบรนด์กับผู้บริโภค แบรนด์จึงเป็นความสัมพันธ์ที่ผู้บริโภครับรู้ได้จาก

เครื่องหมายทางการตลาด ซึ่งประกอบไปด้วย ผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย และสื่อสารทางการตลาด ซึ่งสินค้าชุมชนของชุมชนบ้านแม่กองคายังขาดทักษะการสร้างแบรนด์ในหลายมิติ ขณะเดียวกันกับที่ผู้บริโภคพัฒนาความรู้สึกและภาพลักษณ์ที่มีต่อแบรนด์ขึ้นเอง แบรนด์จึงเป็นองค์ประกอบมากกว่าชื่อหรือตราของสินค้า ผู้บริโภคจะมีความสัมพันธ์กับแบรนด์ 2 ส่วน คือ

1. การรับรู้ต่อลักษณะภายนอกของแบรนด์ (tangible attribute) เช่น ตราสินค้า โลโก้ บรรจุภัณฑ์ สี คุณภาพ การออกแบบ และประสิทธิภาพสินค้า เช่น การรับรู้ต่อนานาฬิกา โรเล็กซ์ คือ โลโก้เป็นรูปมงกุฎ เป็นนาฬิกาคุณภาพดี ราคาแพง ผลิตจากประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เทียงตรงรูปลักษณะสวยงาม มีหลากหลายแบบให้เลือกทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ส่วนพริกกะเหรียงชุมชนบ้านแม่กองค การรับรู้ต่อพริกกะเหรียง คือ เป็นพริกคุณภาพดี เนื้อแน่น เม็ดเล็กและเผ็ดดี แต่ยังคงขาดตราสินค้าหรือโลโก้ หรือบรรจุภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะให้ผู้บริโภคจดจำ

2. ความรู้สึกของผู้บริโภคต่อแบรนด์ (intangible attribute) อาจเป็นความรู้สึกที่เกิดจากการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย คำพูดของพนักงานขาย และประสบการณ์ของผู้บริโภคเคยได้ทดลองซื้อผลิตภัณฑ์ไปใช้ ซึ่งก่อให้เกิดทัศนคติและภาพลักษณ์ (Image) ต่อผลิตภัณฑ์หรือแบรนด์นั้น เช่น ผู้บริโภคมีความรู้สึกต่อนานาฬิกาโรเล็กซ์ เป็นสัญลักษณ์ของคนมีฐานะดี ใส่แล้วมีความภูมิใจ เหมาะสำหรับคนรวยหรือเหมาะสำหรับนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ

ภาพที่ 2.2 ความสัมพันธ์ของแบรนด์กับผู้บริโภค. จาก การสร้างแบรนด์และการสื่อสารการตลาด (น.42), โดย ประดิษฐ์ จุมพลเสถียร, 2547, กรุงเทพฯ: บริษัท แพนค อินเตอร์กรุ๊ป จำกัด.

ส่วนสินค้าชุมชนของชุมชนบ้านแม่กองคาจะทำให้ผู้บริโภคอย่างผ้าทอกะเหรี่ยงทอมือมีความรู้สึกเรียบง่าย ใส่แล้วมีดีใกล้ชิดกับธรรมชาติ ซึ่งถ้าหากชุมชนบ้านแม่กองคามีการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ หรือการส่งเสริมการขายก็จะทำให้จุดเด่นของสินค้าให้ผู้บริโภคเข้าใจตรงกันมากขึ้น

นอกจากนี้แบรนด์จึงเป็นความสัมพันธ์ร่วมที่ประกอบกันในใจของผู้บริโภค โดยเกิดจากมืองค์ประกอบดังต่อไปนี้ คือ

- 1) เจ้าของสินค้า: ในฐานะผู้ผลิต ออกแบบ ตั้งชื่อ ตั้งราคา ให้บริการและกำหนดรูปแบบการจัดจำหน่ายแบรนด์
- 2) ตัวสินค้า: คุณภาพของสินค้า ตำแหน่งสินค้า ภาพ และเสียงที่สื่อสารผ่านการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการขาย พนักงานขายและการตลาดทางตรง
- 3) ผู้บริโภค: การเปิดรับสื่อ การตีความข้อมูลจากสื่อ การรับรู้ทัศนคติ และประสบการณ์จากการใช้สินค้า ซึ่งมีรายละเอียด ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 แบรนด์กับความสัมพันธ์ร่วมที่ประกอบกันในใจของผู้บริโภค. จาก การสร้างแบรนด์และการสื่อสารการตลาด (น.42), โดย ประดิษฐ์ จุมพลเสถียร, 2547, กรุงเทพฯ: บริษัท แพค อินเตอร์กรุป จำกัด.

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า แนวคิดในการสร้างแบรนด์ ได้รับการยอมรับจากนักการตลาดมากขึ้น เนื่องจาก

1. การสร้างแบรนด์คือการสร้างความหมายที่ดีให้เกิดขึ้นกับตัวสินค้า ความหมายที่ดีของแบรนด์ คือ การบอกผู้บริโภคว่า “แบรนด์” มีความแตกต่างและเหนือกว่าคู่แข่งอย่างไร

เหมาะสำหรับผู้บริโภคที่เป็นเพศชายหรือหญิง อายุเท่าใด ประกอบอาชีพอะไร มีสถานะทางสังคมอย่างไร มีทัศนคติและรูปแบบในการดำเนินชีวิตอย่างไร

2. แบรินด์ที่ได้รับการยอมรับจากผู้บริโภค คือ แบรินด์ที่น่าซื้อมาใช้ ซึ่งช่วยสร้างยอดขายให้กับเจ้าของสินค้า การสร้างแบรินด์ที่ดีจะมีความสัมพันธ์กับยอดขาย แบรินด์ที่ได้รับการยอมรับจากผู้บริโภคมักจะเป็นแบรินด์ที่ประสบความสำเร็จทางการตลาด

3. การสร้างแบรินด์ คือ การลงทุนทางการตลาด เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสินค้าแบรินด์ที่ประสบความสำเร็จจะมีอายุยาวนานกว่า มียอดขายสูงกว่า และให้ผลตอบแทนแก่เจ้าของสินค้ามากกว่าสินค้าที่ไม่สร้างแบรินด์ แบรินด์ที่ได้รับการยอมรับสามารถที่จะเพิ่มสายผลิตภัณฑ์ (line extension)

4. แบรินด์มีมูลค่าทางการเงิน (financial value) เพราะแบรินด์สามารถที่จะขายลิขสิทธิ์ เพื่อให้ผู้ผลิตอื่นนำสัญลักษณ์ของแบรินด์ไปใช้ได้ เช่น การ์ตูนดิสนีย์ ให้ลิขสิทธิ์ในการนำภาพตัวการ์ตูนไปผลิตของที่ระลึก เช่น เสื้อผ้า ตุ๊กตา เครื่องเขียน ถ้วยกาแฟ หรือการขายแบรินด์ให้แก่ผู้ผลิตรายอื่น ถือเป็น การขายความเป็นเจ้าของสิทธิ์ในแบรินด์ เพื่อให้ผู้ซื้อนำแบรินด์ดำเนินธุรกิจต่อได้

สำหรับขั้นตอนของการสร้างแบรินด์ หากพิจารณาจากองค์ประกอบของแบรินด์สะท้อนว่า แบรินด์เกิดจากลักษณะทางกายภาพของผลิตภัณฑ์ และความรู้สึกของผู้บริโภคที่มีต่อแบรินด์ การสร้างแบรินด์จึงเกี่ยวพันกับการกำหนดแนวคิดผลิตภัณฑ์ (product concept) การออกแบบผลิตภัณฑ์ (product design) การตั้งชื่อและการกำหนดแนวคิดทางการสื่อสารให้ผู้บริโภคมีการรับรู้ และมีทัศนคติที่ดีต่อแบรินด์ ขั้นตอนของการสร้างแบรินด์สามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ (brand positioning)
2. การกำหนดบุคลิกภาพให้กับแบรินด์ (brand personality)
3. การสร้างเอกลักษณ์ให้กับแบรินด์ (brand identity)
4. การสื่อสารเพื่อสร้างแบรินด์ (brand communication)

ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับแบรินด์ข้างต้น นำมาสู่การสร้างตราสินค้าหรือการสร้างแบรินด์เพื่อพัฒนาสินค้าชุมชนบ้านแม่องคา ในมิติของผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย และการสื่อสารทางการตลาด เพื่อเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกในการพัฒนาสินค้าชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

ขณะเดียวกันตลอดระยะเวลา 7 เดือน ผู้วิจัยได้พบทวนวรรณกรรมในพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย คือชุมชนบ้านแม่องคา หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยม อำเภอมะเริง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทั้งมิติของประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนบ้านแม่กองคา ซึ่งมีข้อสรุป 3 ส่วนหลัก ได้แก่

- 1) ความเป็นมาของชุมชนบ้านแม่กองคา
- 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านแม่กองคา
- 3) การถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนบ้านแม่กองคา

2.5 ความเป็นมาของชุมชนบ้านแม่กองคา

ชุมชนบ้านแม่กองคา ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2245 หรือประมาณ 315 ปีก่อน เป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชาวปวาเกอญอกลุ่มสะกอ มีประเพณีความเชื่อในการนับถือผีสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดั้งเดิมการปกครองมีลักษณะเป็นแบบพี่ปกครองน้อง โดยมีผู้นำชุมชนที่เรียกว่า “ฮีโซ” เป็นผู้ปกครองชุมชน ซึ่งหมายถึงผู้นำตามประเพณีหรือผู้นำทางธรรมชาติ ก่อนจะมีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือนายจอ อู ศรีมาลี ในปี พ.ศ.2519 ขึ้นมาเพื่อดูแลลูกบ้านอย่างเป็นทางการ ซึ่งในขณะนั้น ชุมชนบ้านแม่กองคาอยู่ในเขตการปกครองเดียวกับบ้านท่าตาดั้ง คือ หมู่ที่ 7 ตำบลแม่ยม อำเภอมะเขย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากแฟ้มข้อมูลชุมชน ที่เก็บบันทึกข้อมูลประวัติชุมชนแม่กองคา เมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2546 โดยนายสวรรค์ ปองรุ่งโรจน์ ระบุว่า จากเมื่อครั้งที่ตั้งชุมชนแห่งนี้ครั้งแรก ย้อนไปเมื่อ 315 ปีได้มีชาวปวาเกอญอพยพมาอาศัยอยู่ที่นี้ประมาณ 12 ครอบครัว โดยมีนายแหล่หน้าเป็น ผู้ก่อตั้งและปกครองชุมชนเป็นคนแรก ต่อมาเมื่อปีพ.ศ. 2524 จึงได้แยกออกมาตั้งชุมชนบ้านแม่กองคา หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยม อำเภอมะเขย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีผู้ใหญ่บ้านคือ นายนุ กรือแ่น

ตำนานของชุมชนบ้านแม่กองคา ถูกบอกเล่าต่อกันมาว่า ในอดีตมีนายพรานซึ่งเป็นชาวละว้า ที่อาศัยอยู่เหนือชุมชนบ้านแม่กองคาประมาณ 1 กิโลเมตร ได้ออกไปล่าสัตว์ และยิงหมูป่าตายที่ขุนห้วย นายลาปอยในฐานะหัวหน้าชุมชนและหมอผีประจำชุมชน จึงตั้งชื่อชุมชนว่า “บ้านแม่คะคี” ซึ่งแปลว่า “ยิงที่ขุน” ต่อมาสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดโรคฝีดาษระบาดไปทั่วชุมชน ส่งผลให้ผู้คนล้มตายกันเป็นจำนวนมาก หัวหน้าชุมชนบอกว่า สาเหตุของโรคระบาดในขณะนั้น เป็นเพราะอยู่รวมกันมากหลายหลังคาเรือน ทำให้ผีจึงไม่ยอม จำเป็นต้องแยกย้ายกันไปอยู่ที่แห่งใหม่ ส่งผลให้บริเวณนี้มีกลุ่มชาวปวาเกอญอตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่จำนวน 4 หย่อมบ้าน ได้แก่ หย่อมบ้านแม่กองคา หย่อมบ้านกลาง หย่อมบ้านหม้อเหล้า และหย่อมบ้านแม่ป้อ ต่อมาอำเภอเปลี่ยนชื่อจากแม่คะคี เป็นชื่อบ้านแม่กองคา ตามชื่อลำห้วยที่ไหลผ่าน และได้รวบรวมเอา 3 หมู่บ้านคือ บ้านแม่กองคา บ้านกลาง และบ้านหม้อเหล้ามารวมเป็นหมู่บ้านเดียวกัน เป็นบ้านแม่กองคา

หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนห่อมบ้านแม่ป่อที่อยู่ลึกเข้าไปนั้น อยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 7 ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปี พ.ศ. 2520 นับเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตครั้งสำคัญของชาวปวาเกอญอ ชุมชนบ้านแม่กองคา เมื่อมีการก่อตั้งโรงเรียนบ้านแม่กองคาขึ้น นี่คือนจุดเริ่มต้นของความเจริญก้าวหน้าทางด้านการศึกษาของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา ซึ่งเป็นการเรียนรู้ การอ่านการเขียนภาษาไทยเป็นครั้งแรก โรงเรียนบ้านแม่กองคาตั้งอยู่ห่อมบ้านกลางซึ่งเป็นบริเวณ กึ่งกลางของชุมชน เอื้อต่อการเดินทางมายังโรงเรียนของเด็กๆ ทั้ง 3 ห่อมบ้าน โรงเรียน บ้านแม่กองคาเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษา ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2560) นายพงศ์ปณต ปัญญา ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่กองคา มีครูและผู้ดูแลเด็ก รวมจำนวน 8 คน แม่ครัว 1 คน เมื่อนักเรียนจบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาแล้ว เด็กจะ ออกไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาภายนอกหมู่บ้าน เช่น โรงเรียนบ้านห้วยสิงห์ โรงเรียนบ้านห้วยทราย โรงเรียนบริพัตรศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ที่ 21 โรงเรียนสังวาลวิทยา เป็นต้น

สำหรับปี พ.ศ. 2538 ได้ก่อตั้งสำนักสงฆ์บ้านแม่กองคา สืบเนื่องจากอดีตมีพระสงฆ์ ชุดงค์เข้ามาในชุมชนแต่ไม่มีที่พักสำหรับพระสงฆ์ ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคาจึงได้สร้างที่พัก หลังเล็กซึ่งทำจากไม้ไผ่ตามภูมิปัญญาการสร้างบ้านของคนที่นี่ให้ จากนั้นมีพระสงฆ์ชุดงค์เข้ามาอยู่ เป็นประจำจึงได้พัฒนาสร้างศาลาไม้สักขนาดใหญ่ขึ้น ปัจจุบันมีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ที่สำนักสงฆ์ จำนวน 1 รูป คือ ท่านพระอาจารย์มนต์ชัย (สททมโน) ซึ่งเป็นพระสงฆ์จากวัดถ้ำพระโบราณ (ถ้ำเหง้า) ในอำเภอแม่สะเรียง สำนักสงฆ์แห่งนี้เปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจ รวมถึงพื้นที่แสดงออกถึง ความรักและความสามัคคีในการทำนุบำรุงศาสนาของคนในชุมชน ดังภาพที่ 2.4 ในพิธีทำบุญ วันสงกรานต์ที่จัดขึ้นวันที่ 15 เมษายนของทุกปี มีพุทธศาสนิกชนมาร่วมทำบุญเป็นจำนวนมาก

ภาพที่ 2.4 พิธีทำบุญวันสงกรานต์. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

2.6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านแม่กองคา

จากการทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชน รวมถึงการสำรวจภาคสนามโดยผู้วิจัย สามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำไปประยุกต์และพัฒนาเป็นสินค้าชุมชนได้นั้น มี 4 ประเภท ได้แก่ พริกกะเหรียง น้ำผึ้งป่า จักสาน และผ้าทอกะเหรียงทอมือ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

2.6.1 พริกกะเหรียง

ข้อมูลพื้นฐานของพริกกะเหรียง คือ คุณลักษณะเด่นของ “พริกกะเหรียง” ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา คือ เผ็ด เม็ดเล็ก เนื้อแน่น เก็บได้นาน คุณลักษณะเด่นนี้ช่วยสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนบ้านแม่กองคา จนกลายเป็นเสมือน “ตราสินค้า” ที่ทำให้การส่งออกไปขายยังจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน กรุงเทพฯ เป็นต้น ที่สำคัญพริกกะเหรียงบ้านแม่กองคาเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคและสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน โดยได้รับการขนานนามให้เป็น หนึ่งในของดีขึ้นชื่อเมืองเหนือ จากรายการภูมิภาค 3.0 ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ThaiPBS และเพจเฟซบุ๊ก The North อดศาเหนือ : ของดีเมืองเหนือ ซึ่งได้ถ่ายภาพ เล่าเรื่องราวตามรอยเส้นทางพริกกะเหรียงบ้านแม่กองคาและสัมภาษณ์คนในชุมชน ดังภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 ชาวปวาเกอญอบ้านแม่กองคาให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับพริกกะเหรียง. จาก The North อดศาเหนือ: ของดีเมืองเหนือ, โดยรายการภูมิภาค 3.0 ทาง ThaiPBS. 2560.

สำหรับการปลูกพริกกะเหรียงตามภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นางพุทธชาติ ผู้มีตระกูล (ข้อมูล ณ วันที่ 29 เมษายน 2560) สรุปได้ว่า ในการปลูก ผู้ปลูกจะใช้วิธีการเผาหญ้าแห้งในไร่หมุนเวียนให้มีชี้้ถ้า่านปริมาณมาก ๆ ซึ่งชี้้ถ้า่าคือปุ๋ยหรืออาหารของรากที่จะทำให้ต้นพริกกะเหรียงมีขนาดสูงใหญ่ ขณะเดียวกันชี้้ถ้า่า่านดังกล่าวจะทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ การปลูกพริกกะเหรียงจึงไม่ต้องใช้สารเคมีและยากำจัดศัตรูพริกใด

พริกกะเหรียงจะปลูกอยู่ในไร่หมุนเวียนแบบดั้งเดิม โดยปลูกรวมกับต้นข้าว แตง ถั่ว งา อ้อย พักทอง มัน เผือก ข้าวโพด ยาสูบ ห่อวอ ลูกเดือย เป็นต้น การทำไร่หมุนเวียนของชาวปวาเกอญอบ้านแม่กองคามีลักษณะการปลูกแบบผสมผสานตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง โดยวิธีการปลูกพริกกะเหรียง เริ่มจาก

1) นำเมล็ดพันธุ์พริกกะเหรียงที่ตากเก็บไว้เมื่อฤดูกาลผลิตที่แล้ว มาตำเปลือกออกให้เหลือเพียงเมล็ด แล้วนำไปหว่านในไร่หมุนเวียนพร้อมกันกับข้าวไร่ และพืชชนิดอื่น ๆ โดยเฉลี่ยจะใช้เมล็ดพันธุ์พริกกะเหรียงจำนวน 2 กิโลกรัมต่อ 1 ไร่ ทั้งนี้เมล็ดพันธุ์ของพริกกะเหรียงจะผ่านการตากแดด 2 ครั้ง เพื่อให้แห้งสนิท (ขั้นตอนการปลูกปรากฏดังภาพประกอบด้านล่าง) การเริ่มปลูกจะเริ่มในเดือนพฤษภาคมของทุกปี

2) วิธีและตำแหน่งการปลูกพริกกะเหรียง จากการสังเกตการณ์ในไร่หมุนเวียนของนายสุวัฒน์ นิมนิมิตติ (ข้อมูล ณ วันที่ 15 พฤษภาคม 2560) หย่อมบ้านหม้อเหล้า ได้ข้อมูลสรุปว่า ตำแหน่งการหว่านเมล็ดพันธุ์จะเริ่มจากบริเวณด้านบนสุดของไร่หมุนเวียนก่อน จากนั้นจะเดินลงเนินเขาเป็นเส้นตรงเพื่อหว่านเมล็ดพันธุ์อีกครั้ง โดยจะหว่านจากด้านซ้ายไปยังด้านขวาของไร่

3) การให้น้ำ เนื่องจากเป็นการปลูกพริกบนที่ราบสูง ดังนั้นผู้ที่ปลูกพริกจากชุมชนบ้านแม่กองคา จะอาศัย “ธรรมชาติ” เป็นตัวช่วยในการให้น้ำพริก กล่าวคือ เน้นการใช้น้ำฝนเป็นหลัก จึงเลือกช่วงเวลาของการปลูกหลังจากเข้าฤดูฝนแล้ว

4) การดูแลก่อนการเก็บเกี่ยว เนื่องจากผู้ปลูกพริกกะเหรียงจากชุมชนบ้านแม่กองคา ไม่เน้นการพืงพืงสารเคมีเพื่อบำรุงหรือกำจัดศัตรูพืช ดังนั้นผู้ปลูกจะดูแลก่อนการเก็บเกี่ยวด้วยการดายหญ้าหรือพ่นเกลือเพื่อฆ่าหญ้าเท่านั้น ซึ่งหลังจากการปลูกเพียง 1 อาทิตย์หากมีฝนตกจากเมล็ดพริกจะเติบโตขึ้นเป็นต้นอ่อนพริกทันที จนกระทั่งเจริญเติบโตเต็มที่ก็จะสามารถให้ผลผลิตในช่วงเดือนธันวาคมไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ได้

ภาพที่ 2.6 ขั้นตอนการเตรียมเมล็ดพันธุ์พริกกะเหรียงก่อนนำไปปลูก. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

สำหรับการกำหนดราคาผลผลิตพริกกะเหรียง ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา ไม่ใช่ผู้กำหนดราคาขายพริกสดและพริกแห้งได้ด้วยตนเอง ดังนั้นราคาจึงแปรผันไปในแต่ละปี สำหรับปีนี้ (พ.ศ.2560) ราคาขายพริกสด อยู่ที่ราคากิโลกรัมละ 40-55 บาท และราคาขายพริกแห้ง ราคากิโลกรัมละ 180-200 บาท โดยจะมีพ่อค้าคนกลางในชุมชนเป็นคนรับซื้อพริกสดจากชาวบ้าน แล้วนำไปขายต่อยังพ่อค้าคนกลางภายนอกชุมชน ก่อนจะถูกส่งไปขายยังจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัด ข้างเคียง นอกจากนี้ยังพบว่า มีพ่อค้าคนกลางจากภายนอกชุมชนบางรายก็จะเข้ามารับซื้อพริกภายใน ชุมชนด้วย

กรรมวิธีการตากพริกแห้ง ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา นิยมตากพริกสด ท่ามกลางแดดร้อนจัด โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 2 อาทิตย์ ซึ่งแต่ละบ้านที่ปลูกพริกกะเหรียง จะใช้ อุปกรณ์การตากที่แตกต่างกัน เช่น ตากบนสังกะสี ตากบนเสื่อไม้ไผ่ ตากบนผ้าฝ้ายสีดำ ตากบน กระด้ง เป็นต้น

จากการสำรวจ พบว่า บางครัวเรือนใช้หลังคาบ้านเป็นลานตากพริก ขณะเดียวกัน บางครัวเรือนจะสร้างลานตากพริกที่ทำจากไม้ไผ่ขึ้นมาโดยเฉพาะไว้บริเวณบ้าน ซึ่งวิธีการตากพริกไม่ให้เป็นเชื้อราหรือขึ้นราดำนั้น ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคาระบุว่า ต้องไม่ให้ฝนตกโดนพริกแห้งที่ตากไว้ โดยไม่จำเป็นต้องเก็บเข้าบ้าน สามารถนำภาชนะต่าง ๆ มาปกปิดด้านบนของพริกเพื่อป้องกันแมลงหรือน้ำค้าง หรือสิ่งเจือปนได้

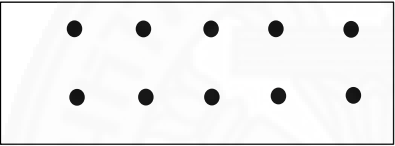
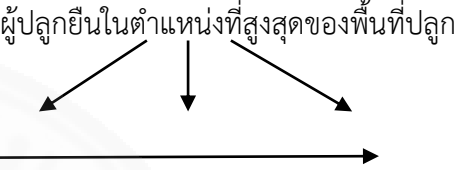
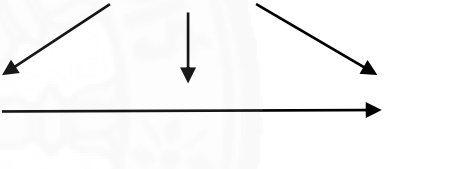

ภาพที่ 2.7 การตากพริกของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

ข้อสรุปเบื้องต้นจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักการ/หลักวิชาการ สรุปได้ว่า จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา พบว่า การปลูกพริกกะเหรี่ยงของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา มีลักษณะเป็นการปลูกที่ไม่เหมือนการปลูกตามหลักวิชาการทั่วไป แม้หากพิจารณาตามหลักการเกี่ยวกับการเกษตรชีวภาพ (Biodynamic agriculture) พบว่า มีลักษณะคล้ายคลึงกันก็ตาม ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาตามสภาพจริงที่เกิดขึ้น สรุปได้ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1

การวิเคราะห์เปรียบเทียบวิธีการ/หลักการปลูกพริกของชุมชนบ้านแม่กองคาและการปลูกตามหลักวิชาการของการเกษตรชีวภาพ

การปลูกตามหลักการเกษตรชีวภาพ (ระบุหลักการที่อ้างอิง)	การปลูกพริกของชาวปวาเกอญอ ชุมชนบ้านแม่กองคา
<p>เกษตรชีวภาพ คือ ระบบการเกษตรที่พยายามสร้างสมดุลของระบบนิเวศภายในฟาร์ม โดยมนุษย์จะทำงานร่วมกับธรรมชาติแต่จะไม่แทรกแซงในสิ่งที่ธรรมชาติทำเองได้ระบบเกษตรนี้จะคล้ายเกษตรอินทรีย์</p> <p>เตรียมแปลงยกร่องกว้าง 1 เมตร สูง 20 ซม. คลุมด้วยผ้ายางและเจาะรูผ้ายางให้มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 ซม. ห่างกันประมาณ 50 ซม. หวานเมล็ดลงบนแปลงเพาะขาดหลุม จากนั้นย้ายกล้ามาปลูกลงแปลงที่เตรียมไว้</p>	<p>ผู้ปลูกยืนในตำแหน่งที่สูงที่สุดของพื้นที่ปลูก</p> <p>ทำการหว่านเมล็ดพันธุ์พริกจากบนลงล่าง จากซ้ายไปขวา จากนั้นเลื่อนต่ำลงมาสู่พื้นราบไล่ลงมาเป็นชั้นๆ</p>

หมายเหตุ. โดย วนิดา นาดีสังข์, 2560.

จากตารางที่ 2.1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบวิธีการ/หลักการปลูกพริกกะเหรี่ยงของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคาและการปลูกตามหลักวิชาการของการเกษตรชีวภาพ พบว่ารูปแบบการปลูกแตกต่างกัน เนื่องจากการเกษตรชีวภาพเป็นระบบการเกษตรที่พยายามสร้างสมดุลของระบบนิเวศภายในฟาร์ม ใช้การปลูกบนแปลงเพาะปลูก เน้นเสริมปุ๋ยที่มีจุลินทรีย์ที่ประสิทธิภาพสูงเป็นส่วนผสม ซึ่งทำให้มีการดำเนินกิจกรรมเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ในดิน หรือทำให้พืชได้รับประโยชน์จากธาตุอาหารในดินมากขึ้นอันเนื่องมาจากกิจกรรมของจุลินทรีย์นั้น ขณะที่หลักการปลูกพริกกะเหรี่ยงของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา ใช้การปลูกพริกบนไร่หมุนเวียนซึ่งเป็นการปลูกพืชแบบย้ายที่ (shifting cultivation) โดยผู้ปลูกจะยืนในตำแหน่งที่สูงที่สุดของพื้นที่ปลูกแล้วทำการหว่านเมล็ดพันธุ์พริกกะเหรี่ยงจากบนลงล่าง และจากซ้ายไปขวา จากนั้นเลื่อนต่ำลงมาสู่พื้นราบไล่ลงมาเป็นชั้น ๆ

ส่วนลักษณะที่คล้ายคลึงกันของการปลูกพริกของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา และการปลูกตามหลักวิชาการของการเกษตรชีวภาพนั้น คือ การไม่ใช้สารเคมีในการปลูกพืชและการปลูกพืชหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน (เนตรนภา อินสฤต. ระบบการเกษตร (Agricultural System). สืบค้นจาก goo.gl/phF9QQ.)

นอกจากนี้ผู้วิจัย ทำการทดสอบตลาด ด้วยการนำพริกแห้งชุมชนบ้านแม่กองคา มาพัฒนาสู่ การเป็น “สินค้าชุมชน” ด้วยการออกแบบบรรจุภัณฑ์ และแบ่งสินค้าให้มีขนาดน้อยลง เพื่อให้สามารถกระจายสินค้าให้ทั่วถึงผู้บริโภคโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายย่อยภายนอกชุมชนได้มากขึ้น ดำเนินการร่วมกับระบบการขายออนไลน์ ดังภาพที่ 2.7 พริกกะเหรียงตากแห้งชุมชนบ้านแม่กองคา ในบรรจุภัณฑ์ใหม่

ภาพที่ 2.8 พริกกะเหรียงตากแห้งชุมชนบ้านแม่กองคาในบรรจุภัณฑ์ใหม่. โดย วนิตา นาคีสังข์, 2560.

ข้อสรุปจากการทดสอบตลาด พบว่า จากเดิมที่ชุมชนชายพริกแห่งกิโลกกรัมละ 200 บาท โดยขายผ่านผู้รับซื้อหลักของชุมชน ที่ทำให้ผู้ปลูก/ผู้ขายแต่ละรายได้ไม่ต้องมี “ค่าขนส่ง” เมื่อผู้วิจัยนำมาแบ่งใส่บรรจุภัณฑ์ใหม่ ถุงละ 1 ซีด ขายในราคา หนึ่งซิด/หนึ่งถุง ในราคาหน่วยต่อหน่วยที่ราคา 40 บาท พบว่า ราคาขายเฉลี่ยต่อกิโลกรัมเท่ากับ 400 บาท ความต่างของราคาอยู่ที่ 1 เท่าตัว สะท้อนว่า การเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้าชุมชนเพียงแค่การมีบรรจุภัณฑ์แบบง่าย ๆ และการใช้สื่อออนไลน์เป็นตัวกลางในการสื่อสาร สามารถทำให้ได้ราคาที่สูงขึ้นได้น้อย 1 เท่า (จาก 200 บาทต่อกิโลกรัมเพิ่มขึ้นเป็น 400 บาทต่อกิโลกรัม) ดังนั้นจึงมีข้อเสนอในการทดสอบตลาดเพิ่มขึ้นอีกว่า หากมีการโฆษณาและสร้างคุณค่าให้กับ “พริก” ผ่านภูมิปัญญาการปลูกพริกกะเหรียงบนดอย รวมไปถึงการเสนอจุดเด่นและคุณภาพ “พริกคอบไร่สารเคมี” กลับพบว่า ทำให้การขาย ขายได้ง่าย และรวดเร็วมากขึ้น กล่าวคือ อัตราการขายสินค้าเฉลี่ยสามารถกระทำได้มากกว่า 1 ครั้งต่อ 1 เดือน ขาย (เดือนขาย คือ ช่วงเดือนที่มีการเก็บเกี่ยวและตากพริกจนแห้งเพื่อนำส่งตลาด ซึ่งอยู่ระหว่าง ธันวาคมของปีปัจจุบันถึง กุมภาพันธ์ของปีถัดไป) ดังนั้นหากเดือนขาย มี 3 เดือน ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะขายสินค้าได้ 3 ครั้ง แต่หากดำเนินการตามการทดสอบตลาดข้างต้น ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะสามารถกำหนดกลไกตลาดได้ด้วยตนเอง หรือสามารถกำหนดอุปสงค์ อุปทาน ได้ด้วยตนเอง

2.6.2 น้ำผึ้งป่า

ข้อมูลพื้นฐานของน้ำผึ้งป่า คือ ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา อยู่กับธรรมชาติ จึงพึ่งพา พึ่งพิงกับธรรมชาติหลายอย่าง สำหรับยา อาหาร จากธรรมชาติ “น้ำผึ้ง” เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา มีวิธีการจัดการที่แตกต่างจากที่อื่น ๆ

จากการสัมภาษณ์ นายมุคา อมรไผ่นุกูล (ข้อมูล ณ วันที่ 10 พฤษภาคม 2560) พบว่า น้ำผึ้ง หรือ กะแนเจ้าะ ของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา มีวิธีการเก็บด้วย “ไม้ไผ่” และ “ใบตอง” โดยนำไม้ไผ่ 1 ลำมาห่อพันปลายด้วยใบตองก่อนนำไปจุดไฟเพื่อลนไปที่รังน้ำผึ้งเพื่อไล่ตัวผึ้งออก จากนั้นเอาปีบมัดไว้กับกิ่งไม้เพื่อรองน้ำผึ้งก่อนใช้มีดตัดบริเวณหัวของรังผึ้ง ซึ่งขั้นตอนการตัดรังผึ้งเพื่อเอาน้ำผึ้งจะใช้เวลาประมาณ 20 - 30 นาที แล้วนำรังผึ้งกลับมาที่บ้านเพื่อรีดน้ำผึ้งและขี้ผึ้ง โดยส่วนใหญ่จะเลือกรังผึ้งหนุ่มหรือรังผึ้งที่มีอายุน้อย เพราะมีน้ำผึ้งปริมาณมาก สามารถนำรังมาทำอาหารกินได้ ส่วนรังผึ้งแก่หรือรังผึ้งที่มีอายุมาก แม้จะมีน้ำผึ้งน้อย แต่ก็สามารถนำมาทำเทียนขี้ผึ้งได้

ภาพที่ 2.9 นายมุคา อมรไฝ่กุล สาธิตวิธีการเก็บน้ำผักป้า. โดย วนิดา นาดีสังข์, 2560.

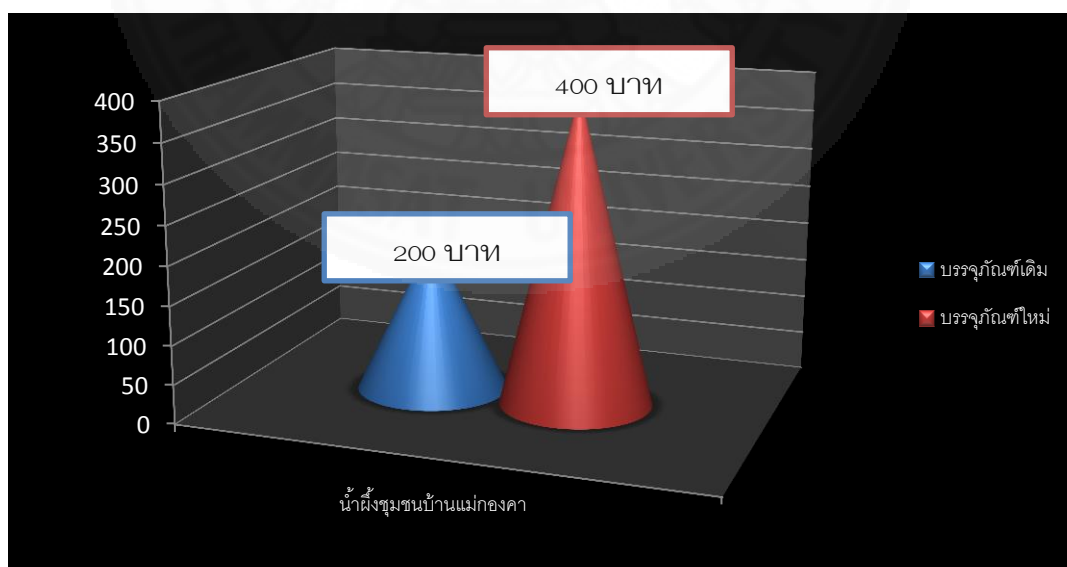
เคล็ดลับการเก็บน้ำผักของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา คือ เก็บก่อนฝนตก เนื่องจากน้ำฝนมีผลต่ออายุการเก็บน้ำผัก ทำให้ไม่สามารถเก็บน้ำไว้ได้นาน ดังนั้นรังผักที่ไม่เคยถูกน้ำฝน จึงให้น้ำผักที่มีรสชาติดี และเก็บได้เป็นปี ๆ ซึ่งชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะเริ่มเก็บน้ำผักในช่วงปลายเดือนมีนาคมจนถึงต้นเดือนเมษายน หรือก่อนวันสงกรานต์ ส่วนปริมาณน้ำผักนั้นขึ้นอยู่กับขนาดและอายุของรัง บางรังที่มีขนาดใหญ่สามารถบรรจุขวดได้ถึง 20 ขวด หรือประมาณ 14,000 มิลลิลิตร ขณะที่ผักบางรังมีปริมาณน้ำผักเพียง 2 - 3 ขวด หรือประมาณ 1,400 มิลลิลิตร เท่านั้น ปัจจุบันราคาน้ำผักในชุมชนบ้านแม่กองคาซื้อขายกันในราคา 700 มิลลิลิตรหรือ 1 ขวดขวดละ 180 - 200 บาท

ข้อสรุปเบื้องต้นจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักการ/หลักวิชาการ สรุปได้จากข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการเก็บน้ำผักป่าข้างต้น ผู้วิจัยได้ทดลองนำน้ำผักป่าจากชุมชนบ้านแม่กองคา มาแบ่งขาย โดยเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ใหม่ เน้นขวดที่มีขนาดเล็กและสวยงามขึ้น จากเดิมที่ชาวบ้านบรรจุน้ำผักใส่ขวดสุราที่เหลือใช้ ขายราคาขวดละ 200 บาท (ปริมาณ 700 มิลลิลิตร) ผู้วิจัยนำมาแบ่งใส่บรรจุภัณฑ์ใหม่ 2 ขวด ขวดละ 350 มิลลิลิตร โดยทำการขายกับตลาดภายนอกชุมชนผ่านตลาดออนไลน์ ตามหลักการของการเพิ่มคุณค่า (value added) และแสดงผลการขายให้ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคาพิจารณา

ภาพที่ 2.10 น้ำผึ้งป่าชุมชนบ้านแม่กองคาระหว่างบรรจุภัณฑ์เดิมและบรรจุภัณฑ์ใหม่.
โดย วนิดา นาคีสั่งข์, 2560.

จากผลการทดลองปรากฏว่า มีความแตกต่างและเกิดการเพิ่มมูลค่าสินค้าด้วยบรรจุภัณฑ์ กล่าวคือ น้ำผึ้งในปริมาณเท่าเดิม เมื่อเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์และวิธีการขาย สามารถเพิ่มมูลค่าน้ำผึ้งได้ 2 เท่า จากเดิมราคาขวดละ 200 บาท ต่อ 700 มิลลิลิตร เมื่อปรับบรรจุภัณฑ์ สามารถขายได้ 400 บาทต่อ700 มิลลิลิตร

ภาพที่ 2.11 การเปรียบเทียบราคาน้ำผึ้งป่าระหว่างบรรจุภัณฑ์เดิมและบรรจุภัณฑ์ใหม่.
โดย วนิดา นาคีสั่งข์, 2560.

อย่างไรก็ตาม แม้ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะเห็นความสำคัญของการเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตร หรือการสร้างมูลค่าให้กับสิ่งที่ได้จากการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ แต่เนื่องจากเป็นสิ่งใหม่และหลายครัวเรือนยังไม่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในเชิงเศรษฐกิจที่รุนแรงนัก หลายครอบครัว/ครัวเรือนจึงยังคงรักษาวิถีแห่งการดำเนินชีวิต การอยู่อาศัย การใช้ชีวิตโดยพึ่งพิงกับธรรมชาติ แต่ก็มีหลายครัวเรือนหรือครอบครัวที่มีการขยายตัวของครัวเรือนในเชิงปริมาณคนในครอบครัวมากขึ้น ก็เริ่มตระหนักในการปรับเปลี่ยนวิถีแห่งการดำเนินชีวิตเช่นกัน ซึ่งหลายครัวเรือนเริ่มใช้แรงงานตนเองในการรับจ้างทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรมในเชิงบริการให้กับสังคมเมืองมากขึ้น เช่น การรับจ้างทำเกษตร การรับจ้างขนถ่ายสินค้า เป็นต้น

2.6.3 การจักสาน

ข้อมูลพื้นฐานของการจักสานคือ ผลิตภัณฑ์งานจักสานของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา นับเป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเอง พึ่งพิงธรรมชาติ ซึ่งสืบทอดต่อกันมายาวนานจากรุ่นสู่รุ่น แต่เดิมบรรพบุรุษจะมีคำสอนว่า ผู้ชายจะมีครอบครัวได้นั้น “ต้องทำอะไรเป็น จักสานได้ ทำมาหากินเป็นจะได้เลี้ยงครอบครัวได้ ” ทั้งนี้ก่อนแต่งงานผู้ชายต้องจักสานอุปกรณ์เครื่องใช้อย่างน้อย 1 อย่าง จำนวน 2 ชิ้นเพื่อให้เป็นคู่ เช่น กี่ หรือตะกร้า 1 คู่ ซอซี หรือตะกร้าใส่ไก่ 1 คู่ เป็นต้น ที่สำคัญที่สุดคือต้องทำให้เสร็จภายใน 1 วันเท่านั้น

เครื่องจักสานของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา ที่สานจากไม้ไผ่มีอยู่หลายชนิด แต่ผลิตภัณฑ์งานจักสานที่สำคัญสำหรับชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคาคือ “กระดั่ง” ซึ่งก็มีอยู่ 2 ชนิด ได้แก่ กระดั่งและ กี่หรือกระบุงซึ่งมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต โดยสำหรับ กี่หรือกระบุง นั้น ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะใช้เป็นประจำทุกวัน สะพายไปตามไร่นา และป่าเขาเพื่อใส่ผักใส่ปลากลับมาทำอาหารที่บ้าน นำไปเก็บพริกหรือรับจ้างเก็บพริกด้วย ส่วนกระดั่งนั้นจะแบ่งออกเป็น 2 ชนิด กอแล หรือ กระดั่งฝัดข้าว และ เพ-กว้อ หรือ กระดั่งเชิง โดยที่กอแล ใช้ฝัดข้าวเพื่อแยกเมล็ดข้าวที่ลือออกก่อนที่จะนำไปตำ หลังจากตำเสร็จก็นำข้าวมาฝัดในกอแลอีกครั้งเพื่อแยกแกลบออกทิ้ง คัดเอาข้าวเปลือกที่ติดมาออกกรองน้ำด้วย เพ-กว้อ ซึ่งมีลักษณะตาถี่ ๆ ต่างจาก กอแลที่สานด้วยดอกที่จักแบนๆติดกันหมดไม่มีรู ซึ่งแต่เดิมกระดั่งทั้ง 2 ชนิดเป็นของใช้จำเป็นในวิถีชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา แม้ว่าในปัจจุบันในชุมชนจะมีโรงสีข้าวแล้ว แต่ทุกบ้านก็มีกระดั่งทั้งสองชนิด และยังมีบางคนซึ่งเป็นคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนยังคงตำข้าวกินเหมือนเช่นในอดีต เนื่องจากรสชาติและข้าวที่หุงมีกลิ่นหอมมากกว่า

ภาพที่ 2.12 ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแม่กองคาประดิษฐ์งานจักสาน. โดย วนิตา นาคีสังข์, 2560.

สำหรับกระบวนการหรือขั้นตอนการผลิตที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นเกี่ยวกับการจักสาน กระดังหรือกี้นั้น จากการสำรวจข้อมูลและการสัมภาษณ์ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา ที่เต็มใจให้ข้อมูลกับผู้วิจัยจำนวน 3 ท่าน สรุปได้ว่า กระบวนการหรือขั้นตอนการจักสานจะเริ่มจาก

1) การเลือกไม้ไผ่ที่จะนำมาจักตอกเพื่อมาทำเครื่องจักสานนั้น ทั้งนี้จะใช้ไม้ไผ่ที่มีอายุ 2 ปีขึ้นไป หากทำปากต้องใช้ไม้ไผ่อายุ 3 ปีขึ้นไป หากไม้ไผ่หนุ่มอายุน้อยกว่า 3 ปี จะเป็นไม้ไผ่อ่อนซึ่งมอดจะกิน สำหรับไม้ไผ่หนุ่มที่มีอายุเพียงปีเดียวจะใช้ทำตอกเพื่อมัดของเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น หลังกาใบตองตึง มัดกระสอบข้าว มัดห่อข้าว เป็นต้น โดยการเลือกจะเลือกต้นไม้ไผ่ที่มีปล้องยาวพอสมควร ไม่มีตาหรือข้อใหญ่และถี่เกินไป เพราะจักตอกยากและไม่สวยงาม ไม้ที่นำมาใช้งานต้องเป็นไม้ที่ขึ้นลำตรง ๆ ลำเดียว ไม่คดงอ ส่วนต้นไม้ที่หักจะไม่นำมาใช้ สิ่งสำคัญของการสานเครื่องจักสานของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา คือ คำนึงถึงความสวยงาม ความแข็งแรงและประโยชน์การใช้สอย

2) การจักสาน ซึ่งชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะทำการ “จักตอก” ไม้ไผ่ก่อน จากนั้นนำมาแช่น้ำเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นก่อนทำการจักสาน

3) การจักสาน ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะไม่นั่งลวดลาย แต่จะเน้นว่าจะนำไปใช้ประโยชน์อะไร ดังนั้นจุดสำคัญของการจักสานจึงอยู่ที่เรื่องประโยชน์ใช้สอย ที่ผลผลิตออกมาจะพิจารณาได้จากช่องทางหรือระยะห่างระหว่าง “ตอก” แต่ละเส้น

ข้อสรุปเบื้องต้นจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักการ/หลักวิชาการ สรุปได้ว่าการสำรวจข้อมูลรายได้จากสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จากกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนที่เลือกมาทั้งหมด 20 ครอบครั้ว พบว่า จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้จากการขายสินค้าเครื่องจักสานมีจำนวน 5 ครอบครั้ว คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 25 ขณะที่จำนวน 4 ครอบครั้วจักสานไว้ใช้ในครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20 ส่วนอีกจำนวน 11 ครอบครั้วไม่ทำจักสานแล้ว แต่จะหันไปซื้อใช้ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 55 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีการดำเนินชีวิต ผู้ชายส่วนใหญ่ไม่นิยมทำงานจักสาน และผู้ชายบางคนไม่สามารถจักสานได้

ภาพที่ 2.13 การทำงานจักสานในครัวเรือนของชุมชนบ้านแม่กองคา. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ผู้ชายในชุมชนบ้านแม่กองคาไม่สามารถจักสานได้แล้ว เกิดจากไม้ได้ฝักฝนอย่างต่อเนื่อง เพราะต้องออกไปศึกษาต่อภายนอกชุมชน ปัจจัยถัดมาคือสิ่งของ เครื่องใช้ที่เข้ามาทดแทนงานจักสาน ยกตัวอย่างเช่น พลาสติก ถูกระสอบ เป็นต้น ชาวปวาเกอญอ ชุมชนบ้านแม่กองคาหลายครอบครัวซื้อเครื่องใช้แบบคนเมือง เนื่องจากมีอายุการใช้งานที่ยาวนาน กว่า แต่ที่สำคัญกว่านั้นเป็นเพราะ “ไม้ไผ่” หรือ วัสดุหลักของการจักสานจัดเป็นวัสดุหายาก ซึ่งการที่จะได้ผลผลิตงานจักสานอย่างน้อยสัก 1 ชิ้น ต้องผ่านกระบวนการคัดเลือกไม้ไผ่ที่เหมาะสม ซึ่งการทำ ไม้ไผ่ต้องเดินขึ้นเขาเข้าไปในป่าและขนกลับมาที่บ้าน ต้องอาศัยความอดทนและใช้เวลามากพอสมควร

ส่วนการผลิตงานจักสานเพื่อขาย ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา เน้นการขาย ซื้อขายกันในชุมชนเป็นหลัก ส่วนภายนอกชุมชนจะเป็นการขายให้กับญาติพี่น้องที่ไปอาศัยอยู่ต่างพื้นที่ ซึ่งนับว่าตลาดของงานจักสานของชุมชนบ้านแม่กองคาไม่กว้างขวางนัก เนื่องจากคุณลักษณะเด่นของ งานจักสานยังไม่เด่นชัด คล้ายคลึงกับพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งการเพิ่มมูลค่าของสินค้าจึงเป็นไปได้ยาก ที่สำคัญ ผู้ที่สามารถทำงานจักสานได้มีจำนวนลดลง วัสดุจากธรรมชาติก็มีปริมาณลดลง

2.6.4. ผ้าทอกะเหรี่ยงทอมือ

ข้อมูลพื้นฐานของผ้าทอกะเหรี่ยงทอมือคือ ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา ทำการผลิตผ้าทอมือขึ้นใช้เองในครัวเรือนมาหลายชั่วอายุ ผ่านการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นโดยเริ่มจาก

1) การนำ “ฝ้าย” เข้ามาปลูกในไร่หมุนเวียนที่ตนปลูกพืชไร่หมุนเวียนไว้สำหรับการดำรงชีพ ด้วย “วิธีการปลูกร่วม” กับพืชอื่น ๆ เริ่มดำเนินการปลูกในเดือนพฤษภาคม กระทั่งปลายเดือนพฤศจิกายนไปจนถึงเดือนธันวาคม จากดอกฝ้ายสีเหลืองก็พัฒนากลายเป็นเมล็ด เจริญเติบโตจนแก่เต็มที่แล้วปลีออกเป็นปุยฝ้ายสีขาวนวลทั่วทั้งต้น ปัจจุบันในการปลูกจะเหลือเพียง 2 ครัวเรือนเท่านั้น (จากทั้งหมด 153 ครัวเรือน) เนื่องจากเวลาที่ต้องใช้เพื่อทำกิจกรรมอย่างอื่น สำหรับการดำรงชีพ และค่านิยมการแต่งกายที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม

2) การเก็บเกี่ยว “ปุยฝ้าย” ที่มีสีขาว ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะช่วยกันเก็บปุยฝ้ายสีขาวมาที่บ้าน โดยเน้นเลือกเก็บปุยฝ้ายที่แก่เต็มที สะอาดและไม่เป็นเชื้อรา วิธีการเก็บปุยฝ้าย ใช้การดึงอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ให้กลีบใบไม้แห้งติดมาด้วย

ภาพที่ 2.14 ดอกปุยฝ้ายในไร่หมุนเวียน. โดย วนิตา นาคีสังข์, 2560.

2) การเก็บเกี่ยว “ปุยฝ้าย” ที่มีสีขาว ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะช่วยกันเก็บปุยฝ้ายสีขาวมาที่บ้าน โดยเน้นเลือกเก็บปุยฝ้ายที่แก่เต็มที่ สะอาดและไม่เป็นเชื้อรา วิธีการเก็บปุยฝ้าย ใช้การดึงอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ให้กลีบใบไม้แห้งติดมาด้วย

3) การตากฝ้าย ซึ่งชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะเริ่มแยกเอาเมล็ดและเศษใบไม้ออกจากปุยฝ้าย จากนั้นนำไปตากแห้งด้วยแดดร้อนจัด เพื่อให้ปุยฝ้ายแห้งสนิทและป้องกันการเกิดเชื้อรา

4) เมื่อฝ้ายแห้งสนิท ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะนำปุยฝ้ายนั้นมาผ่านกระบวนการนำเมล็ดที่อยู่ด้านในปุยฝ้ายออกด้วยอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่เรียกในภาษาถิ่นว่า “โตกุก” หรือภาษาเมือง เรียกว่า “อีดฝ้าย” ซึ่งเป็นเครื่องมือขนาดเล็กที่สร้างจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน เหตุนี้แต่ละบ้านจึงมี “โตกุก” หรือ “อีดฝ้าย” ที่มีรูปแบบและขนาดที่แตกต่างกันออกไป แต่ที่ไม่แตกต่างกันคือ จะนิยมทำจากไม้เนื้อแข็ง ออกแบบให้มีโครงสร้างเป็นหลักไม้เท่ากัน 2 ด้าน เพื่อเป็นหลักยึดฟันเฟือง ออกแบบให้ฟันเฟืองทำจากไม้ที่มีขนาดเท่ากันทั้ง 2 ท่อน แต่ในด้านซ้ายสุดของฟันเฟืองจะเหลาไม้ให้เป็นเกลียว แล้วใช้ไขมันสัตว์ เช่น ไขมันวัว ไขมันควาย เป็นต้น เป็นน้ำมันหล่อลื่น ขณะที่ด้านขวาจะต่อไม้ไว้เพื่อเป็นด้ามจับหมุนฟันเฟือง ดังภาพที่ 2.15

ภาพที่ 2.15 ขั้นตอนการแยกเมล็ดฝ้าย. โดย วนิตา นาคีสงษ์, 2560.

5) การ “ตีฝ้าย” เพื่อให้ฝ้ายฟูตัว ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะใช้อุปกรณ์ที่ทำจากไม้ไผ่ซึ่งด้ายให้ตึง เชือกซึ่งตึงดังกล่าวจะทำหน้าที่ในการตีฝ้าย ผ่านการตีเชือกเข้าไป ซ้ำมาหลาย ๆ ครั้ง เมื่อฝ้ายฟูและไม่จับตัวกัน ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะเรียกฝ้ายที่ตีจนฟูนั้นว่า “เบแบ”

6) การทำให้ “เบแบ” กลายเป็น กลุ่มด้าย ซึ่งชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะนำเบแบ ม้วนเป็นเส้นโดยใช้ไม้ไผ่ท่อนเล็ก ๆ จนได้ฝ้ายที่มีลักษณะเป็นแท่งยาว พร้อมทั้งจะเข้าสู่กระบวนการปั่นฝ้ายเป็นเส้น

ภาพที่ 2.16 ขั้นตอนการตีฝ้ายและทำกลุ่มด้าย. โดย วนิตา นาคีสงษ์, 2560.

7) นำกลุ่มด้ายมาปั่นเพื่อให้ได้ “เส้นด้ายฝ้าย” ด้วยอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่เรียกว่า “กาหะ” ในกระบวนการปั่นฝ้ายนี้ นับว่าเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยทักษะและความชำนาญสูง จึงต้องอาศัย ผู้มีประสบการณ์ และอาศัยประสาทสัมผัสของผู้ที่มีประสบการณ์ผ่านมือทั้งสองข้าง มือข้างขวาต้องหมุนวงล้อ ส่วนมือซ้ายปล่อยแท่งฝ้าย ดังนั้นน้ำหนักมือจึงต้องเท่ากันตลอดจึงจะทำให้เส้นฝ้ายมีความหนาบางเท่ากัน หากต้องการเส้นด้ายสีต่าง ๆ ก็นำเส้นด้ายฝ้ายไปย้อมสีตามที่ต้องการ

ภาพที่ 2.17 ขั้นตอนการทำด้าย. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

8) สำหรับการ “ย้อมสีเส้นด้าย” เป็นอีกกระบวนการที่ต้องอาศัยธรรมชาติ หรือสีของเปลือกไม้ ใบไม้ รากไม้ น้ำขี้เถ้า ปูนกินหมาก ยอดส้มป่อย หรือแม้แต่ดิน เป็นต้น มาย้อม แต่ปัจจุบัน กระบวนการดังกล่าวนี้ ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคาเริ่มซื้อผงสีสำเร็จรูปจากท้องตลาดมาย้อม หรือซื้อฝ้ายสำเร็จรูปจากท้องตลาด การต่อยอดความรู้จากภูมิปัญญาของคนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งในชุมชนแห่งนี้ในเรื่อง “การย้อมสีเส้นด้าย” จึงขาดหายไป

9) การทอผ้ากะเหรี่ยงทอมือ ในการถักทอเสื้อผ้าเพื่อสวมใส่ของชาวปวาเกอญอ ได้กำหนดว่า การทอผ้าเป็นงานของผู้หญิง ลวดลายบนผืนผ้าจะมีทั้งลวดลายที่ได้มาจากการทอ การทอยกดอก การปักด้วยเส้นด้ายหลากหลายสี และการปักด้วยลูกเดือย ลวดลายดังกล่าวนี้ล้วนแล้วแต่เลียนแบบมาจากธรรมชาติและสิ่งที่ได้พบเห็นในชีวิตประจำวัน เช่น กิ่งไม้ ดอกไม้ พระอาทิตย์

เปลือกหอย รอยเท้าสัตว์ โยแมงมุม เป็นต้น ส่วนลวดลายปักที่เคยพบเห็นจากภายนอกเริ่มเข้ามาช่วยสร้างความสวยงามให้กับการทอผ้ามากขึ้น ดังภาพที่ 2.18

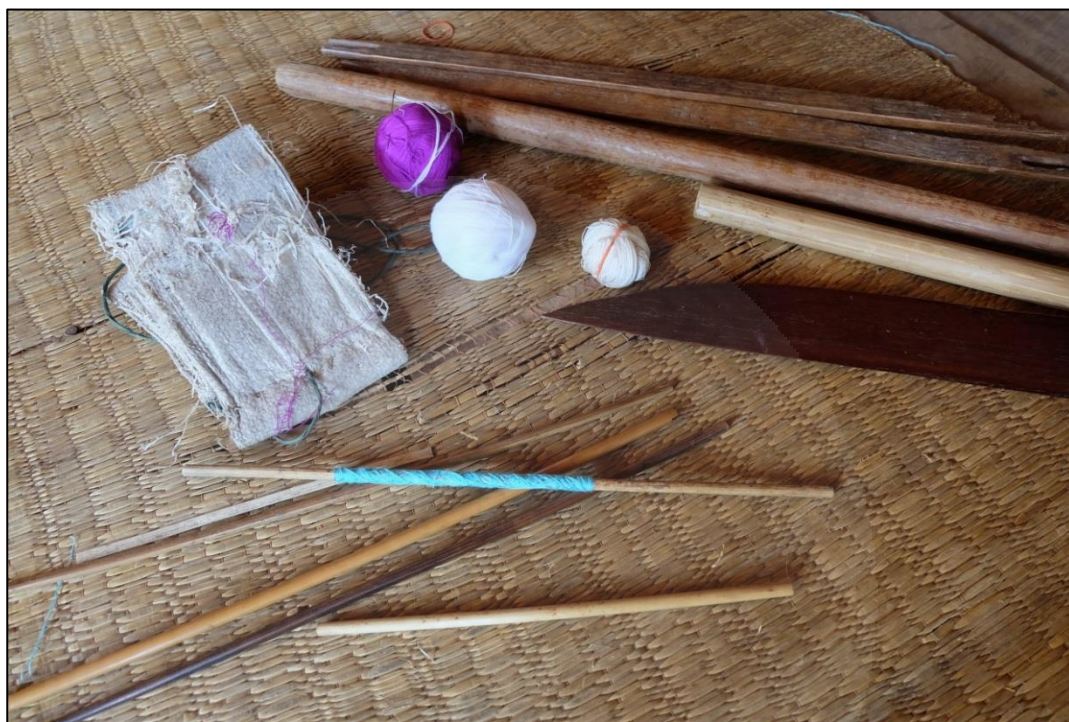
ภาพที่ 2.18 ลวดลายบนเสื้อผ้าทอกะเหรี่ยงทอมือ. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

10) การนำผลิตภัณฑ์สู่ตลาด เมื่อได้ ผ้าทอมือ ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา จะให้ความสำคัญกับผ้าทอมือแตกต่างกันไป บางครัวเรือนเน้นการทำเป็นผ้าผืนเพื่อขายให้ผู้บริโภคที่สนใจจะนำไปตัดเย็บเป็นสิ่งที่ต้องการ บางครัวเรือนจะนำผ้าทอมือที่ได้มาเย็บตะเข็บรอยต่อและชายผ้า เพื่อทำเป็นผ้าถุง เสื้อผ้าห่ม ย่อม ฯลฯ โดยวิธีการเย็บจะมีหลากหลายรูปแบบ หากเน้นรอยต่อที่มีความคงทน สวยงาม อาจมีการปักลายปักปิดหัวท้าย หรือใช้ลายปักเกี่ยวต่อกัน ลายปักรูปตัวดั่ง ลายหางหนู เป็นต้น

การสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้า ถือเป็นเอกลักษณ์เชิงหน้าที่ของแต่ละครอบครัวที่ถ่ายทอดจากรุ่นแม่สู่รุ่นลูกสาว แต่ที่สำคัญอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการทอผ้าของชุมชนบ้านแม่กองคามีจำนวนหลายชิ้น ซึ่งชิ้นที่สำคัญๆ มีดังนี้ต่อไปนี้

1. ทาเบอะ คือ กี่ทอผ้า ซึ่งเป็นไม้ไผ่ขนาดยาวใช้สำหรับแยกเส้นฝ้ายก่อนนำไปทอ
2. ลือ หรือ เส้นฝ้ายที่ใช้สำหรับการทอผ้า
3. แน คือ ฝ้ายสำหรับคั่นลายทอ
4. หน่อทาแพะ คือ ท่อนไม้ที่ใช้กระแทกเส้นฝ้ายให้แน่น ส่วนใหญ่ทำจากไม้สักที่มีลักษณะแบน
5. กรูโคะ คือ ไม้ไผ่สำหรับคั่นฝ้ายด้านบนและล่าง
6. ลือทุย คือ ไม้ไผ่สำหรับม้วนฝ้าย
7. ลือคี คือ ฝ้ายที่ม้วนเป็นก้อนกลม
8. ทาโคะเซะโบ คือ ไม้สักที่ใช้ซึ่งฝ้ายโดยจะถูกวางอยู่ในตำแหน่งหัวของการทอผ้า
9. ถาทิ คือ ท่อนไม้สักที่ผ่าออกเป็น 2 ซีก เพื่อใช้หนีบผ้าทอให้ตึง โดยยึดไว้กับสายรัดเอว

10. ย่อแควะเบะ คือ สายรัดเอว
11. โจกัวเต คือ อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับม้วนฝ้ายให้เป็นม้วนกลม
12. โดกุย หรือ อีดฝ้าย คือเครื่องมือที่ใช้สำหรับแยกเมล็ดฝ้ายออกจากปุยฝ้าย

ภาพที่ 2.19 อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการทอผ้าของชุมชนบ้านแม่กองคา. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

ข้อสรุปเบื้องต้นจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักการ/หลักวิชาการ สรุปได้จากข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยทำการทดลองด้วยการใช้ “กิจกรรมพาน้องสร้างสรรค์สินค้าชุมชน” โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้การทอผ้าของเด็กและเยาวชนชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา ในการทดลองทำกิจกรรมดังกล่าว มีเด็กและเยาวชนจำนวน 6 คน สามารถผลิตและสร้างสรรค์สินค้าชุมชนจากภูมิปัญญาในระยะเวลาเพียง 4 วัน โดยผลิตเชิงสร้างสรรค์ได้คนละ 1 ชิ้น ข้อค้นพบที่ได้ คือ

เด็กและเยาวชนชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา สามารถผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบร่วมกับกระบวนการเรียนรู้ความรู้ที่เกี่ยวข้องจากภายนอก (จากโรงเรียน จากเครือข่ายออนไลน์ จากสื่อสมัยใหม่) โดยผลิตถุงหรือย่าม จำนวน 5 คน

ขณะที่เด็กอีก 1 คน สามารถสร้างสรรค์สินค้าชุมชนเป็นสายคาดผมและกำไลข้อมือ ด้วยการประยุกต์เอาความรู้ใหม่จากโรงเรียนบ้านห้วยสิงห์ในหลักสูตรวิชาเลือกเรียนอิสระ

ชุมชนมุจู้ไซ่ ที่สอนทำกำไลข้อมือ มาผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาเดิมของชุมชน พร้อมผนวกเข้ากับการนำเทคนิคการร้อยลูกปัดและทอผ้ามาดัดแปลงเป็นกำไลข้อมือ ผลการประเมินจากกิจกรรมดังกล่าว สรุปได้ว่า เด็กและเยาวชนชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา สามารถผลิตหรือสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอมือ ด้วยการผสมผสานความรู้เก่าจากภูมิปัญญาและความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชนได้ และสามารถทำได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยไม่มีข้อผิดพลาด

ภาพที่ 2.20 กำไลข้อมือ ผลงานของเยาวชนชุมชนบ้านแม่กองคา. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

อย่างไรก็ตามเด็กและเยาวชนชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคา ยังไม่สามารถดำเนินการตามหลักการตลาดได้ เช่น การกำหนดราคา การจัดจำหน่าย การวางตำแหน่งสินค้าในตลาด และการประชาสัมพันธ์หรือการโปรโมชันสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ในส่วนนี้จึงพิจารณาได้ว่าสถานศึกษาหรือโรงเรียนอาจต้องมีการปรับหรือช่วยให้ภูมิปัญญาชุมชนแห่งนี้ได้พัฒนาตนเองและต่อเนื่องเชื่อมโยงเข้ากับการเปลี่ยนแปลงตามกระแสการพัฒนาที่กระจายเข้าสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความสามารถในการจัดการตัวชุมชน ให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้

2.7 การถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนบ้านแม่กองคา

สำหรับการวิจัยเรื่องนี้ เพื่อให้เข้าใจอย่างละเอียดเกี่ยวกับภูมิปัญญาและการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา อันจะนำไปสู่การเป็นสินค้าชุมชน ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมในพื้นที่ชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา พบว่าลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคาใช้รูปแบบการถ่ายทอดระหว่างคนสู่คน โดยมีผู้รู้ในชุมชนทั้งปราชญ์ชุมชน ผู้สูงอายุในครอบครัว และพ่อแม่

ผู้ปกครองเป็นคนถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ไปยังลูกหลานหรือคนในชุมชน

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยเริ่มต้นจากการครอบครัว เนื่องจากเยาวชนหรือเด็กอาศัยอยู่กับพ่อแม่ในชุมชนจึงได้สัมผัสกับวิถีชุมชน นั่นคือการเรียนรู้ผ่านการสังเกตทางตาโดยได้เฝ้าดูและจดจำพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ พฤติกรรมการทำไร่หมุนเวียน พฤติกรรมการปลูกพริกกะเหรี่ยง พฤติกรรมการตากพริกกะเหรี่ยง พฤติกรรมการเก็บน้ำผึ้งป่า พฤติกรรมการทอผ้าและจักสาน

จากนั้นเมื่อเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาก่ออุยบ้านแม่กองคามีความสนใจและมีอายุที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ตามวิถีชุมชน พ่อแม่ ผู้ปกครองหรือผู้รู้จะบอกเล่า อธิบาย หรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ในรูปของคำพูด พร้อมทั้งทำให้ดูเป็นตัวอย่างประกอบการสอนสั่ง เยาวชนจึงค่อย ๆ ซึมซับผ่านการสังเกตและลงมือปฏิบัติ สอดคล้องกับคำอธิบายของเสรี พงศ์พิศ (2548, น. 49) ที่สรุปว่า การสืบทอดภูมิปัญญาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งนั้นสามารถเกิดขึ้นได้หลายช่องทาง ได้แก่ ครอบครัว วัด สำนัก ชุมชน เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้ในอดีตเรียนโดยการปฏิบัติ ซึมซับผ่านพ่อแม่สอนลูก โดยให้ลูกสังเกตสิ่งที่พ่อแม่ทำ ลูกช่วยพ่อแม่ทำ และค่อยๆทำตามทำเอง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องข้างต้น จึงเป็นเสมือนการวิเคราะห์ขั้นต้นที่นำมาสู่ข้อสรุปที่ว่า ชุมชนปวาก่ออุยบ้านแม่กองคามีคุณสมบัติการเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับการวิจัยและเป็นเสมือนหน่วยวิเคราะห์ที่มีคุณสมบัติและข้อมูลเพียงพอต่อการนำมาซึ่งข้อมูล/ตัวแปร ที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยในลำดับถัดไป (ในบทที่ 3 บทที่ 4 บทที่ 5 ตามลำดับ) ทั้งนี้รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัยปรากฏรายละเอียดดังบทที่ 3

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน” เป็นการวิจัยแบบผสม (mixed method) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ วิธีการและหรือเทคนิคในการได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ให้ได้คำตอบที่สามารถตอบโจทย์การวิจัย/วัตถุประสงค์การวิจัย อาศัยแหล่งข้อมูลทั้งแบบปฐมภูมิและแบบทุติยภูมิของพื้นที่วิจัยเฉพาะในชุมชนบ้านแม่กองคา ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นชุมชนที่ยังคงดำเนินชีวิตตามแบบแผนภูมิปัญญาและวิถีชีวิตประเพณีชนเผ่าปวาเกอญอ แม้จะมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ที่ทันสมัย ซึ่งรายได้หลักของชุมชนมาจากอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะพริกกะเหรี่ยง รองลงมาคือรายได้จากการทอผ้ากะเหรี่ยงทอมือ และรายได้จากการหาของป่า เช่น น้ำผึ้งป่า เห็ดถอบ เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ออกแบบระเบียบวิธีการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

3.1 พื้นที่เป้าหมายในการวิจัย

พื้นที่เป้าหมายในการวิจัยนี้คือ ชุมชนบ้านแม่กองคา หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีบริเวณชุมชนตั้งอยู่บนเขตอุทยานแห่งชาติสาละวิน บนพื้นที่ป่าสงวนและพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มีอาณาเขตทิศเหนือติดกับบ้านห้วยห้อม ตำบลแม่คง ทิศใต้ติดกับบ้านห้วยกองก่อ ตำบลแม่ยวม ทิศตะวันออกติดกับบ้านห้วยไผ่ ตำบลแม่ยวม และทิศตะวันตกติดกับบ้านแม่ป้อ ตำบลแม่ยวม อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 600-700 เมตร เหตุสำคัญของการเลือกพื้นที่เป้าหมายในการวิจัยนี้คือ เป็นชุมชนปวาเกอญอ กลุ่มสะกอที่อาศัยและทำมาหากินอยู่บนเขตป่าอนุรักษ์และป่าสงวนตามประกาศของทางราชการ ซึ่งดำรงชีวิตที่เรียบง่ายด้วยวัฒนธรรมและประเพณีภายใต้ระบบความเชื่อตามแนวคิดดั้งเดิม

ชุมชนบ้านแม่กองคา แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 หย่อมบ้าน รวมทั้งหมดจำนวน 153 หลังคาเรือน ได้แก่ หย่อมบ้านแม่กองคา จำนวน 67 หลังคาเรือน หย่อมบ้านกลาง จำนวน 34 หลังคาเรือน และหย่อมบ้านหม้อเหล้า จำนวน 52 หลังคาเรือน ดังนั้นบ้านแม่กองคามีประชากรทั้งหมด 592 คน แบ่งเป็น ชาย 297 คน หญิง 295 คน มีผู้สูงอายุจำนวน 49 คน คนพิการจำนวน 9 คน ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคาประมาณ 300 คนนับถือศาสนาพุทธและนับถือผีควบคู่ ส่วนอีก 100 คน นับถือศาสนาคริสต์ซึ่งอาศัยอยู่หย่อมบ้านหม้อเหล้า ทำให้ในหมู่บ้านมีทั้งพิธีกรรมที่หลากหลาย

โดยเฉพาะประเพณีเลี้ยงผี เนื่องจากมีความเชื่อต่อธรรมชาติที่เหนียวแน่น และแสดงความเคารพยำเกรงต่อธรรมชาติจึงเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีที่ควรค่าแก่การศึกษา

ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงส่งผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของชาวปวาเกอญอในชุมชนบ้านแม่กองคาเคลื่อนไปจากเดิม ยกตัวอย่างเช่นการประกอบอาชีพมีความหลากหลายมากขึ้น จากเดิมทั้งภายในชุมชนหรือภายนอกชุมชน แต่ยังยึดการประกอบอาชีพเกษตรกรรมภายในชุมชนเป็นหลัก คือการทำไร่หมุนเวียน และการเลี้ยงสัตว์ ภายในชุมชนบ้านแม่กองคายังประกอบอาชีพรับจ้าง เช่น รับจ้างสร้างบ้าน รับจ้างเก็บพริก รับจ้างเกี่ยวข้าว เป็นต้น ขณะเดียวกันวัยรุ่นหนุ่มสาวและวัยทำงานส่วนหนึ่งได้เดินทางออกไปทำงานรับจ้างในต่างจังหวัด นอกจากนี้คนที่จบการศึกษาสูงก็ได้ทำงานราชการ เช่น ครู และทหาร

3.2 หน่วยวิเคราะห์และผู้ให้ข้อมูลหลัก

สำหรับการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ หน่วยวิเคราะห์คือ ชุมชนบ้านแม่กองคา หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยม อำเภอสระเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายลักษณะจากหลายหน่วยวิเคราะห์ ซึ่งแหล่งข้อมูลในระดับปฐมภูมิของการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

3.2.1 ประชาชนชุมชนและผู้รู้

ประชาชนชุมชนและผู้รู้ที่ดำเนินกิจกรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอ บ้านแม่กองคา ตำบลแม่ยม อำเภอสระเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน กลุ่มประชาชนชุมชนซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักเลือกมาด้วยวิธีการสอบถามจากคนในชุมชนว่าใครมีความเชี่ยวชาญภูมิปัญญาใดบ้าง และเข้าไปขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลตามความสมัครใจ ซึ่งมีประชาชนชุมชนที่ยินดีให้ข้อมูล ดังนี้

- 1) ภูมิปัญญาพริกกะเหรียง ประชาชนชุมชนคือ
 - 1.1) นางพุทธชาติ ผู้มีตระกูล
 - 1.2) นางหล้า ผู้ประกอบสุข
 - 1.3) นางแปลละลา ผู้คงประหยัด
- 2) ภูมิปัญญาผ้าทอกระเหรียงทอมือ ประชาชนชุมชนคือ
 - 2.1) นางปล่าวา ปองผาดิพร
 - 2.2) นางมีวา สัมพันธ์วนา
 - 2.3) นางบัวผัน อมรไฝ่นุกูล

3) ภูมิปัญญาการจักสาน ปราชญ์ชุมชนคือ

3.1) นายส่วยเก สัมพันธ์วนา

3.2) นายปี่ เอมอิมใจ

4) ภูมิปัญญาการทำน้ำผึ้งป่า ปราชญ์ชุมชนคือ

4.1) นายมูคา อมรไผ่กุล

4.2) ผู้ใหญ่บ้านชาญชัย อมรไผ่แดง

3.2.2 เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ของชุมชนบ้านแม่กองคากลุ่มที่ 1

เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่จำนวน 20 คน ที่เข้าร่วมกิจกรรม “พาน้องเรียนรู้ ภูมิปัญญาผ่านเกมวิถีชุมชน” เป็นการเก็บข้อมูลจากกิจกรรมเกม ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มนี้ ได้มาด้วยการเปิดรับสมัครด้วยความสมัครใจ

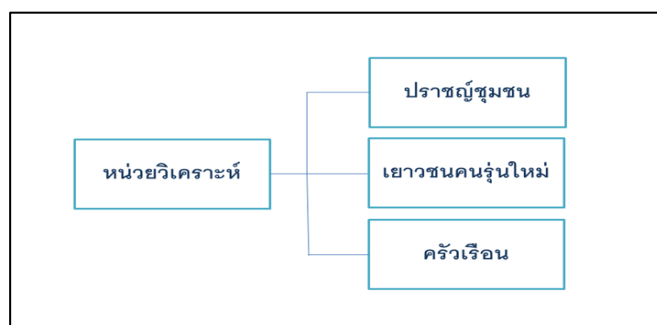
3.2.3 เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ของชุมชนบ้านแม่กองคากลุ่มที่ 2

เด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่จำนวน 6 คน ที่เข้าร่วมกิจกรรม “พาน้องสร้างสรรค์สินค้าชุมชน” เป็นการเก็บข้อมูลจากการกระบวนการผลิตสินค้าชุมชนจากเด็กและเยาวชน ผู้ให้ข้อมูลหลักกลุ่มนี้ได้มาด้วยการคัดเลือกจากความสามารถในการสร้างสินค้าจากภูมิปัญญาชุมชน (จากทั้งหมด 20 คน) ซึ่งทุกคนสมัครใจในการร่วมกิจกรรม

3.2.4 กลุ่มครัวเรือน

ครัวเรือนจำนวน 20 หลังคาเรือน สํารวจความต้องการเพิ่มรายได้ โดยเครื่องมือที่มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ เพื่อตรวจสอบรายได้ หนี้สิน ความต้องการลดหนี้สิน ฯ ผู้ให้ข้อมูลได้มาด้วยการเลือกตามความสมัครใจ

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากภายในและภายนอกชุมชนบ้านแม่กองคาซึ่งประกอบด้วยหนังสือ งานวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้อง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น แฟ้มชุมชนที่คนในชุมชนบันทึกไว้ แฟ้มโครงการศึกษาภูมิปัญญาปกากะญอผ้าทอและจักสาน ข้อมูลจปฐ.จากที่ว่าการอำเภอแม่สะเรียง เป็นต้น

ภาพที่ 3.1 หน่วยวิเคราะห์และผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

3.3 เครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคและเครื่องมือหลายลักษณะ เช่น เครื่องมือที่มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ เทคนิคการจดบันทึกภาคสนาม เทคนิคกิจกรรมเกม เทคนิคการสำรวจกายภาพด้วยระบบการตรวจสอบตำแหน่งที่ตั้งของระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก กล้องถ่ายรูป เป็นต้น ทั้งนี้ ตัวผู้วิจัยเองก็เป็นเครื่องมือสำหรับการวิจัยเช่นเดียวกัน

3.3.1 เทคนิคการสำรวจ เพื่อคัดเลือกภูมิปัญญาที่สามารถประยุกต์สู่การเป็นสินค้าชุมชน ด้วยการสำรวจกายภาพและสังคมภาพของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา จากนั้นใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลหรือตัวแปรด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ความเชื่อมโยง

3.3.2 เทคนิคการสำรวจกายภาพ ของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ทั้งในมิติของการตั้งบ้านเรือน การวางตัวของชุมชน การกำหนดแปลงเพาะปลูก การกำหนดตำแหน่งที่ตั้งการผลิตด้วยเทคนิคการสำรวจกายภาพด้วยระบบการตรวจสอบตำแหน่งที่ตั้งของระบบกำหนดตำแหน่งบนโลกหรือที่เข้าใจกันในภาษาอังกฤษว่า Global Positioning System: GPS และเทคนิคการทำแผนที่กายภาพ (physical space) อันจะนำมาสู่ความเข้าใจในหน้าที่ทางสังคม (social meaning และ social function) ของชุมชน

3.3.3 เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกกับปราชญ์ชุมชน เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เกี่ยวกับขั้นตอนวิธีการปลูก วิธีการเก็บผลผลิต ฤดูกาล เทคนิคการผลิต ปริมาณการผลิต รายได้จาก การจำหน่ายหรือขายสินค้าภูมิปัญญา

3.3.4 เทคนิค “กิจกรรมเกม” ที่ใช้เพื่อการฉายภาพสะท้อนของความรู้ ความเข้าใจ ความต้องการที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา

3.3.5 เทคนิคการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ ภูมิปัญญาของเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้กระบวนการสร้างสรรค์สินค้าชุมชนของเยาวชนและเด็ก เน้นเก็บรวบรวมจากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้

3.3.6 เครื่องมือที่มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ สำหรับครัวเรือนจำนวน 20 หลังคาเรือนของชุมชนบ้านแม่กองคา เพื่อสำรวจความต้องการเพิ่มรายได้จากปัจจัยดังนี้ คือ รายได้ หนี้สิน ความต้องการลดหนี้สิน

3.4 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่อง “จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน” มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.4.1 ผู้วิจัยสำรวจภูมิปัญญาที่สามารถประยุกต์เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรหรือผลผลิตจากวัฒนธรรมสู่การเป็นสินค้าชุมชนที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนจากการสัมภาษณ์คนในชุมชนบ้านแม่กองคา และศึกษาจากเอกสารทุติยภูมิทั้งภายในและนอกชุมชน

3.4.2 ผู้วิจัยเดินสำรวจชุมชนด้วยตนเองและร่วมกับชาวบ้าน เพื่อศึกษาสังคมภาพและกายภาพทั้งในมิติของการตั้งบ้านเรือน การวางตัวของชุมชน การกำหนดแปลงเพาะปลูก การกำหนดตำแหน่งที่ตั้งการผลิต ด้วยเทคนิคการสำรวจกายภาพด้วยระบบการตรวจสอบตำแหน่งที่ตั้งของระบบกำหนดตำแหน่งบนโลกหรือ GPS และเทคนิคการทำแผนที่กายภาพ

3.4.3 ผู้วิจัยจัดกิจกรรมพาน้องเรียนรู้ภูมิปัญญาผ่านเกมวิถีชุมชน และกิจกรรมพบเพื่อนต่างบ้าน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยจากเทคนิคการใช้กิจกรรมเกม ยกตัวอย่างเช่น ข้อมูลเครื่องมือการทอผ้าและการจักสานจากเกมบิงโกวิถีชุมชนในกิจกรรมพาน้องเรียนรู้ภูมิปัญญาผ่านเกมวิถีชุมชน

3.4.4 ผู้วิจัยจัดกิจกรรมถอดชุดความรู้ภูมิปัญญาสินค้าชุมชน สัมภาษณ์เชิงลึกกับปราชญ์ชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลนำไปสู่การวิเคราะห์

3.4.5 ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ ในกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนจำนวน 20 หลังคาเรือนของชุมชนบ้านแม่กองคา เพื่อสำรวจความต้องการเพิ่มรายได้รวมถึงเก็บข้อมูลการผลิตรายได้ของครัวเรือนจากการขายสินค้าชุมชนทั้ง 4 ประเภท

3.4.6 ผู้วิจัยได้ทดลองออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้กับพริกกะเหรี่ยงใหม่และน้ำผึ้ง พร้อมทั้งทดลองกระบวนการขายกับตลาดภายนอกเพื่อเป็นแนวทางการสร้างสรรค์สินค้าจากภูมิปัญญาพร้อมสรุปข้อมูลให้แก่ชุมชน

3.4.7 ผู้วิจัยได้ทดลองให้เด็กและเยาวชนได้ผลิตสินค้าชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นบูรณาการกับความรู้ใหม่เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า ผ่านกิจกรรมพาน้องสร้างสรรค์สินค้าชุมชน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคที่หลากหลาย ซึ่งการวิจัยเรื่อง “จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน”

เป็นการวิจัยแบบผสม ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการและหรือเทคนิคในการได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ให้ได้คำตอบ ที่สามารถตอบโจทย์การวิจัย/วัตถุประสงค์การวิจัย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1

วิธีการและเทคนิคการวิเคราะห์และได้มาซึ่งข้อมูลหรือตัวแปร

วิธีการและเทคนิคในการได้มาซึ่งข้อมูลหรือตัวแปร	เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลหรือตัวแปร
เทคนิคการสำรวจ: ภูมิปัญญาด้วยการสำรวจกายภาพและสังคมภาพของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา	เทคนิคการวิเคราะห์ความเชื่อมโยง
เทคนิคการสำรวจกายภาพของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ทั้งในมิติของการตั้งบ้านเรือน การวางตัวของชุมชน การกำหนดแปลงเพาะปลูก การกำหนดตำแหน่งที่ตั้งการผลิต	เทคนิคการสำรวจกายภาพด้วยระบบการตรวจสอบตำแหน่งที่ตั้งของระบบกำหนดตำแหน่งบนโลกหรือที่เข้าใจกันในภาษาอังกฤษว่า Global Positioning System: GPS เทคนิคการทำแผนที่กายภาพ (physical space) อันจะนำมาสู่ความเข้าใจในหน้าที่ทางสังคม (social meaning และ social function) ของชุมชน
เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกกับปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา
เทคนิค “กิจกรรมเกม” ที่ใช้เพื่อการฉายภาพสะท้อนของความรู้ ความเข้าใจ ความต้องการที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา	เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา
เทคนิคการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาของเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา	ตารางแมทริกซ์
เครื่องมือที่มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ เพื่อตรวจสอบรายได้ หนี้สิน ความต้องการลดหนี้สิน ฯ	การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา

หมายเหตุ. โดย วนิตา นาคีสังข์, 2560.

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน” เป็นการวิจัยแบบผสม ดำเนินการภายใต้คำถามการวิจัย 2 ข้อคำถาม ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคามีอะไรบ้าง ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร หรือผลผลิตจากวัฒนธรรม สู่การเป็นสินค้าชุมชน ที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน และกระบวนการบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนกับความรู้ใหม่ที่เยาวชนได้จากการเรียนรู้ในสถานศึกษาภายนอกชุมชน สามารถเกิดขึ้นได้อย่างไร (ทั้งในเชิงปัจจัยกระบวนการ และผลลัพธ์) ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ภายใต้กรอบชุดตัวแปรที่ปรากฏตามกรอบแนวคิดการวิจัย และวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อ ได้แก่ 1) สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร (พริกกะเหรี่ยง น้ำผึ้งป่า) หรือผลผลิตจากวัฒนธรรม (การจักสาน การทอผ้ากระเหรี่ยงทอมือ) สู่การเป็นสินค้าชุมชน ที่สามารถเป็นแนวทางเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในอนาคต 2) สำรวจความต้องการในการเพิ่มรายได้ ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อแม่ และกลุ่มเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอ อันจะนำมาสู่การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนา/การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าหลักและสินค้ารองของชุมชน ที่ได้มาจากระบวนการวิเคราะห์ภูมิปัญญาเชิงบูรณาการและกระบวนการบูรณาการการเพิ่มมูลค่าสินค้าของเยาวชนด้วยความรู้ใหม่

ภายใต้วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายลักษณะจากหลายหน่วยวิเคราะห์ ประกอบด้วย ข้อมูลกายภาพ ที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการทำการสำรวจกายภาพพื้นที่ โดยข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์กายภาพ ข้อมูลภูมิปัญญาชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยวิเคราะห์ที่เป็นปราชญ์ชุมชน ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ร่วมกับหน่วยวิเคราะห์ที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา จำนวน 20 คน เก็บข้อมูลผ่านเทคนิค “การใช้กิจกรรมเกม” ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เชิงสถิติเชิงพรรณนาและเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายลักษณะจากหลายหน่วยวิเคราะห์ ประกอบด้วย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 2 ข้อ สรุปได้ดังนี้

4.1 ผลการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา

ผลการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร (พริกกะเหรียง น้ำผึ้งป่า) หรือผลผลิตจากวัฒนธรรม (การจักสาน การทอผ้ากะเหรี่ยงทอมือ) สู่การเป็นสินค้าชุมชน ที่สามารถเป็นแนวทางเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในอนาคต ผู้วิจัยเริ่มดำเนินการสำรวจภูมิปัญญาด้วยการสำรวจกายภาพและสังคมภาพของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาหมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการศึกษาข้อมูลระดับต้น พบว่า ชุมชนแห่งนี้มีรายได้หลักจากการขายพริก ซึ่งเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนแห่งนี้ หรือเรียกกันว่า “พริกกะเหรียง” ภาพสะท้อนจากคุณภาพและราคาที่สูงกว่าชุมชนใกล้เคียง รายได้ในระดับรองลงมาคือ งานจักสาน ผ้ากะเหรี่ยงทอมือ น้ำผึ้งป่า เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ปรากฏการณ์ข้างต้นด้วยเทคนิคการวิเคราะห์กายภาพและการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของผลผลิตทางการเกษตรและรายได้ นำมาสู่ข้อสรุปเบื้องต้นที่ว่า พริกกะเหรียง งานจักสาน ผ้ากะเหรี่ยงทอมือ น้ำผึ้งป่า ฯ เป็นต้นทุนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนแห่งนี้ ซึ่งภูมิปัญญาทั้ง 4 ประเภทของชุมชนบ้านแม่กองคามีการผลิตตามตารางปฏิทินดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1

ปฏิทินการผลิตสินค้าภูมิปัญญาทั้ง 4 ประเภทของชุมชนบ้านแม่กองคา

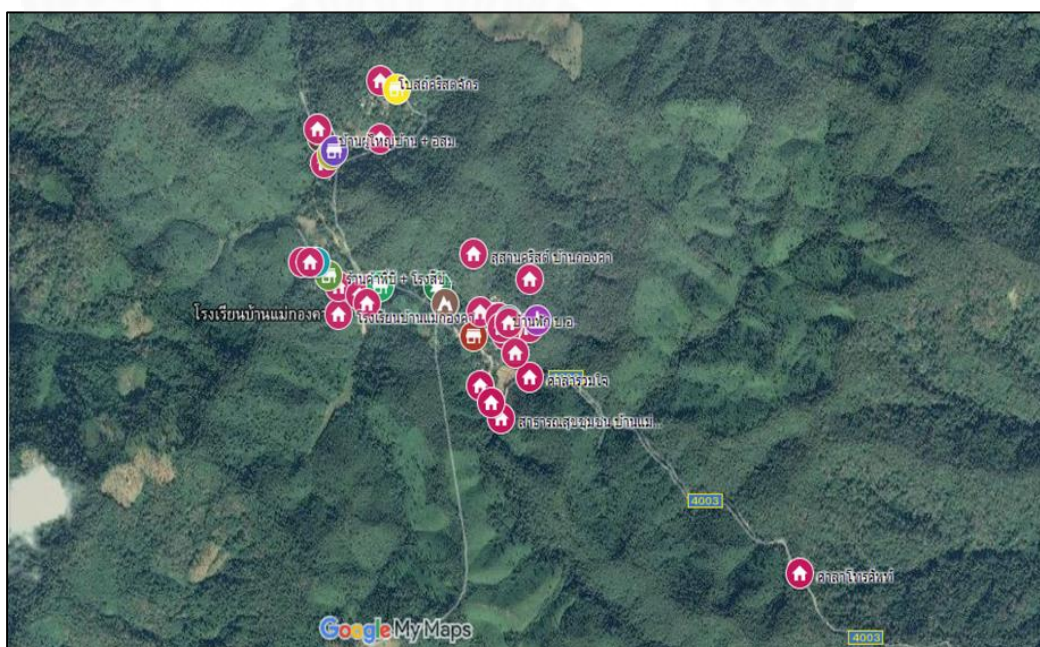
กิจกรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ปลูกพริก	●
เก็บขายพริกสด	●	●	●
จักสาน	●	●	●
ทอผ้ากะเหรียง	.	●	●	●
เก็บน้ำผึ้งป่า	.	.	.	●

หมายเหตุ. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการสำรวจกายภาพของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ทั้งในมิติของการตั้งบ้านเรือน การวางตัวของชุมชน การกำหนดแปลงเพาะปลูก การกำหนดตำแหน่งที่ตั้งการผลิตด้วยเทคนิคการสำรวจกายภาพด้วยระบบการตรวจสอบตำแหน่งที่ตั้งของระบบกำหนด

ตำแหน่งบนโลกหรือที่เข้าใจกันในภาษาอังกฤษว่า Global Positioning System: GPS และเทคนิคการทำแผนที่กายภาพ (physical space) อันจะนำมาสู่ความเข้าใจในหน้าที่ทางสังคม (social meaning และ social function) ของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์กายภาพ สรุปได้ว่า

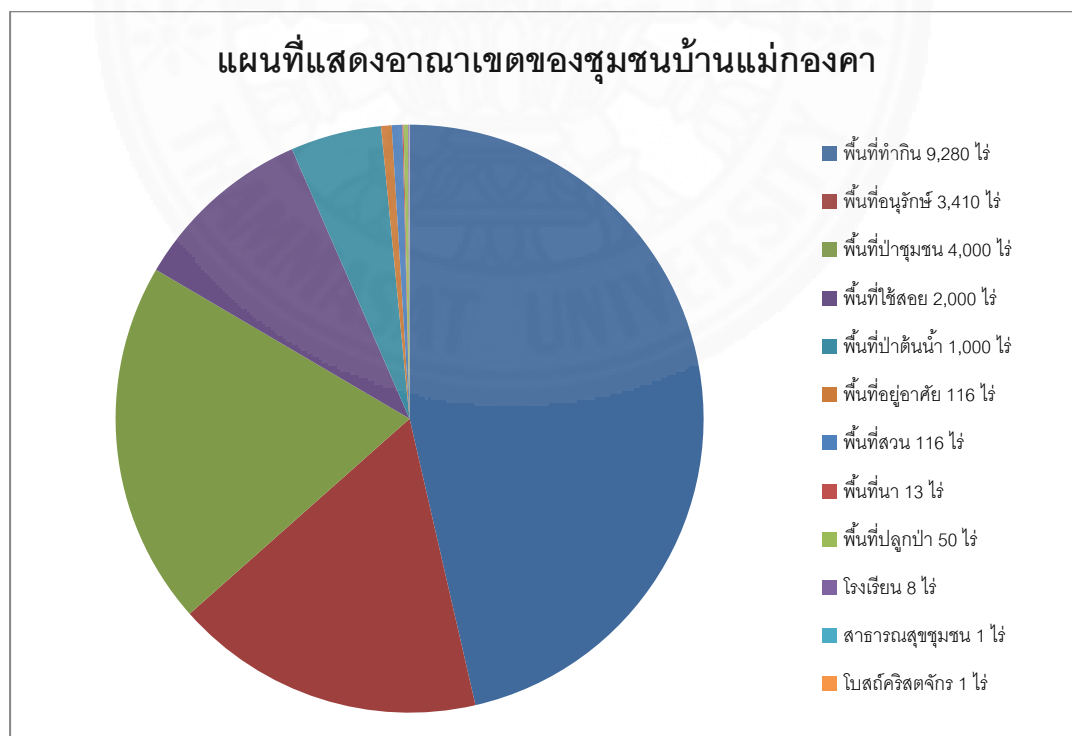
ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา เป็นชุมชนชนบทขนาดกลาง เนื่องจากมีการขยายครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 หย่อมบ้าน รวมทั้งหมดจำนวน 153 หลังคาเรือน ได้แก่ หย่อมบ้านแม่กองคา จำนวน 67 หลังคาเรือน หย่อมบ้านกลางจำนวน 34 หลังคาเรือนและหย่อมบ้านหม้อเหล้าจำนวน 52 หลังคาเรือน ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาตั้งบ้านเรือนอยู่บนพื้นที่ราบสูง ซ่อนตัวอยู่ในหุบเขามีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 600-700 เมตร บ้านเรือนสร้างติดกันเป็นเครือญาติโดยส่วนใหญ่ไม่มีรั้วกัน กระจุกตัวเป็นหย่อมบ้านไล่ตั้งแต่ลำห้วยขึ้นไปถึงยอดเขา บ้านส่วนใหญ่ทำจากไม้สัก ซึ่งพัฒนาจากบ้านฟากไม้ไผ่เพื่อความแข็งแรงคงทน โดยบางบ้านสร้างห้องครัว เพื่อใช้พื้นที่ใต้ถุนบ้านในการเก็บพิน เลี้ยงไก่ และเลี้ยงหมูในบางบ้าน หลังคามุงด้วยกระเบื้อง สังกะสี และใบตองตึง ซึ่งวัสดุในการสร้างบ้านสามารถบ่งบอกสถานะทางเศรษฐกิจดังภาพ 4.1 ที่แสดงการวางตัวของชุมชนและการตั้งบ้านเรือน

ภาพที่ 4.1 การวางตัวของชุมชนและการตั้งบ้านเรือน ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา.
โดย วนิตา นาคีสังข์, 2560.

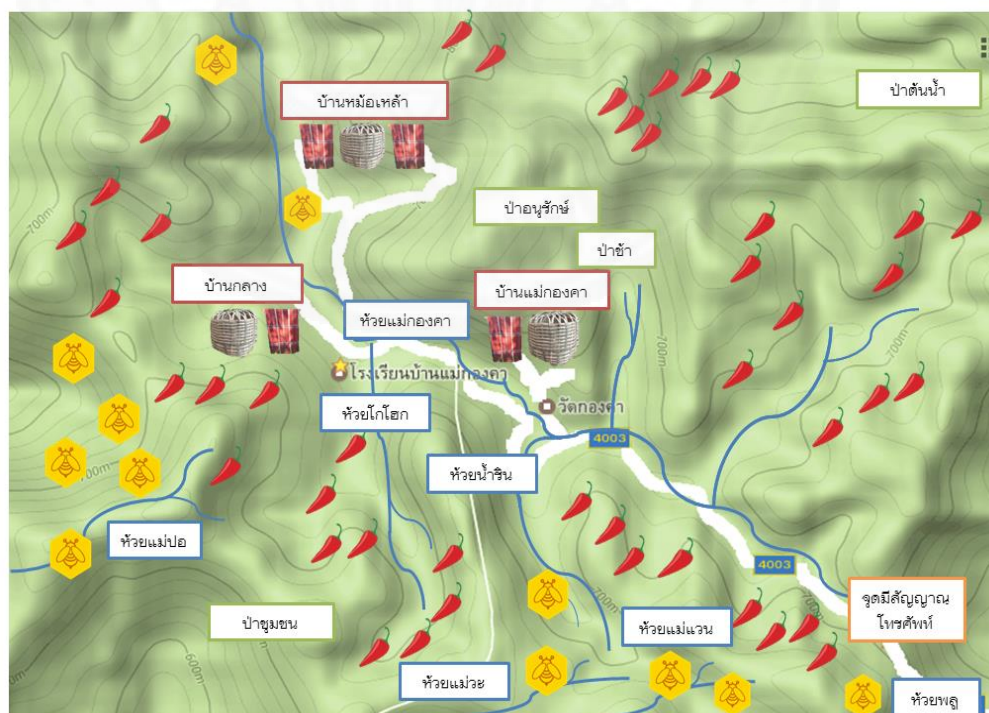
จากภาพ 4.1 แสดงให้เห็นว่า การวางตัวของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาเป็นการวางตัวแบบกระจุกตัวในลักษณะห้อยมบ้าน มีทั้งหมดจำนวน 3 ห้อยมบ้าน ตั้งอยู่บนพื้นที่สูงเพื่อความปลอดภัยจากการรุกราน โดยพบว่าตั้งบ้านเรือนติดกันเป็นกลุ่มเครือญาติ ซึ่งการตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ส่งผลให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่อบอุ่น โดยพื้นที่สำหรับอยู่อาศัยแยกสัดส่วนออกจากพื้นที่การเกษตรหรือพื้นที่ไร่มุมนเวียนอย่างชัดเจน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวตั้งอยู่ห่างไกลจากบ้านเรือน จึงต้องใช้เวลาในการเดินทางไปยังพื้นที่การเกษตร

จากการสำรวจ พบว่า บ้านในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาแบ่งพื้นที่ไว้ใช้สำหรับเลี้ยงหมู ไก่ เป็ดและสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ เพื่อเลี้ยงไว้สำหรับบริโภคและประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิม ทั้งนี้ชาวปวาเกอญอบางกลุ่มเริ่มหันมาทำแปลงผักสวนครัวและสวนผลไม้ใกล้บ้านมากขึ้น บางครัวเรือนในห้อยมบ้านกลางและบ้านหม้อเหล่านำต้นกาแฟมาปลูกรอบบ้าน รวมถึงห้อยมบ้านหม้อเหล่าได้ทดลองเลี้ยงผึ้งในบริเวณบ้าน หลังจากคนในครอบครัวได้ออกไปทำงานในโรงงานกาแฟ และได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษางานโครงการหลวงฯ จากชุมชนใกล้เคียง จากการเก็บข้อมูล พบว่าแผนที่แสดงอาณาเขตชุมชนบ้านแม่กองคา ปี พ.ศ. 2539 มีพื้นที่รวมทั้งหมด 20,000 ไร่ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4.2 อาณาเขตของชุมชนบ้านแม่กองคา. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

จากภาพที่ 4.2 แผนที่แสดงอาณาเขตของชุมชนบ้านแม่ทองคำ พบว่า ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่ทองคำมีการจัดการการใช้ที่ดินหลายประเภท ได้แก่ พื้นที่ทำกิน พื้นที่ใช้สอย พื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่ป่าต้นน้ำ เป็นต้น ซึ่งทางชุมชนได้ทำแผนที่ร่วมกับทางราชการเมื่อ 20 กว่าปีก่อน และได้ยึดใช้แผนที่เป็นหลัก โดยพบว่าพื้นที่ส่วนมากซึ่งเป็นพื้นที่ทำกินมีจำนวน 9,280 ไร่หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 46 รองลงมาคือพื้นที่ป่าชุมชนมีจำนวน 4,000 ไร่หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20 ซึ่งแต่ละพื้นที่ล้วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่ทองคำอย่างแน่นหนา ที่สำคัญชุมชนบ้านแม่ทองคำตั้งอยู่บนพื้นที่ป่าต้นน้ำของแม่น้ำสาละวิน ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักที่เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของมนุษย์ถึง 2 ประเทศ คือประเทศไทยและประเทศเมียนมาร์ ชุมชนที่ปกคลุมด้วยป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์มากแห่งหนึ่ง มีป่าหลากหลายชนิด ได้แก่ ป่าสัก ป่าไผ่ ป่าสน เป็นต้น รวมถึงเป็นพื้นที่ที่มีกล้วยไม้หอมเอื้องแซะที่หอมที่สุดแห่งหนึ่ง ซึ่งเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ปี พ.ศ. 2560 ทางกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ส่งนักวิจัยเข้ามาสำรวจกล้วยไม้ดังกล่าว นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านมีทรัพยากรป่าไม้ ที่ดิน น้ำ และสัตว์ป่า สภาพแวดล้อมที่ดีจึงเอื้อต่อการทำการประกอบอาชีพการเกษตรในรูปแบบไร่หมุนเวียน การปลูกพริกกะเหรี่ยง การเก็บน้ำผึ้งป่า การจักสาน การทอผ้ากะเหรี่ยงทอมือ เป็นต้น ดังภาพที่ 4.2 ตำแหน่งที่ตั้งการผลิต

ภาพที่ 4.3 ตำแหน่งที่ตั้งการผลิตของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่ทองคำ. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

จากภาพที่ 4.3 ตำแหน่งที่ตั้งการผลิตของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา พบว่ามีการปลูกพริกกระจายตัวอยู่นอกหมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นที่ไร่มุมนเวียนที่ตั้งอยู่รอบนอก ซึ่งทุกไร่ที่ปลูกข้าวบนตอยจะมีการปลูกพริก เนื่องจากชุมชนบ้านแม่กองคามีรายได้หลักจากการขายพริก ส่วนน้ำฝิ่งป่าจากธรรมชาติจะกระจายตัวอยู่บริเวณใกล้แหล่งน้ำ และอยู่ในที่อยู่อาศัยของนายวิเชียร อมรไผ่ทายาท ชาวปวาเกอญอบ้านแม่กองคาที่เลี้ยงฝิ่งป่าในหอย่อมบ้านหม้อเหล็ก้า ขณะทำงานจักสาน และฝักกระเทียมมือจะกระจายอยู่ในที่อยู่อาศัย

ส่วนการตั้งบ้านเรือน ซึ่งชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา มีจำนวนหลังคาเรือนทั้งสิ้น 153 หลังคาเรือน เมื่อกำหนดตำแหน่งการตั้งบ้านเรือนบนแผนที่กายภาพ นำมาสู่ความเข้าใจในหน้าที่ทางสังคมของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ได้ว่า ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่ม (clustered settlement) ตามหลักการของรูปแบบหรือลักษณะของการตั้งถิ่นฐาน (<https://www.slideshare.net/wiseyodsaphon/ss-72099735: สืบค้นเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2560>) ดังนั้นจากการวางตัวของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา เมื่อวิเคราะห์ร่วมกับการกำหนดตำแหน่งการตั้งบ้านเรือน จึงนำมาสู่การกำหนดตำแหน่งที่ตั้งการผลิต ดังภาพที่ 4.2 ซึ่งสะท้อนว่า เนื่องจากหน้าที่ทางสังคมของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ตำแหน่งที่ตั้งการผลิตตามวิถีชุมชนจากการเกษตรแบบไร่มุมนเวียน เริ่มมีการผสมผสานเข้ากับการเกษตรแบบผสมผสานนัยดังกล่าวสะท้อนได้ว่า “หน้าที่ทางสังคม” ของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ประกอบด้วย หน้าที่หลัก 3 หน้าที่ ได้แก่ พื้นที่ของการปรับตัว พื้นที่ของการติดต่อสื่อสาร และพื้นที่ของการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์การวางตัวของชุมชนและการตั้งบ้านเรือน และตำแหน่งที่ตั้งการผลิตของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา มาวิเคราะห์ความเชื่อมโยงเชิงกายภาพอีกครั้ง ผลที่ได้คือ ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา เป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาทางการเกษตรแบบ “พหุลักษณะ” ขยายความได้ว่า วิธีการผลิตในการเกษตรของครัวเรือนมีความหลากหลาย โดยดำเนินการควบคู่ไปกับวิธีการเกษตรแบบดั้งเดิม เห็นได้จากการปรับตัวของบางครัวเรือนปรับที่ไร่บางส่วนเป็นสวนกาแฟ แต่ก็ยังยึดวิถีดั้งเดิมคือปลูกข้าวไร่ ปลูกพริกและพืชหมุนเวียนอื่น ๆ

นอกจากนี้เมื่อนำข้อมูลการเพาะปลูกของแต่ละครัวเรือน ไม่ว่าจะปลูกพริก น้ำฝิ่งป่า งานจักสาน ฝักกระเทียมมือ มาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์กายภาพ สรุปได้ดังภาพ 4.3 การกระจายตัวของพื้นที่การเพาะปลูกหรือทำการเกษตร

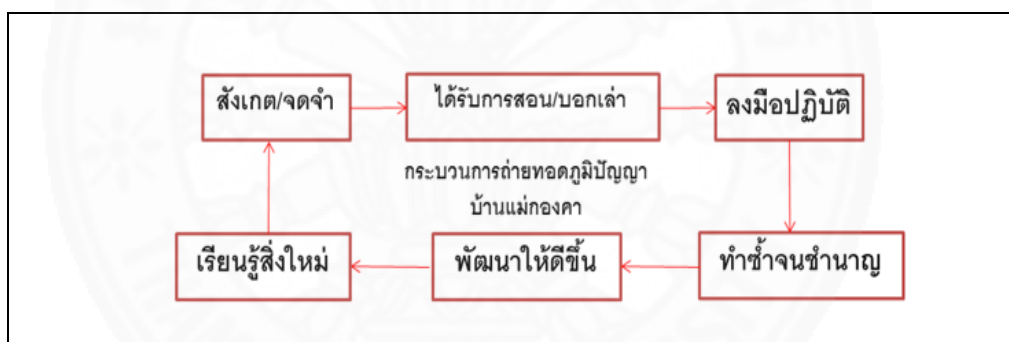
ภาพที่ 4.4 การกระจายตัวของพื้นที่การเพาะปลูกหรือทำการเกษตร. โดย อุทยานแห่งชาติสาละวิน, 2560.

จากภาพที่ 4.4 สะท้อนและตอกย้ำชุมชนที่มีภูมิปัญญาทางการเกษตรแบบ “พหุลักษณะ” เช่นชุมชน ปวาเกอญอบ้านแม่กองคาได้ว่า การกระจายตัวของพื้นที่การเพาะปลูกหรือทำการเกษตรเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. 2537 ซึ่งพื้นที่แม่กองคาประกาศเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และเมื่อชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาถูกกำหนดด้วยผังเมืองในโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ตามมติ คณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ลักษณะการกระจายตัวของพื้นที่เพาะปลูกหรือทำการเกษตรจึงแปรสภาพเป็นไร่มุมนเวียนที่กระจุกตัวอยู่ใกล้บริเวณชุมชนมากขึ้น ข้อจำกัดที่เข้มงวดทำให้ชุมชนบ้านแม่กองคาเหลือพื้นที่ทำกินและใช้สอยจำนวน 812 ไร่และพื้นที่ป่าชุมชนจำนวน 1700 ไร่ จากเดิมที่มีพื้นที่ทำกินจำนวน 9,280 ไร่และพื้นที่ป่าชุมชนมีจำนวน 4,000 ไร่ จากภาพที่ 4.3 แผนที่ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงพื้นที่จำกัดของชุมชนบ้านแม่กองคา ผืนป่ากลายเป็นพื้นที่ต้องห้าม ซึ่งเป็นเงื่อนไขเชิงนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการปลูกไร่มุมนเวียนแบบดั้งเดิมของชาวปวาเกอญอบ้านแม่กองคา

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากหน่วยวิเคราะห์ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านร่วมด้วย โดยเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (indepth interview) และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ด้วยเทคนิค “กิจกรรมเกม” เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการถอดความรู้จากเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ซึ่งผู้วิจัยได้คำนึงถึงจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ในส่วนหลักความเคารพในบุคคล ตลอดจนการวิจัยได้ขอความยินยอมในการให้ข้อมูลจากผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชนและตัวแทนผู้ปกครองของเยาวชนหรือเด็กที่เข้าร่วม

การวิจัยในครั้งนี้ โดยใช้แบบฟอร์มการให้ความยินยอมโดยได้รับข้อมูล (Informed Consent Form หรือ ICF) ประเด็นของการสัมภาษณ์เน้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเก๋อบ้านแม่กองคาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร (พริกกะเหรี่ยง น้ำผึ้งป่า) หรือผลผลิตจากวัฒนธรรม (การจักสาน การทอผ้ากระเหรี่ยงทอมือ) สู่การเป็นสินค้าชุมชน ที่สามารถเป็นแนวทางเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในอนาคต

เมื่อนำข้อมูลจากปราชญ์ชุมชนและเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเก๋อบ้านแม่กองคาที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่นของชุมชนปวาเก๋อบ้านแม่กองคา เป็นความรู้ที่สั่งสมสืบต่อกันมา มี 2 ประเภท ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประติษฐานกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหาร ส่วนกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยการเรียนรู้จากผู้รู้ อันได้แก่ ปราชญ์ชุมชน ผู้สูงอายุในครอบครัว และพ่อแม่ มีกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนปวาเก๋อบ้านแม่กองคาดังภาพที่ 4.5

ภาพที่ 4.5 กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนปวาเก๋อบ้านแม่กองคา.

โดย วนิตา นาคีสั่งข์, 2560.

จากภาพ 4.5 กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนปวาเก๋อบ้านแม่กองคาพบว่า มี 6 กระบวนการย่อย ประกอบด้วย

1) กระบวนการสังเกต/จดจำ พิจารณาได้จาก เมื่อเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเก๋อบ้านแม่กองคา อาศัยอยู่พ่อแม่ในชุมชน เยาวชนหรือเด็กเหล่านี้จะได้สัมผัสกับวิถีชุมชนผ่านการสังเกตทางตาเพื่อเฝ้าดูและจดจำพฤติกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้อง จากสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ พฤติกรรมการทำไร่ พฤติกรรมการปลูกพริก พฤติกรรมการตากพริก พฤติกรรมการเก็บน้ำผึ้งป่า พฤติกรรมการทอผ้าและจักสาน สถานการณ์ต่างๆเหล่านี้ จัดได้ว่าเป็นการเรียนรู้

ผ่านการสังเกตจดจำ (observational learning) ดังสถานการณ์เช่น เยาวชนนั่งเฝ้าดูผู้ปักครองทอผ้า เพื่อจดจำรายละเอียด วิธีการและเทคนิคการทอกระเป่า ดังภาพที่ 4.6

ภาพที่ 4.6 เยาวชนสังเกตและจดจำการทอผ้าจากผู้ปักครอง. โดย วนิตา นาคีสังข์, 2560.

2) กระบวนการที่ได้รับการได้รับการสั่งสอน/การบอก พิจารณาได้จาก เมื่อเยาวชนหรือเด็กในชุมชน ปวาเก่อญอบ้านแม่กองคามีความสนใจและมีอายุที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ตามวิถีชุมชน พ่อแม่ ผู้ปักครองหรือผู้รู้จะบอกเล่า อธิบายหรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในรูปของคำพูด พร้อมทั้งทำให้ดูเป็นตัวอย่างประกอบการสอนสั่ง ดังสถานการณ์เช่น คุณยายกำลังสอนหลานทอกระเป่าด้วยวิธีการสอนแบบสาธิตให้หลานดูก่อน จากนั้นให้หลานลองฝึกทำโดยที่ยายคอยอธิบายและทำให้ดูอีกครั้งอย่างใกล้ชิด ดังภาพที่ 4.7

ภาพที่ 4.7 ผู้ปักครองสอนเยาวชนทอกระเป่าด้วยวิธีการสอนแบบสาธิต. โดย วนิตา นาคีสังข์, 2560.

3) กระบวนการลงมือปฏิบัติ สำหรับขั้นตอนนี้เยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา จะเลียนแบบพฤติกรรมที่ได้เรียนรู้ผ่านการสังเกต จดจำและได้รับการสอนมาจากผู้รู้ ผ่านการลงมือทำจริง ลองผิดลองถูกด้วยตนเอง โดยมีผู้รู้เฝ้าดูอยู่ไม่ห่าง ดังสถานการณ์เช่น เยาวชนกำลังทอกระเป๋าย่ามด้วยตนเองใต้ถุนบ้านในช่วงปิดภาคเรียน โดยมีผู้ปกครองทอผ้าไปพร้อม ๆ กัน เมื่อไม่เข้าใจก็จะหันไปถามผู้ปกครองทันที ดังภาพที่ 4.8

ภาพที่ 4.8 เยาวชนและผู้ปกครองบ้านแม่กองคาทอผ้าบริเวณใต้ถุนบ้าน. โดย วนิตา นาคีสังข์, 2560.

4) กระบวนการทำซ้ำจนชำนาญ เมื่อเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา สามารถผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้แล้ว เยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ก็จะใช้เวลาว่างทำขึ้นมาอีก ดังสถานการณ์เช่น การไปเก็บพริกที่ไร่มุมนเวียนกับพ่อแม่จากเดิมเคยเก็บพริกได้วันละ 6 กิโลกรัม ปัจจุบันสามารถเก็บได้มากขึ้นถึงวันละ 13 กิโลกรัม นับเป็นการทำซ้ำเกิดการเรียนรู้ “เทคนิคการใช้มือในการเด็ดขั้วพริก” ดังภาพที่ 4.8 แสดงให้เห็นถึงลักษณะการวางมือเด็ดขั้วพริก เมื่อทำบ่อย ๆ จนเกิดความชำนาญ ผลผลิตที่ได้จึงเพิ่มมากขึ้นมากกว่า 2 เท่าตัว ขณะที่ผู้ปกครองในชุมชนจะเก็บพริกได้เฉลี่ยคนละประมาณ 20 กิโลกรัมต่อวัน ซึ่งมีความคงเส้นคงวามากกว่า เยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ทั้งนี้เป็นผลเนื่องจาก “ความสามารถทางร่างกาย ความกล้าและความถี่ในการทำกิจกรรมจนเป็นพฤติกรรมถาวร” ของกลุ่มนี้

ภาพที่ 4.9 การเก็บพริกของเยาวชนบ้านแม่กองคา. โดย วนิตา นาคีสงษ์, 2560.

5) กระบวนการพัฒนาให้ดีขึ้น เมื่อเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา มีความชำนาญ จนสามารถผลิตสินค้าหนึ่งได้แล้ว เยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ได้พัฒนาหรือหารูปแบบวิธีการเพื่อให้สินค้ามีคุณภาพดีขึ้น เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า ดังสถานการณ์เช่น การตากพริกอย่างไรไม่ให้ขึ้นรา การปลูกพริกอย่างไรให้ได้ผลผลิตในปริมาณมาก การเก็บน้ำผึ้งป่าอย่างไรให้มีคุณภาพ เป็นต้น

6) กระบวนการเรียนรู้สิ่งใหม่ การแสวงหาความรู้ใหม่เพื่อเพิ่มโอกาสทางการผลิตสินค้าคือกุญแจสำคัญที่จะสร้างความแปลกใหม่ให้กับสินค้าชุมชน ที่ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคการใช้เกม “กิจกรรมพบเพื่อนต่างบ้าน” ทำให้เยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ได้เรียนรู้แนวทางการสร้างสินค้าชุมชนโดยกระบวนการบูรณาการภูมิปัญญาเดิมกับความรู้ใหม่ รวมถึงการที่เยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มเติมจากผู้รู้ ยกตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนจากทอกระเป๋ายามมาทอเสื่อที่มีลวดลายในการทอที่ยากขึ้น

4.2 ผลการวิเคราะห์ความต้องการในการเพิ่มรายได้ ระหว่างกลุ่มคนในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา

จากการวิเคราะห์ความต้องการในการเพิ่มรายได้ ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อแม่ และกลุ่มเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา อันจะนำมาสู่การวิเคราะห์ความเป็นไป

ได้ในการพัฒนา/การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าหลักและสินค้ารองของชุมชน ที่ได้มาจากกระบวนการวิเคราะห์ภูมิปัญญาเชิงบูรณาการและกระบวนการบูรณาการการเพิ่มมูลค่าสินค้าของเยาวชนด้วยความรู้ใหม่ ผู้วิจัยกำหนดหน่วยวิเคราะห์เป็น ครัวเรือน และเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา โดยครัวเรือนใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ส่วนเยาวชนหรือเด็กในชุมชน ปวาเกอญอบ้านแม่กองคาใช้วิธีการเก็บข้อมูลผ่านกิจกรรม “เกมการเรียนรู้”

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากครัวเรือน 20 หลังคาเรือนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการวิจัย ที่ยินยอมให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยและพร้อมให้ข้อมูลในทุกรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง หรือตัวแปรจำนวน 4 ตัวแปร ได้แก่ รายได้เฉลี่ยต่อปี (บาท) หนี้สิน ณ ปัจจุบัน (บาท) ความต้องการเพิ่มรายได้ รายได้จากสินค้าชุมชน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบตรวจสอบรายการที่กำหนดตัวแปร/รายละเอียดที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 ตัวแปรดังกล่าว ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (mean) พิสัย (range) และการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์แมทริกซ์ ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

4.2.1 ผลการวิเคราะห์ความต้องการในการเพิ่มรายได้

1) จากการสำรวจข้อมูลสินค้าภูมิปัญญาทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ พริก น้ำผึ้งป่า ผ้าทอกะเหรี่ยงทอมือ และจักสาน เก็บข้อมูลด้วยแบบตรวจสอบรายการจากกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนจำนวน 20 หลังคาเรือน พบว่า แต่ละครัวเรือนจะทำไร่มุมเวียน โดยใช้พื้นที่เฉลี่ยครอบครัวละ 5 ไร่ ซึ่งปลูกพริกลงไปพร้อม ๆ กับพืชชนิดอื่น ๆ เช่น ข้าว ข้าวโพด อ้อย เป็นต้น ครอบครัวยุคที่ปลูกพริกมากที่สุด ใช้พื้นที่ 10 ไร่ ขณะที่บางครอบครัวปลูกพริกเพียง 2 ไร่เท่านั้น ชุมชนบ้านแม่กองคามิรายได้จากการขายพริกต่อปีอยู่ที่ 28,000 - 2,000 บาท ดังนั้นรายได้จากการขายพริกโดยเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 14,000 บาทต่อครัวเรือน ขณะที่กลุ่มตัวอย่างผลิตสินค้าผ้าทอกะเหรี่ยงทอมือเพื่อขายจำนวน 7 หลังคาเรือน จาก 20 หลังคาเรือน ส่วนอีกจำนวน 13 หลังคาเรือนทอผ้ากะเหรี่ยงทอมือไว้สำหรับใช้ในครัวเรือนเท่านั้น โดยครัวเรือนที่ผลิตเพื่อขายสามารถทำรายได้ปีละ 8,000-2,000 บาท หรือโดยเฉลี่ยประมาณครัวเรือนละ 4,000 บาท

สำหรับน้ำผึ้งป่า พบว่า ชุมชนบ้านแม่กองคามิผู้ที่สามารถเก็บน้ำผึ้งป่าตามภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ไม่มากนัก ซึ่งจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 20 หลังคาเรือนนั้น มีครัวเรือนที่สามารถเก็บน้ำผึ้งป่าเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวจำนวน 5 หลังคาเรือน หนึ่งในนั้นสามารถเก็บน้ำผึ้งป่าได้ถึง 20 ขวด หรือประมาณ 14,000 มิลลิลิตร แต่ละปีรายได้จากการขายน้ำผึ้งป่าโดยเฉลี่ยอยู่ที่ครัวเรือนละ 2,500 บาท เช่นเดียวกับสินค้าจากงานจักสาน พบว่า ตลาดสำหรับค้าขายงานจักสานค่อนข้างแคบ ชาวบ้านจะค้าขายกันในหมู่บ้านเป็นหลัก ซึ่งคนที่สามารถผลิตงานภูมิปัญญาด้านการจักสาน

กีดกันย่อยลง จากการสำรวจ พบว่า มีกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 5 หลังคาเรือนที่ยังสร้างรายได้จากการจักสาน ซึ่งมีรายได้จากงานจักสานเฉลี่ย 1,500 บาทต่อปี ซึ่งแต่ละครัวเรือนมีรายรับจากสินค้าภูมิปัญญาทั้ง 4 ประเภท ดังนี้

ตารางที่ 4.2

ข้อมูลรายรับจากสินค้าภูมิปัญญา 4 ประเภท

ครอบครัว	รายรับ			
	พริก	ผ้าทอกะเหรี่ยงทอมือ	งานจักสาน	น้ำผึ้งป่า
นายบอยวา อมรไผ่นุกูล	✓	✓		
นางแปลละลา ผู้คงประหยัด	✓	✓		
นางพุทธชาติ ผู้มีตระกูล	✓	✓		
นายพาทย์อู ผู้ประคองสุข	✓	✓		
นายปู้ เอมอิมใจ	✓		✓	
นางสุนันท์ สัมพันธ์วัฒนา	✓	✓		✓
นายเกลชะโฮย เกรงรักชาติ	✓		✓	
นายระระพอ เกรงรักชาติ	✓			
นายประชา วะแฮ	✓			
นายสุภัทร ผู้มีชัย	✓			
นางบุญรัตน์ ปองผาดิพร	✓			
นางจำนง เอมอิมใจ	✓			
นายสุนันท์ ผู้คงประหยัด	✓	✓	✓	✓
นายโตตา สัมพันธ์วัฒนา	✓			✓
นายทองศักดิ์ ผู้มีตระกูล	✓		✓	
นางอมรรัตน์ ปองผาดิพร	✓	✓		
นายสวรรคค์ ปองรุ่งโรจน์	✓			✓
นายมูคา อมรไผ่นุกูล	✓		✓	✓
นายดิ กุศลศิริญ	✓			
นายกมล ผู้ประคองสุข	✓			

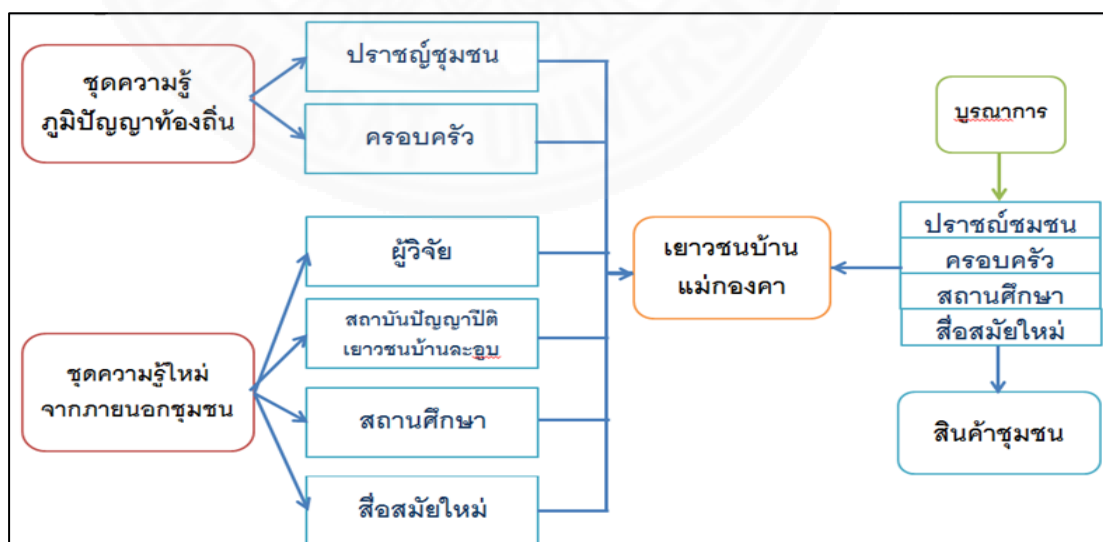
หมายเหตุ. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และหนี้สิน ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า ครั้วเรือนชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา มีรายได้โดยเฉลี่ย 30,000 บาทต่อปี และมีหนี้สิน ณ ปีปัจจุบัน 45,000 บาทต่อครั้วเรือน แสดงให้เห็นว่า เศรษฐกิจครั้วเรือนชุมชนบ้านแม่กองคา มีรายจ่ายจากหนี้สินมากกว่ารายรับ โดยยังไม่รวมรายจ่ายจากกิจกรรมอื่น ๆ ในครั้วเรือน สอดคล้องกับผลการสำรวจความต้องการเพิ่มรายได้ในครั้วเรือน พบว่า ทุกครั้วเรือนในชุมชนบ้านแม่กองคา มีความต้องการเพิ่มรายได้ คิดเป็นร้อยละ 100

จากผลการวิเคราะห์ความต้องการในการเพิ่มรายได้ ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อแม่ และกลุ่มเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา สรุปได้ว่า ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา มีความเป็นไปได้ในการพัฒนา/การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าหลักและสินค้ารองของชุมชนที่ได้มาจากระบวนการวิเคราะห์ภูมิปัญญาเชิงบูรณาการและกระบวนการบูรณาการการเพิ่มมูลค่าสินค้าของเยาวชนด้วยความรู้ใหม่

4.2.2 ผลการวิเคราะห์กระบวนการของเยาวชนในการเพิ่มมูลค่าสินค้า

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มรายได้จากการเพิ่มมูลค่าสินค้าโดยมีเยาวชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อน และอาศัยบุคลากร องค์กรหรือสถานศึกษารวมทั้งสื่อสมัยใหม่เป็นผู้ให้ความรู้และแหล่งเรียนรู้หลักให้แก่เยาวชนในการรังสรรค์สินค้าชุมชนผ่านกระบวนการบูรณาการการเพิ่มมูลค่าสินค้าของเยาวชนระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ใหม่ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.10 กระบวนการเพิ่มมูลค่าสินค้าของเยาวชนชุมชนบ้านแม่กองคา. โดย วนิตา นาคีสังข์, 2560.

จากภาพที่ 4.10 กระบวนการของเยาวชนชุมชนบ้านแม่กองคาในการเพิ่มมูลค่าสินค้า พบว่า ชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมถูกถ่ายทอดไปยังเยาวชนบ้านแม่กองคาผ่านผู้ให้ความรู้หลัก คือ ปราชญ์ชุมชนและครอบครัว ขณะที่ชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชนถูกถ่ายทอดไปยังเยาวชนบ้านแม่กองคาผ่านผู้ให้ความรู้หลักคือ ผู้วิจัย สถาบันปัญญาปิติหรือเยาวชนบ้านละออบ สถานศึกษา และสื่อสมัยใหม่

จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของเยาวชนบ้านแม่กองคา หลังได้รับความรู้ทั้ง 2 ชุดคือ ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมและชุดความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชน พบว่า เยาวชนนำความรู้จากแหล่งข้อมูล 4 ประเภท ได้แก่ ปราชญ์ชุมชน ครอบครัว สถานศึกษาและสื่อสมัยใหม่ ในการนำความรู้จากแหล่งข้อมูลดังกล่าวไปบูรณาการในการเพิ่มมูลค่าสินค้าชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า พฤติกรรมการเรียนรู้ของเยาวชนบ้านแม่กองคาสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ เรื่องการจัดระเบียบการรับรู้ ในกฎข้อที่ 3 ที่ว่า ถ้าสิ่งใดหรือสถานการณ์ใดที่มีความใกล้ชิดกัน ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งนั้นไว้แบบเดียวกัน หรือเรียกว่า กฎแห่งความใกล้ชิด (law of proximity) โดยจะเห็นว่า เยาวชนบ้านแม่กองคาเลือกใช้ความรู้ในบูรณาการเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าชุมชนจากแหล่งข้อมูลจากระดับความสัมพันธ์ (relationship) ซึ่งพบว่า แหล่งข้อมูลลำดับแรกที่เยาวชนเลือกนำมาปรับใช้คือครอบครัว

ขณะที่ผู้วิจัยและสถาบันปัญญาปิติหรือเยาวชนบ้านละออบเป็นแหล่งข้อมูลจากภายนอกเป็นตัวเลือกในลำดับรองที่เด็กๆเลือกนำมาใช้ ซึ่งมีผลการวิเคราะห์กระบวนการของเยาวชนในการเพิ่มมูลค่าสินค้านี้มีรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการออกแบบสินค้าใหม่ เยาวชนเลือกผลิตผ้ากระเหรี่ยงทอมือ โดยนำมาประยุกต์กับความรู้ใหม่ในสถานศึกษา จากโรงเรียนบ้านห้วยสิงห์จากหลักสูตรวิชาเลือกเรียนอิสระ ชุมชนมูจู่ไซ ที่สอนทำกำไลข้อมือ และความรู้จากสื่อใหม่ เช่น การค้นหาวิธีการหรือเทคนิคการร้อยลูกปัดและทอผ้ามาดัดแปลงเป็นสินค้าใหม่ในชุมชน คือ กำไลข้อมือ ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4.11 การค้นหาเทคนิคการสานกำไลข้อมือจากสื่อออนไลน์ (Facebook). จาก goo.gl/DTU9kU, 2560.

2. กระบวนการออกแบบบรรจุภัณฑ์ใหม่ ผู้วิจัยได้บูรณาการความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชน ด้วยการออกแบบบรรจุภัณฑ์ของพริกแห้งและน้ำผึ้งป่าขึ้นมาใหม่ และแบ่งสินค้าให้มีขนาดน้อยลง เพื่อทดสอบตลาด มุ่งหวังให้กระจายสินค้าไปยังผู้บริโภครายย่อยภายนอกชุมชนได้มากขึ้น เน้นขวดที่มีขนาดเล็กและสวยงามขึ้น ชุมชนผ่านตลาดออนไลน์ ตามหลักการของการเพิ่มคุณค่า (Value Added)

3. กระบวนการสร้างแบรนด์สินค้าและการตลาด โดยใช้สื่อออนไลน์เป็นตัวกลางในการสื่อสารสินค้าไปยังผู้บริโภค เน้นจุดเด่นของชุมชนป่าแก่งอวบบ้านแม่กองคา ที่ยึดวิถีการปลูกพริกแบบพึ่งพิงธรรมชาติ ไม่ใช่สารเคมีซึ่งส่งผลดีต่อสุขภาพ การทอผ้ากะเหรี่ยงด้วยมือทั้งกระบวนการ รวมถึงน้ำผึ้งป่าของแท้จากยอดดอยอีกด้วย

4. กระบวนการออกแบบการขาย ผู้วิจัยได้รวมกลุ่มผู้ประกอบการและเยาวชนชุมชนบ้านแม่กองคา โดยร่วมกันระดมความคิดในการวางเรื่องช่องทางการจำหน่ายสินค้าชุมชนในอนาคต ได้ข้อสรุปว่า จะขายผ่าน พ่อค้าคนกลาง และการขายออนไลน์

จากการบูรณาการความรู้ภูมิปัญญาเดิมของชุมชน กับความรู้ใหม่จากภายนอกพบว่า ชุมชนสามารถสร้างสินค้าขึ้นใหม่ของชุมชนได้ คือ กำไลข้อมือ และสายคาดผม ขณะเดียวกัน

สินค้าที่สามารถเพิ่มมูลค่าสินค้าได้ 2 เท่าตัว คือน้ำผึ้งป่าจากเดิมราคาขวดละ 200 บาท ต่อ 700 มิลลิลิตร เมื่อปรับบรรจุภัณฑ์ สามารถขายได้ 400 บาทต่อ 700 มิลลิลิตร ส่วนพริกจากราคา 200 บาทต่อกิโลกรัมสามารถเพิ่มขึ้นเป็น 400 บาทต่อกิโลกรัม

จากข้อมูลปรากฏการณ์ ยังสะท้อนให้เห็นว่า งานจักสานเป็นภูมิปัญญาที่กำลังเสี่ยงต่อเลือนหายไปจากชุมชน เนื่องจากผลสำรวจ พบว่า ผู้ชายร้อยละ 55 ไม่นิยมทำงานจักสาน และบางคนไม่สามารถผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาจักสานได้แล้ว ซึ่งปัจจัยสำคัญที่เป็นข้อจำกัดทำให้ผู้ชายในชุมชนบ้านแม่กองคาไม่สามารถจักสานได้แล้ว เกิดจากไม่ได้ฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง เพราะต้องออกไปศึกษาต่อภายนอกชุมชน ปัจจัยถัดมาคือสิ่งของเครื่องใช้ที่เข้ามาทดแทนงานจักสาน ยกตัวอย่างเช่น พลาสติก กระจกกระจบ เป็นต้น ชาวปวาเกอญอชุมชนบ้านแม่กองคาหลายครอบครัวซื้อเครื่องใช้แบบคนเมือง เนื่องจากมีอายุการใช้งานที่ยาวนานกว่า แต่ที่สำคัญกว่านั้นเป็นเพราะ “ไม้ไผ่” หรือ วัสดุหลักของการจักสานจัดเป็นวัสดุหายาก ซึ่งการที่จะได้ผลผลิตงานจักสานอย่างน้อยสัก 1 ชิ้น ต้องผ่านกระบวนการคัดเลือกไม้ไผ่ที่เหมาะสม ซึ่งการหาไม้ไผ่ต้องเข้าไปในป่า และขนกลับมาที่บ้าน ต้องอาศัยความอดทนและใช้เวลามากพอสมควร จึงทำให้การส่งเสริมงานจักสานในการเพิ่มมูลค่าสินค้าให้แก่ชุมชนจึงเป็นไปได้ยาก

สำหรับพริก น้ำผึ้งป่า และการทอผ้ากระเหรี่ยงทอมือ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรหรือผลผลิตจากสู่การเป็นสินค้าชุมชนที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน เนื่องจากความพร้อมทางด้านบุคคล คือ ผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชนมีองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ใหม่จากภายนอกที่จะบูรณาการเพื่อผลิตสินค้าชุมชนขึ้น และถัดมาคือความพร้อมด้านสภาพพื้นที่ที่เอื้อต่อผลผลิตสินค้าชุมชน ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาให้เกิดมูลค่าของสินค้าชุมชน จะส่งผลดีต่อชุมชนดังนี้

1) เด็กและเยาวชนในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาได้มีส่วนร่วมสานต่อความรู้ภูมิปัญญาเดิมของชุมชน พร้อมทั้งนำความรู้ใหม่จากภายนอกมาพัฒนาสินค้าชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ชุมชนบ้านแม่กองคามีโอกาสส่งสินค้าไปแข่งขันในตลาดภายนอก จากเดิมที่ค้าขายเพียงจังหวัดใกล้เคียงไม่กี่แห่ง จะสามารถขยายฐานผู้บริโภคไปยังภาคอื่นๆในประเทศไทย ส่งผลให้มีเศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น ซึ่งจากการปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาให้เกิดมูลค่าจะส่งผลให้รายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้นจากเดิม

จากการวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความรู้ระหว่างผู้ใหญ่ซึ่งเป็นคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ สามารถช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาสินค้าจากภูมิปัญญาในชุมชนได้ ซึ่งปัจจัยหลักสำคัญคือ

1) ชุมชนบ้านแม่กองคามิปราษฎ์ชุมชนที่พร้อมถ่ายทอดชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นพื้นฐานของการผลิตสินค้า

2) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถ่ายทอดซึ่งเป็นปราษฎ์หรือผู้ปกครอง กับเยาวชนคนรุ่นใหม่มีความใกล้ชิดกันทางสายเลือด เนื่องจากชุมชนบ้านแม่กองคามิเป็นชุมชนที่มีสายตระกูลเพียง 3 กลุ่มใหญ่ ซึ่ง 3 กลุ่มนี้หลังจากเก็บข้อมูลด้วยผังเครือญาติแล้วพบว่า เป็นเครือญาติกันทั้งหมด

3) เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาสูงขึ้น จึงมีความรู้ใหม่จากภายนอกในการคิดสร้างสรรค์งาน

ตามฐานแนวคิดเรื่อง GEN Z พบว่า Generation Z หรือ Gen Z คือ กลุ่มคนที่เกิดระหว่างปี พ.ศ. 2537 - ปัจจุบันนั้น เด็ก GEN Z จะมีกิจกรรมเชิงสังคมและพฤติกรรม การสมาคมผ่านระบบเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า จึงรับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย เรียกได้ว่า สมาร์ทโฟน เป็น อยุ่วะของชาว Gen Z (มนัสนันท์ หัตถศักดิ์. (14 กุมภาพันธ์ 2560). การสร้างความรู้ ความเข้าใจกระบวนการเรียนการสอน. สืบค้นจาก [goo.gl/wQEeKu.](http://goo.gl/wQEeKu)) จึงทำให้พฤติกรรม การส่งสาร และรับสารของเด็กกลุ่มนี้แตกต่างไปจากคนรุ่นเก่า

สำหรับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ระหว่างผู้ใหญ่ซึ่งเป็นคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ ในชุมชนบ้านแม่กองคามิ จะมีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในลักษณะการถ่ายทอดโดยตรง ผ่านวิธีการบอกเล่าเป็นภาษาพูด ไม่มีเอกสารหรือตำรา แต่จะใช้การสอนแบบตัวต่อตัว ขณะที่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ระหว่างคนรุ่นใหม่ต่อกันและกันนั้นจะแตกต่างกันออกไป จากปัจจัยเสริมด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย จากกระบวนการออกแบบสินค้าใหม่จึงมีเยาวชนสามารถ ออกแบบลวดลายใหม่ขึ้น รวมถึงการสำเนาลายจากสื่อออนไลน์ ซึ่งได้ค้นหาวิธีการถักโครเชต์ หรือลวดลายจาก สื่อออนไลน์ เช่น Facebook Youtube เป็นต้น

ขณะที่การปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาให้เกิดมูลค่าของสินค้าชุมชน อาจส่งผลเสียต่อชุมชนบ้านแม่กองคามิ ดังต่อไปนี้

1. ผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชนต้องเสียเวลาในการคิดและวางแผนการพัฒนา สินค้าให้แก่ชุมชน บางครั้งอาจทำให้สูญเสียทรัพยากรจำนวนแรงงานที่จะร่วมช่วยกันเก็บผลผลิตทางการเกษตร

2. การสร้างสินค้าชุมชนให้เป็นที่ต้องการของตลาดและมีมาตรฐานต้องอาศัย การบูรณาการความรู้จากหลายสาขาวิชา ไม่ว่าจะเป็นความรู้เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ในส่วนของ การ e-commerce หรือการขายสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ ความรู้เกี่ยวกับหลักการตลาดพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การหาตลาด การวางตำแหน่งสินค้าในตลาด รวมถึงความรู้เรื่องการทำบัญชี โดยเฉพาะอย่างยิ่งบัญชีครัวเรือน เป็นต้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน” ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อ คือ 1) สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร (พริกกะเหรียง น้ำผึ้งป่า) หรือผลผลิตจากวัฒนธรรม (การจักสาน การทอผ้ากระเหรียงทอมือ) สู่การเป็นสินค้าชุมชนที่สามารถเป็นแนวทางเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในอนาคต 2) สำรวจความต้องการในการเพิ่มรายได้ ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อแม่ และกลุ่มเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา อันจะนำมาสู่การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการพัฒนา/การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าหลักและสินค้ารองของชุมชน ที่ได้มาจากกระบวนการวิเคราะห์ ภูมิปัญญาเชิงบูรณาการและกระบวนการบูรณาการเพิ่มมูลค่าสินค้าของเยาวชนด้วยความรู้ใหม่ ในพื้นที่วิจัยชุมชนบ้านแม่กองคา หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร หรือผลผลิตจากวัฒนธรรมสู่การเป็นสินค้าชุมชน สามารถสรุปผลได้ว่า พริกกะเหรียง น้ำผึ้ง และผ้าทอกระเหรียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสู่การเป็นสินค้าชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนหลายฝ่ายในชุมชนเพื่อต่อยอดสินค้าชุมชน อันจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในอนาคต อันได้แก่ ประชาชนชุมชน ผู้สูงอายุในครอบครัว ผู้ปกครอง ผู้นำในชุมชน สถานศึกษาหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่สะเรียง เทศบาลตำบลแม่ยวม เพื่อร่วมกันเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้ดีขึ้น มุ่งเน้นการส่งเสริมจุดแข็งของชุมชนด้วยการหนุนเสริมศักยภาพของภูมิปัญญาที่เป็นผลผลิตทางการเกษตร คือ พริกกะเหรียง น้ำผึ้งป่า และภูมิปัญญาที่เป็นผลผลิตจากวัฒนธรรม คือ ผ้ากระเหรียงทอมือ งานจักสาน ซึ่งเป็นต้นทุนที่สำคัญของชุมชนบ้านแม่กองคา ทั้งนี้ พบว่า สินค้าจากชุมชนข้างต้นเป็นสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมด้วยวิถีคนอยู่กับป่า มีกระบวนการผลิตที่คำนึงถึงผู้บริโภค ไร้สารเคมีตกค้าง นับเป็นสินค้าออร์แกนิก ที่มีตำแหน่งที่ตั้งการผลิตอยู่บนพื้นที่ที่มีอากาศบริสุทธิ์ และเป็นที่ต้องการของตลาดภายนอกชุมชน ในแต่ละปี พบว่า พริกกะเหรียง และน้ำผึ้งป่าของชุมชนบ้านแม่กองคาไม่เพียงพอต่อ

การจำหน่ายในท้องตลาด เนื่องจากมีคุณภาพตรงตามความต้องการของผู้บริโภค และมีการขายแบบตรงไปตรงมา กล่าวคือ มีจรรยาบรรณในการค้าขาย ไม่ดัดแปลงสินค้าเพื่อหวังผลกำไร เนื่องจากวิถีของชาวปวาเกอญอบ้านแม่กองคามีฐานความเชื่อเดิมเกี่ยวกับการเคารพผู้ใหญ่ การเคารพยำเกรง ธรรมชาติ เป็นวิถีชีวิตที่พึ่งพิงอาศัยธรรมชาติ และอยู่ร่วมกันแบบช่วยเหลือแบ่งปัน จึงเป็นชุมชนควรค่าแก่การพัฒนาสินค้าที่ดีและมีคุณภาพออกไปสู่ผู้บริโภค

อย่างไรก็ตามชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา กำลังเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งจะส่งผลต่อการกำหนดตำแหน่งที่ตั้งการผลิตการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน การกำหนดแปลงเพาะปลูก รวมถึงการจำกัดการขยายตัวของชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม จากการสำรวจทางกายภาพ พบว่า ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาบางส่วนได้นำการเกษตรแบบผสมผสานเข้ามาในชุมชน เช่น การปลูกกาแฟ การเลี้ยงไก่ในเล้า การเลี้ยงผึ้งโพรง เป็นต้น สะท้อนให้เห็นว่า ชาวปวาเกอญอบ้านแม่กองคาปรับตัวเข้ากับสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้วิธีการและเทคโนโลยีที่หลากหลายมากขึ้น บุคลากรเข้ากับความภูมิปัญญาที่หลากหลายในชุมชน นับเป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาทางการเกษตรแบบ “พหุลักษณะ” ดังเช่นในภาพที่ 5.1 ชาวปวาเกอญอบ้านแม่กองคากับเมล็ดกาแฟตากแห้ง

ภาพที่ 5.1 เมล็ดกาแฟที่ตากแล้วพร้อมขายส่ง. โดย วนิดา นาคีสังข์, 2560.

ทั้งนี้การจำกัดพื้นที่ของชุมชนบ้านแม่กองคา ทำให้ผืนป่าที่เคยทำกินกลายเป็นพื้นที่ต้องห้าม ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีการทำไร่หมุนเวียนแบบดั้งเดิมของชาวปวาเกอญอบ้านแม่กองคา เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการปรับตัวในวิถีการเกษตร ขณะเดียวกันได้ภายใต้ความรับผิดชอบและความพยายามจะอนุรักษ์ผืนป่าตามวิถีชาวปวาเกอญอตามระบบความเชื่อดั้งเดิม ควบคู่กับการดูแลอนุรักษ์ตามระเบียบกฎหมาย ที่ออกเป็นระเบียบหรือธรรมนูญหมู่บ้านโดยคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านแม่กองคา โดยในกฎข้อที่ 2 ระบุว่า ห้ามนำทรัพยากรทุกชนิดออกจากป่าและหมู่บ้าน เช่น สัตว์ป่า หน่อไม้ ไม้ไผ่ และไม้แปรรูป เป็นต้น ฝ่าฝืนปรับ 1,000 บาท พร้อมของกลาง ขณะที่สินค้าทั้ง 4 ประเภท ทั้ง พริกกะเหรี่ยง น้ำผึ้ง จักสานและผ้าทอกะเหรี่ยงสามารถนำออกไปจำหน่ายภายนอกหมู่บ้านได้เนื่องจากไม่ได้เป็นของป่าหากแต่เป็นอาชีพที่ทดแทนการปลูกฝิ่นหรือเป็นเงื่อนไขการลดการกระทำผิดกฎหมายในพื้นที่สูงของหน่วยงานภาครัฐ

นอกจากนี้ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคายังมีการถ่ายทอดชุดความรู้และภูมิปัญญาไปสู่เยาวชนคนรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง แม้จะมีปัจจัยจำกัดด้านเวลาและการอพยพออกจากชุมชนเพื่อไปศึกษาต่อหรือทำงานภายนอกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม และวิถีการผลิตในชีวิตประจำวัน เช่น การทอผ้า การปลูกไร่หมุนเวียน พิธีกรรมมัดมือ เป็นต้น

ขณะที่ภูมิปัญญาการจักสานไม้ไผ่นั้นเริ่มได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เข้าสู่สังคมแห่งความทันสมัย สะดวกสบาย ทำให้สินค้าจากการจักสานไม่ได้รับความนิยมจากท้องตลาด เนื่องจากมีอุปกรณ์ที่ทำจากพลาสติกเข้ามาแทนที่และที่สำคัญเป็นสิ่งที่คุณค่าต่ำกว่าการใช้ไม้ไผ่จักสาน ที่สำคัญผู้ผลิตซึ่งเป็นคนในชุมชนเองก็ลดจำนวนลงจากเดิม สำหรับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา สรุปได้ 6 กระบวนการย่อย ดังนี้

1. กระบวนการสังเกต/จดจำ เป็นการเรียนรู้ผ่านการสังเกตจดจำ (observational learning) เยาวชนจะสัมผัสกับวิถีชุมชน ผ่านการสังเกตทางตาเพื่อเฝ้าดูและจดจำพฤติกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้อง จากสถานการณ์ต่างๆในชีวิตประจำวัน
2. กระบวนการการได้รับการสั่งสอน/การบอก ผู้ปกครองหรือผู้รู้จะบอกเล่าอธิบาย หรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ในรูปของคำพูด พร้อมทั้งทำให้ดูเป็นตัวอย่างประกอบการสอนสั่ง
3. กระบวนการลงมือปฏิบัติ เยาวชนจะเลียนแบบพฤติกรรมที่ได้เรียนรู้ผ่านการสังเกต จดจำและได้รับการสอนมาจากผู้รู้ผ่านการลงมือทำจริง
4. กระบวนการทำซ้ำจนชำนาญ เมื่อเยาวชนสามารถผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้แล้วก็จะใช้เวลาทำใหม่อีกครั้งจนเกิดความชำนาญ

5. กระบวนการพัฒนาให้ดีขึ้น กระบวนการนี้เยาวชนจะพัฒนาหรือหารูปแบบวิธีการเพื่อให้สินค้ามีคุณภาพดีขึ้น เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า

6. กระบวนการเรียนรู้สิ่งใหม่ การแสวงหาความรู้ใหม่เพื่อเพิ่มโอกาสทางการผลิตสินค้า ด้วยเทคนิคการใช้เกม “กิจกรรมพบเพื่อนต่างบ้าน” ทำให้เยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา ได้เรียนรู้แนวทางการสร้างสินค้าชุมชนโดยกระบวนการบูรณาการภูมิปัญญาเดิมกับความรู้นี้ใหม่

สำหรับผลการวิเคราะห์ความต้องการในการเพิ่มรายได้ ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อแม่ และกลุ่มเยาวชนหรือเด็กในชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา จากหน่วยวิเคราะห์ครัวเรือนซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างทั้ง 20 ครัวเรือน พบว่า ทุกครัวเรือนในชุมชนบ้านแม่กองคา มีความต้องการเพิ่มรายได้ คิดเป็นร้อยละ 100 ส่งผลให้ชุมชนบ้านแม่กองคา มีความต้องการพัฒนา/การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าหลักและสินค้ารองของชุมชน สาเหตุหลักมาจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และหนี้สิน พบว่า ครัวเรือนชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา มีรายจ่ายจากหนี้สินมากกว่ารายรับ กระบวนการบูรณาการการเพิ่มมูลค่าสินค้าของเยาวชนด้วยความรู้ใหม่จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างแนวทางการหารายได้ให้แก่ชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคา โดยมีเยาวชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อน และอาศัยแหล่งเรียนรู้จากบุคลากร องค์กรหรือสถานศึกษา รวมทั้งสื่อสมัยใหม่เพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มในการรังสรรค์สินค้าชุมชน ซึ่งสามารถสรุปการเรียนรู้ได้ดังต่อไปนี้

1. เยาวชนได้รับการถ่ายทอดชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมจากผู้ให้ความรู้หลักในชุมชน คือ ปราชญ์ชุมชนและครอบครัว
2. เยาวชนได้รับความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชนผ่านผู้ให้ความรู้หลักคือ ผู้วิจัยสถาบันปัญญาปิติหรือเยาวชนบ้านละอูป สถานศึกษา และสื่อสมัยใหม่
3. เยาวชนตัดสินใจเลือกนำความรู้ที่ได้รับมาบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ใหม่เพื่อสร้างสรรค์สินค้าชุมชน

จากกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า เยาวชนบ้านแม่กองคาเลือกเรียนรู้จากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระดับความสัมพันธ์ (relationship) ทางสังคม โดยเลือกนำความรู้จากแหล่งข้อมูลที่ใกล้ชิด อันได้แก่ ปราชญ์ชุมชนและครอบครัว ด้วยการเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการทำสายรัดผม หรือ ตุงตั้ง มาบูรณาการกับการถักโครเชต์ เพื่อผลิตสินค้าชุมชน เช่น สายคาดผม ดังรูปต่อไปนี้

ภาพที่ 5.2 ผลงานสายคาดผมของเยาวชนบ้านแม่กองคา. โดย วนิดา นาศีสังข์, 2560.

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของเยาวชนในชุมชนปวาเกอญอ บ้านแม่กองคาด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบการวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน เช่น จำนวน และร้อยละ พบว่า กระบวนการบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนกับความรู้ใหม่ที่เยาวชนได้จากการเรียนรู้ในสถานศึกษาภายนอกชุมชน สามารถเกิดขึ้นได้ ภายใต้กระบวนการย่อย ๆ เหล่านี้ ได้แก่

1. กระบวนการออกแบบสินค้าใหม่ เยาวชนเลือกผลิตผ้ากระเหรี่ยงทอมือ โดยนำมาประยุกต์กับความรู้ใหม่ในสถานศึกษา ประกอบกับการค้นคว้าความรู้จากสื่อใหม่ เช่น การค้นหาวิธีการหรือเทคนิคการร้อยลูกปัดและทอผ้ามาดัดแปลงเป็นสินค้าใหม่ในชุมชน คือ กำไลข้อมือ

2. กระบวนการออกแบบบรรจุภัณฑ์ใหม่ ผู้วิจัยได้บูรณาการความรู้ใหม่จากภายนอกชุมชน ด้วยการออกแบบบรรจุภัณฑ์ของพริกแห้งและน้ำผึ้งป่าขึ้นมาใหม่ และแบ่งสินค้าให้มีขนาดน้อยลง เพื่อทดสอบตลาด มุ่งหวังให้กระจายสินค้าไปยังผู้บริโภครายย่อยภายนอกชุมชนได้มากขึ้น เน้นขวดที่มีขนาดเล็กและสวยงามขึ้น ชุมชนผ่านตลาดออนไลน์ ตามหลักการของการเพิ่มคุณค่า (value added) ซึ่งสามารถสร้างความน่าสนใจให้แก่สินค้ามากยิ่งขึ้น

3. กระบวนการสร้างแบรนด์สินค้าและการตลาด โดยใช้สื่อออนไลน์เป็นตัวกลางในการสื่อสารสินค้าไปยังผู้บริโภค เน้นจุดเด่นของชุมชนปวาเกอญอ บ้านแม่กองคา ที่ยึดวิถีการปลูกพริกแบบพึ่งพิงธรรมชาติ ไม่ใช่สารเคมีซึ่งส่งผลต่อสุขภาพ การทอผ้ากะเหรี่ยงด้วยมือทั้งกระบวนการผลิต รวมถึงน้ำผึ้งป่าของแท้จากยอดดอยอีกด้วย อย่างไรก็ตาม “แบรนด์ของสินค้า” แต่ละสินค้าก็มีความแตกต่างกัน เช่น พริก ชุมชนบ้านแม่กองคาจะสร้างแบรนด์สินค้าด้วยชื่อที่จดจำง่าย คือ “พริกกระเหรี่ยงแม่กองคา”

4. กระบวนการออกแบบการขาย ผู้วิจัยได้รวมกลุ่มกับผู้ปกครองและเยาวชนชุมชนบ้านแม่กองคา โดยร่วมกันระดมความคิดในการวางเรื่องช่องทางการจำหน่ายสินค้าชุมชนใน

อนาคต ได้ข้อสรุปว่า จะขายผ่านพ่อค้าคนกลาง และการขายออนไลน์ แต่ปัญหาสำหรับการขายผ่านพ่อค้าคนกลางคือ ประชาชนชุมชนบ้านแม่กองคาไม่มีความรู้เกี่ยวกับ “การต่อรองราคา” “การกำหนดตำแหน่งสินค้า” ด้วยตนเองดังนั้นจึงทำให้ค่าตอบแทนต่อสินค้าถูกกำหนดจากพ่อค้าคนกลางเป็นหลัก ขณะเดียวกันกลไกการตลาด ชุมชนบ้านแม่กองคาก็ไม่สามารถเป็นผู้กำหนดกลไกการตลาดด้วยชุมชนบ้านแม่กองคาเอง

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1. ข้อเสนอแนะต่อชุมชนบ้านแม่กองคา

ชุมชนบ้านแม่กองคาควรมีการรวมกลุ่มด้านอาชีพ ส่งเสริมการผลิตสินค้าชุมชน ทั้งโดยแบ่งเป็น กลุ่มผลิตพริกกะเหรียง กลุ่มผลิตผ้ากะเหรียงทอมือ และกลุ่มผลิตน้ำผึ้งเพื่อเป็นการสืบถอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม เนื่องจากปัจจุบันแต่ละครัวเรือนแยกกันผลิต จึงทำให้คุณภาพของสินค้าไม่เท่ากัน ยกตัวอย่างเช่น คุณภาพของพริกกะเหรียงตากแห้ง ซึ่งหากชุมชนบ้านแม่กองคาทำตามแนวคิดของการรวมกลุ่ม จะเป็นการผลักดันให้เกิดพลังการต่อรองในเรื่องราคาสินค้า พร้อมทั้งยกระดับมาตรฐานของสินค้าให้มีคุณภาพอันจะนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าสินค้า ซึ่งอาจต้องอาศัยผู้นำชุมชนหรือหน่วยงานจากภายนอกเป็นตัวกลางในการรวมกลุ่ม

จากผลการดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนกับความรู้ใหม่ที่เยาวชนได้จากการเรียนรู้ในสถานศึกษาภายนอกชุมชน ที่สรุปได้ว่า กระบวนการออกแบบสินค้าใหม่ กระบวนการออกแบบบรรจุภัณฑ์ใหม่ กระบวนการสร้างแบรนด์สินค้าและการตลาด กระบวนการออกแบบการขาย สามารถเพิ่มคุณค่าให้แก่สินค้าชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยอาศัยความรู้ใหม่จากทั้ง 4 กระบวนการผสมผสานกับการสร้างพลังกลุ่มจากการรวมตัวในการเพิ่มพลังการต่อรองเรื่องราคากับพ่อค้าคนกลางได้ และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าผ่านตลาดออนไลน์ หรือสร้างตัวแทนจำหน่ายขึ้น

ทั้งนี้สามารถสร้างแบรนด์สินค้าและการตลาด ด้วยการชูจุดเด่นของสินค้าที่เป็นมิตรต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เช่น พริกกะเหรียงไร้สารเคมี สร้างการจดจำด้วยสโลแกน “พริกโอโซนจากยอดดอย” เป็นพริกที่ปลูกบนที่สูงซึ่งมีอากาศบริสุทธิ์ ซึ่งจะเก็บพริกในไร่ท่ามกลางสายหมอก ขณะที่น้ำผึ้งป่า สามารถออกแบบกระบวนการขายด้วยการรับพรีออเดอร์ (Pre-order) คือ การสั่งจองสินค้าก่อนล่วงหน้า ใครจองก่อนได้สินค้าก่อน (first-come-first-served) และจำกัดปริมาณการจองสินค้า โดยงดขายผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งจะสร้างความยั่งยืนทางการตลาดให้แก่ชุมชนได้

5.2.2. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐฯ

หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่สะเรียง เทศบาลตำบลแม่ยวม สามารถนำผลการวิเคราะห์ จากการวิจัยเรื่องนี้ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาศูการเป็นสินค้าชุมชน ไปเป็นฐานข้อมูลในการส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าให้แก่ชุมชนบ้านแม่กองคาศู เช่น การให้ความรู้ด้านการตลาด ด้านบรรจุภัณฑ์ ด้านการออกแบบโลโก้ เป็นต้น เนื่องจากผลการวิเคราะห์ข้อมูล (ข้อมูล จปฐ. ปี 2559) ระบุถึงจุดอ่อนของชุมชนบ้านแม่กองคาศูว่า มีพื้นที่การทำเกษตรน้อย ไม่มีตลาดรองรับพืชผลทางการเกษตร รวมถึงหนี้สินที่เพิ่มขึ้น การที่หน่วยงานภาครัฐดังกล่าวข้างต้นเข้าไปดูแลจึงเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยพัฒนาชุมชนให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

สำหรับสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาควรส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในวิชาการงานอาชีพหรือคาบเรียน “ลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้” ตามนโยบายของภาครัฐฯ เช่น การทอผ้า การจักสาน การปลูกไผ่หนุ่ยเวียน เป็นต้น โดยเชิญปราชญ์ชุมชนมาเป็นวิทยากรในการให้ความรู้ เพื่อบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ใหม่จากภายนอกเข้าด้วยกัน

ส่วนองค์กร เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่สะเรียง ควรส่งเสริมด้านต้นทุนในการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าสินค้าชุมชน เนื่องจากชุมชนบ้านแม่กองคาศูยังมีความล้าหลังในหลายด้าน เพราะหมู่บ้านตั้งอยู่บนพื้นที่สูง ไฟฟ้าและสัญญาณโทรศัพท์ยังเข้าไม่ถึงหมู่บ้าน รวมถึงจำนวนประชากรในพื้นที่ไม่เคยได้รับการศึกษาสูงถึงร้อยละ 33.89 (ข้อมูล จปฐ. ปี 2559)

ดังนั้นหากทั้งสามภาคส่วนร่วมมือร่วมใจกันในการพัฒนาเสริมสร้างการบูรณาการชุดความรู้เหล่านี้ให้กับเยาวชนหรือเด็กรุ่นใหม่ในชุมชนบ้านแม่กองคาศูได้ ก็จะทำให้เยาวชนหรือเด็ก ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่เหล่านี้ไม่ลืมหูลืมตาเห็นตัวเองขณะเดียวกันสามารถที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มจากสิ่งที่มีและเรียนรู้จากบรรพบุรุษ เข้าร่วมกับความรู้นวัตกรรมใหม่ได้อย่างมีคุณภาพ พร้อมทั้งสามารถนำมาซึ่งความเป็นไปได้ในการปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงของทั้งสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างยั่งยืนด้วย “ความเป็นชุมชน” ของตนเอง

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- นฤมล กิมภรณ์. (2555). *หลักการสร้างตราผลิตภัณฑ์ : Principle of Branding*.
เชียงใหม่: ทริค อินค์.
- นิติศักดิ์ โตนิตติ. (2552). *วิถีชีวิตของชาวปกากะญอกับการทำไร่หมุนเวียน อดีต-ปัจจุบัน เครือข่าย
ชุมชนไร่หมุนเวียน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: หจก. วนิดาการพิมพ์.
- ประดิษฐ์ จุมพลเสถียร. (2547). *การสร้างแบรนด์และการสื่อสารการตลาด*. กรุงเทพฯ: บริษัท แพค
อินเตอร์กรุ๊ป จำกัด,
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2550). *ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ : แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ*.
กรุงเทพฯ:บริษัท วี. พรินท์ (1991) จำกัด.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). *วิธีทำและวิธีคิด แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

วิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์

- เกียรติศักดิ์ แสงสว่าง. (2549). *ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
ปกากะญอบ้านแม่กองคา หมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
(สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร.
- ประนอม สีสะทาน. (2552). *กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการทอผ้าของ
ปกากะญอ (สะกอ) : กรณีศึกษาบ้านแม่ระอาใน หมู่ที่ 9 ตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย
จังหวัดเชียงใหม่*. (สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร.
- สุญาดา ฤทธิบุญนนท์. (2556). *จากผ้าทอมือย้อนครามเพื่อใช้เองมุ่งการผลิตเพื่อการตลาด:
กรณีศึกษาบ้านสงเปลือย ตำบลไฮหย่อง อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร*.
(สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร.
- สุพิชมาลัย สิริระบุตร. (2558). *การแปลงสิน-ทรัพย์ เพื่อการอยู่รอดอย่างยั่งยืนของชาวปกากะญอ
ชุมชนบ้านหินลาดนอก ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย*.
(สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

จิราภรณ์ เวฬุวนารักษ์. (12 มีนาคม 2556). ภูมิปัญญาท้องถิ่นคืออะไร มีกี่ประเภท อะไรบ้าง. สืบค้นจาก http://jirapornaon616.blogspot.com/2013/03/blog-post_12.html.

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. (30 มิถุนายน 2556). ทฤษฎีการเรียนรู้ จิตวิทยาสำหรับครู. สืบค้นจาก http://edunewbox.blogspot.com/p/blog-page_27.html.

เนตรนภา อินสฤต. ระบบการเกษตร (Agricultural System). สืบค้นจาก goo.gl/phF9QQ.

ปราธนา ชนะศักดิ์. (1 มกราคม 2556). แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Ecology). การจัดการความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/514718>.

มนัสนันท์ หัตถศักดิ์. (14 กุมภาพันธ์ 2560). การสร้างความรู้ความเข้าใจกระบวนการเรียนการสอน. สืบค้นจาก goo.gl/wQEeKu.

เสาวลักษณ์ พรหมประกอบ. (13 ธันวาคม 2557). บทที่ 1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความรู้. สืบค้นจาก <https://sites.google.com/a/parichat.skru.ac.th/saowalak-km/niyam-khxng-khwam-ru-ni-rup-baeb-pi-ra-mid>.

ThaiPBS. (25 พฤษภาคม 2560). พริกกะเหรียงบ้านแม่ทองคำ ความเผ็ดร้อนจากขุนเขา: The North องศาเหนือ. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/thaithenorth/videos/vb.1516851828642525/1822556814738690/?type=2&theater>.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบตรวจสอบรายการ ความต้องการในการเพิ่มรายได้ของชาวชุมชนบ้านแม่กองคา

ลำดับ	ครอบครัว	จำนวนสมาชิก	เศรษฐกิจครัวเรือน		ความต้องการเพิ่มรายได้	
			รายได้ (ต่อปี)	หนี้สิน (ต่อปี)	ต้องการ	ไม่ต้องการ
1	นายบอยวา อมรไผ่นุกูล	4	20,000	85,000	✓	
2	นางแปลละลา ผู้คงประหยัด	2	35,000	90,000	✓	
3	นางพุทธชาติ ผู้มีตระกูล	4	15,000	43,000	✓	
4	นายพาทย์อ ผู้ประคองสุข	3	130,000	90,000	✓	
5	นายปู้ เอ็มอิมใจ	2	8,000	50,000	✓	
6	นางสุนันท์ สัมพันธ์วนา	4	15,000	50,000	✓	
7	นายเกลชะไชย เครื่องรักชาติ	5	10,000	20,000	✓	
8	นายระระพอ เครื่องรักชาติ	1	16,000	20,000	✓	
9	นายประชา วะแฮ	5	20,000	0	✓	
10	นายสุภัทร ผู้มีชัย	4	30,000	55,000	✓	
11	นางบุญรัตน์ ปองผาติพร	4	20,000	20,000	✓	
12	นางจ้านง เอ็มอิมใจ	3	13,000	40,000	✓	
13	นายสุนันท์ ผู้คงประหยัด	4	10,000	20,000	✓	
14	นายโตตา สัมพันธ์วนา	3	7,000	90,000	✓	
15	นายทองศักดิ์ ผู้มีตระกูล	6	15,000	28,000	✓	
16	นางอมรรัตน์ ปองผาติพร	4	180,000	600,000	✓	
17	นายสวรรคค์ ปองรุ่งโรจน์	3	15,000	20,000	✓	
18	นายมูคา อมรไผ่นุกูล	5	10,000	25,000	✓	
19	นายดิ กุศลศิริญ	2	15,000	70,000	✓	
20	นายกมล ผู้ประคองสุข	2	16,000	44,000	✓	

ภาคผนวก ข

ข้อมูล รายรับจากน้ำฝึ้งป่าของกลุ่มตัวอย่างบ้านแม่กองคา ปี 2559

ลำดับ	ครอบครัว	น้ำฝึ้งป่า		
		จำนวนผลิต น้ำฝึ้ง (ต่อปี)	จำนวนที่ขายได้ (ต่อปี)	รายรับ (ต่อปี)
1	นายบอยวา อมรไฝ่บุญกุล	-	-	-
2	นางแปลละลา ผู้คงประหยัด	-	-	-
3	นางพุทธชาติ ผู้มีตระกูล	-	-	-
4	นายพาหะยื้อ ผู้ประคองสุข	-	-	-
5	นายปู้ เอ็มอิมใจ	-	-	-
6	นางสุนันท์ สัมพันธ์วนา	10 ขวด	10/180	1,800
7	นายเกละไชย เครื่องรักชาติ	-	-	-
8	นายระระพอ เครื่องรักชาติ	-	-	-
9	นายประชา วะแฮ	-	-	-
10	นายสุภัทร ผู้มีชัย	-	-	-
11	นางบุญรัตน์ ปองผาดิพร	-	-	-
12	นางจ้านง เอ็มอิมใจ	-	-	-
13	นายสุนันท์ ผู้คงประหยัด	13 ขวด	13/180	2,340
14	นายโตดา สัมพันธ์วนา	10 ขวด	10/180	1,800
15	นายทองศักดิ์ ผู้มีตระกูล	-	-	-
16	นางอมรรัตน์ ปองผาดิพร	-	-	-
17	นายสวรรคค์ ปองรุ่งโรจน์	25 ขวด	12/180	2,160
18	นายมูคา อมรไฝ่บุญกุล	20 ขวด	20/180	3,600
19	นายดิ กุศลหิรัญ	-	-	-
20	นายกมล ผู้ประคองสุข	-	-	--

***หมายเหตุ น้ำฝึ้งป่า ราคาขายขวดละ 180 บาท

ภาคผนวก ข

ข้อมูล รายรับจากผ้ากะเหรี่ยงทอมือของกลุ่มตัวอย่างบ้านแม่กองคา

ลำดับ	ครอบครัว	ผ้ากะเหรี่ยงทอมือ				รายรับ (ต่อปี)
		จำนวน ผลิต (ต่อปี)	จำนวนที่ขายได้ (ต่อปี)			
			เสื่อ	ผ้าถุง	กระเป๋า	
1	นายบอยวา อมรไฝนุกูล	5 ชิ้น	5/500	-	-	5,000
2	นางแปละลา ผู้คงประหยัด	7 ชิ้น	5/500	2/1,000	-	4,500
3	นางพุทธชาติ ผู้มีตระกูล	7 ชิ้น	3/500	-	4/100	1,900
4	นายพาหยื่อ ผู้ประกองสุข	10 ชิ้น	4/500	6/1,000	-	8,000
5	นายปู้ เอมอิมใจ	-	-	-	-	-
6	นางสุคนธ์ สัมพันธ์วณา	9 ชิ้น	5/500	4/1,000	-	6,500
7	นายเกละโซย เครื่องรักชาติ	-	-	-	-	-
8	นายระพะอ เครื่องรักชาติ	-	-	-	-	-
9	นายประชา วะแฮ	-	-	-	-	-
10	นายสุภัทร ผู้มีชัย	-	-	-	-	-
11	นางบุญรัตน์ ปองผาติพร	-	-	-	-	-
12	นางจ้านง เอมอิมใจ	-	-	-	-	-
13	นายสุนันท์ ผู้คงประหยัด	2 ชิ้น	2/500	-	-	1,000
14	นายโตตา สัมพันธ์วณา	-	-	-	-	-
15	นายทองศักดิ์ ผู้มีตระกูล	-	-	-	-	-
16	นางอมรรัตน์ ปองผาติพร	10 ชิ้น	10/650	-	-	6,500
17	นายสวรรค์ ปองรุ่งโรจน์	-	-	-	-	-
18	นายมุกา อมรไฝนุกูล	-	-	-	-	-
19	นายดิ กุศลหิรัญ	-	-	-	-	-
20	นายกมล ผู้ประกองสุข	-	-	-	-	-

***หมายเหตุ เสื่อ ราคาขายชิ้นละ 500-700 บาท ผ้าถุง ราคาขายชิ้นละ 1,000 บาท
กระเป๋า ราคาขายชิ้นละ 100 บาท

ภาคผนวก ข
ข้อมูล รายรับจากพริกกะเหรียงของกลุ่มตัวอย่างบ้านแม่กองคา

ลำดับ	ครอบครัว	พริกกะเหรียง			รายรับ (ต่อปี)
		พื้นที่การผลิต สำหรับพริก (ต่อปี)	จำนวนที่ผลิตได้ (ต่อปี)		
			พริกสด (กก.) ต่อราคาขาย	พริกแห้ง (กก.) ต่อราคาขาย	
1	นายบอยวา อมรไผ่กุล	6 ไร่	80/50	-	4,000
2	นางแปลละลา ผู้คงประหยัด	2 ไร่	150/50	-	7,500
3	นางพุทธชาติ ผู้มีตระกูล	5 ไร่	120/50	60/200	24,000
4	นายพาทย์ ผู้ประคองสุข	8 ไร่	80/50	60/200	16,000
5	นายปู้ เอมอิมใจ	4 ไร่	140/50	50/200	17,000
6	นางสุคนธ์ สัมพันธ์วนา	10 ไร่	200/50	50/200	20,000
7	นายเกลชะโฮย เครื่องรักชาติ	5 ไร่	40/50	40/200	10,000
8	นายระพอ เครื่องรักชาติ	4 ไร่	200/50	90/200	28,000
9	นายประชา วะแฮ	5 ไร่	300/50	30/200	21,000
10	นายสุภัทร ผู้มีชัย	5 ไร่	150/50	100/200	27,500
11	นางบุญรัตน์ ปองผาดิพร	6 ไร่	200/50	90/200	28,000
12	นางจ๋านง เอมอิมใจ	5 ไร่	150/50	50/200	17,500
13	นายสุนันท์ ผู้คงประหยัด	4 ไร่	40/50	-	2,000
14	นายโตตา สัมพันธ์วนา	6 ไร่	60/50	-	3,000
15	นายทองศักดิ์ ผู้มีตระกูล	4 ไร่	10/50	-	500
16	นางอมรรัตน์ ปองผาดิพร	5 ไร่	50/50	-	2,500
17	นายสวรรคค์ ปองรุ่งโรจน์	5 ไร่	110/50	54/200	16,300
18	นายมูคา อมรไผ่กุล	4 ไร่	150/50	50/200	17,500
19	นายดิ กุศลหิรัญ	6 ไร่	150/50	20/200	11,500
20	นายกมล ผู้ประคองสุข	4 ไร่	100/50	-	5,000

***หมายเหตุ พริกสด ราคาขายเฉลี่ยกิโลกรัมละ 50 บาท

พริกแห้ง ราคาขายเฉลี่ยกิโลกรัมละ 200 บาท

ภาคผนวก ข

ข้อมูล รายรับจากงานจักสานของกลุ่มตัวอย่างบ้านแม่กองคา

ลำดับ	ครอบครัว	งานจักสาน							รายรับ (ต่อปี)
		จำนวน ผลิต (ต่อปี)	จำนวนที่ขายได้ (ต่อปี)					ที่ ใส่มีด	
			ตะกร้า ใส่ฟืน	ตะกร้า ไปไร่	ตะกร้า ตีข้าว	กระดัง	ส้อม ไถ่		
1	นายบอยวา	-	-	-	-	-	-	-	-
2	นางแปลละลา	-	-	-	-	-	-	-	-
3	นางพุทธชาติ	-	-	-	-	-	-	-	-
4	นายพาหะยื้อ	-	-	-	-	-	-	-	-
5	นายปู่	36	17/30	-	-	-	19/80	-	2,030
6	นางสุคนธ์	-	-	-	-	-	-	-	-
7	นายเกละไชย	10	-	3/120	-	4/50	2/80	-	720
8	นายระระพอ	-	-	-	-	-	-	-	-
9	นายประชา	-	-	-	-	-	-	-	-
10	นายสุภัทร	-	-	-	-	-	-	-	-
11	นางบุญรัตน์	-	-	-	-	-	-	-	-
12	นางจ้านง	-	-	-	-	-	-	-	-
13	นายสุนันท์	3	-	-	-	-	-	3/100	300
14	นายโตดา	-	-	-	-	-	-	-	-
15	นายทองศักดิ์	4	-	-	1/3,000	-	-	3/100	3,300
16	นางอมรรัตน์	-	-	-	-	-	-	-	-
17	นายสวรรณค์	-	-	-	-	-	-	-	-
18	นายมุคา	10	-	-	-	-	10/80	-	800
19	นายดี	-	-	-	-	-	-	-	-
20	นายกมล	-	-	-	-	-	-	-	-

***หมายเหตุ ตะกร้าใส่ฟืน ขึ้นละ 30 บาท, ที่ใส่มีด ขึ้นละ 100 บาท, ตะกร้าไปไร่ หรือตี ขึ้นละ 120-150 บาท, ส้อมไถ่ ขึ้นละ 80 บาท, ตะกร้าตีข้าว ขึ้นละ 3,000 บาท, กระดัง ขึ้นละ 50-100 บาท

ภาคผนวก ค
ปฏิทินชุมชนบ้านแม่กองคา

กิจกรรม/เหตุการณ์	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.

ถางไร่/ฟันไร่		●	●									
เก็บฟืน	●	●	●									
เก็บขายพริกสด	●	●										●
จักสาน	●	●	●									
เก็บฝ้าย/ปั่นฝ้าย		●	●									
ทอผ้า		●	●	●								
เก็บใบตองตึง			●									
รับจ้างเก็บข้าวโพด			●									
ทำแนวกันไฟ			●									
เก็บไข่มดแดง		●	●									
เก็บน้ำผึ้งป่า				●								
เก็บเศษใบไม้ในไร่				●								
เผาไร่			●	●								
สร้างศาลาในไร่				●								
ปลูกข้าวไร่/พืชไร่ (พริก)					●							
ดายหญ้า						●	●	●	●			
ปลูกข้าวนาต่ำ							●	●				
เก็บเกี่ยวข้าวไร่											●	
เก็บเกี่ยวข้าวนาต่ำ												●

ภาคผนวก ง
 ปราชญ์ชุมชน / วิทยากรท้องถิ่น

ชื่อภูมิปัญญาหรือความรู้	ปราชญ์ชุมชน / วิทยากรท้องถิ่น
จริยธรรม พระพุทธศาสนา ศีลธรรมและคุณธรรม	ท่านพระอาจารย์มนต์ชัย
การปลูกพืชแบบเศรษฐกิจพอเพียง	นายจำดี ปองผาดิพร
การจักสาน	1. นายส่วยเก สัมพันธ์วนา 2. นายชุกวา ผู้รักความขยัน 3. นายลิเต ผู้มีชัย 4. นายทองศักดิ์ ผู้มีตระกูล
ศิลปะดนตรี	1. นายแจ้ตา ผู้คงประหยัด 2. นายพะจะคา สิงขรบรรจง
วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมท้องถิ่น	นายส่วยเก สัมพันธ์วนา
การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ และการเกษตร	นายศรีจันทร์ ตาจุมปา
การตัดผม	1. นายบุญส่ง สุกุลกิจ 2. นายเกลอะโซย เกร่งรักชาติ
การทอผ้า	1. นางหมีดี อำนวยผลอนันต์ 2. นางแปลลา ผู้คงประหยัด 3. นางจินดา พวงคำพงษ์ 4. นางเหละพอ นิมนิมาตรดี

หมายเหตุ. ข้อมูลจาก แผนปฏิบัติการโรงเรียนบ้านแม่กองคา ประจำปีการศึกษา 2560.

ภาคผนวก จ
กฎระเบียบป่าชุมชน

บ้านแม่กองคา หมู่ที่ 10 ตำบล แม่ยวม อำเภอ แม่สะเรียง จังหวัด แม่ฮ่องสอน

1. ห้ามตัดไม้ทุกชนิดในป่าอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ ป่าที่บวชไว้แล้ว ฝ่าฝืนปรับ 1,000 บาท พร้อมยึดของกลาง
2. ห้ามนำทรัพยากรทุกชนิดออกจากป่าและหมู่บ้าน เช่น สัตว์ป่า หน่อไม้ ไม้ไผ่ และ ไม้แปรรูป เป็นต้น ฝ่าฝืนปรับ 1,000 บาท พร้อมของกลาง
3. ห้ามล่าสัตว์ทุกชนิดในป่าอนุรักษ์ ฝ่าฝืนปรับ 1,000 บาท พร้อมยึดของกลาง
4. ห้ามขยายพื้นที่ทำกินและบุกรุกเขตป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย ฝ่าฝืนปรับ 1,000 บาท
5. ห้ามเผาป่า ยกเว้นเผาในพื้นที่ทำกิน แต่ต้องทำแนวกันไฟทุกครั้ง ฝ่าฝืนปรับ 2,000 บาท
6. ผู้ใดประสงค์จะนำไม้มาใช้สอยหรือสร้างบ้านเรือนให้แจ้งต่อคณะกรรมการหมู่บ้าน ถ้าฝ่าฝืนจะถูกยึดไม้ไว้เป็นของส่วนรวม
7. ห้ามจับสัตว์น้ำและสัตว์บก โดยวิธีการช้อน ระเบิด ยาเบื่อ ฝ่าฝืนปรับ 1,000 บาท พร้อมยึดของกลาง
8. ห้ามนำยาเสพติดทุกชนิดเข้าหมู่บ้าน ฝ่าฝืนจะดำเนินคดีตามกฎหมาย
9. ต้องให้ความร่วมมือ มีความสามัคคีในการพัฒนาต้องเข้าประชุมทุกครั้ง ยกเว้นกรณีเจ็บป่วย ถ้าไม่เข้าร่วมหรือฝ่าฝืนปรับครั้งละ 100 บาท
10. มีการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าใช้สอยของหมู่บ้านทุกปี ในวันที่ 12 สิงหาคม

หมายเหตุ. ข้อมูลจาก คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านแม่กองคา, 2560.

ภาคผนวก ฉ

หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมวิจัย (Consent Form)

หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย
(Consent Form)

โครงการวิจัยเรื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนป่าแก่อัญชันแม่ฮ่องสอนการเป็นสินค้าชุมชน
วันที่ให้คำยินยอมวันที่ 30... เดือน เมษายน พ.ศ 2560

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว)..... ดร. สว. เก. ส.พ. 5047..... ขอทำหนังสือไว้ต่อหน้า
หัวหน้าโครงการวิจัยเพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่า

ข้อ 1. ก่อนลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากผู้วิจัยให้ทราบถึง
วัตถุประสงค์ของการวิจัยกิจกรรมการวิจัยความเสี่ยงรวมทั้งประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้น จากการทำวิจัยอย่างละเอียดและมี
ความเข้าใจดีแล้ว

ข้อ 2 ผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามต่างๆ ที่ข้าพเจ้าสงสัยด้วยความเต็มใจไม่ปิดบังซ่อนเร้นจนข้าพเจ้าพอใจ

ข้อ 3 ข้าพเจ้าเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้โดยสมัครใจและข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้
เมื่อใดก็ได้และการบอกเลิกการเข้าร่วมวิจัยนี้จะไม่ผลกระทบต่อสุขภาพหรือทรัพย์สินที่ข้าพเจ้าจะพึงได้รับต่อไป

ข้อ 4 ผู้วิจัยรับรองว่าจะเก็บข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเป็นความลับและจะเปิดเผยได้เฉพาะในรูปที่เป็นสรุป
ผลการวิจัยการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าต่อหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกระทำได้เฉพาะกรณีจำเป็นด้วยเหตุผลทาง
วิชาการเท่านั้น

ข้อ 5 ผู้วิจัยรับรองว่าหากเกิดอันตรายใดๆอันเนื่องจากการวิจัยดังกล่าวข้าพเจ้าจะได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่
คิดมูลค่าตามมาตรฐานวิชาชีพและจะได้รับการชดเชยรายได้ที่สูญเสียไประหว่างการรักษาพยาบาลดังกล่าวตลอดจนเงิน
ทดแทนความพิการที่อาจเกิดขึ้น (เฉพาะโครงการวิจัยที่เกี่ยวกับการทดลอง)

ข้อ 6 ผู้วิจัยรับรองว่าหากข้อมูลเพิ่มเติมที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาวิจัยข้าพเจ้าจะได้รับการแจ้งให้ทราบทันทีโดยไม่
ปิดบังซ่อนเร้น

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้วมีความเข้าใจทุกประการและได้ลงนามในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม..... [ลายเซ็น] ผู้ให้ความยินยอม
(ดร. สว. เก. ส.พ. 5047.....)

ลงนาม..... [ลายเซ็น] ผู้วิจัย
(พญ. อ. อ. อ. อ. อ. อ......)

ลงนาม..... [ลายเซ็น] พยาน
(นาย น. น. น. น. น......)
(นาง. อ. อ. อ. อ. อ......)

ภาคผนวก ฉ

หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมวิจัย (Consent Form)

หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย
(Consent Form)

โครงการวิจัยเรื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนป่าเกอญอบ้านแม่กองคาสุการเป็นสินค้าชุมชน
วันที่ให้คำยินยอมวันที่ 30... เดือนเมษายน พ.ศ 2560
ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว) นอว์พันธ์ อารีไป๋ ขอทำหนังสือนี้ไว้ต่อหน้า
หัวหน้าโครงการวิจัยเพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่า

ข้อ 1. ก่อนลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากผู้วิจัยให้ทราบถึง
วัตถุประสงค์ของการวิจัยกิจกรรมการวิจัยความเสี่ยงรวมทั้งประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้น จากการทำวิจัยอย่างละเอียดและ
ความเข้าใจดีแล้ว

ข้อ 2 ผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามต่างๆ ที่ข้าพเจ้าสงสัยด้วยความเต็มใจไม่ปิดบังซ่อนเร้นจนข้าพเจ้าพอใจ

ข้อ 3 ข้าพเจ้าเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้โดยสมัครใจและข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้
เมื่อใดก็ได้และการบอกเลิกการเข้าร่วมวิจัยนี้จะไม่ผลกระทบต่อสุขภาพหรือทรัพย์สินที่ข้าพเจ้าจะพึงได้รับต่อไป

ข้อ 4 ผู้วิจัยรับรองว่าจะเก็บข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเป็นความลับและจะเปิดเผยได้เฉพาะในรูปที่เป็นสรุป
ผลการวิจัยการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าต่อหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกระทำได้เฉพาะกรณีจำเป็นด้วยเหตุผลทาง
วิชาการเท่านั้น

ข้อ 5 ผู้วิจัยรับรองว่าหากเกิดอันตรายใดๆอันเนื่องจากการวิจัยดังกล่าวข้าพเจ้าจะได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่
คิดมูลค่าตามมาตรฐานวิชาชีพและจะได้รับการชดเชยรายได้ที่สูญเสียไประหว่างการรักษาพยาบาลดังกล่าวตลอดจนเงิน
ทดแทนความพิการที่อาจเกิดขึ้น (เฉพาะโครงการวิจัยที่เกี่ยวกับการทดลอง)

ข้อ 6 ผู้วิจัยรับรองว่าหากข้อมูลเพิ่มเติมที่ส่งผลกระทบต่อกรวิจัยข้าพเจ้าจะได้รับการแจ้งให้ทราบทันทีโดยไม่
ปิดบังซ่อนเร้น

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้วมีความเข้าใจดีทุกประการและได้ลงนามในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม นอว์พันธ์ ผู้ให้ความยินยอม
(นอว์พันธ์ อารีไป๋)
ลงนาม วิหิต หนักสงข ผู้วิจัย
(วิหิต หนักสงข)
ลงนาม เชษฐา ใจสงข พยาน
(เชษฐา ใจสงข)
(นอ. สอนันท์ ใจสงข)

ภาคผนวก ฉ

หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมวิจัย (Consent Form)

หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย
(Consent Form)

โครงการวิจัยเรื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบวเกอญอบ้านแม่กองคาสุการเป็นสินค้าชุมชน
วันที่ให้คำยินยอมวันที่ 20... เดือนเมษายน พ.ศ 2560
ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว) สมชาย อมรวิทย์ ขอทำหนังสือนี้ไว้ต่อหน้า
หัวหน้าโครงการวิจัยเพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่า

ข้อ 1 ก่อนลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากผู้วิจัยให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยกิจกรรมการวิจัยความเสี่ยงรวมทั้งประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้น จากการทำวิจัยอย่างละเอียดและมีความเข้าใจดีแล้ว

ข้อ 2 ผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามต่างๆ ที่ข้าพเจ้าสงสัยด้วยความเต็มใจไม่ปิดบังซ่อนเร้นจนข้าพเจ้าพอใจ

ข้อ 3 ข้าพเจ้าเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้โดยสมัครใจและข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้และการบอกเลิกการเข้าร่วมวิจัยนี้จะไม่ผลกระทบต่อสุขภาพหรือทรัพย์สินที่ข้าพเจ้าจะพึงได้รับต่อไป

ข้อ 4 ผู้วิจัยรับรองว่าจะเก็บข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเป็นความลับและจะเปิดเผยได้เฉพาะในรูปที่เป็นสรุปผลการวิจัยการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าต่อหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกระทำได้เฉพาะกรณีจำเป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

ข้อ 5 ผู้วิจัยรับรองว่าหากเกิดอันตรายใดๆอันเนื่องจากการวิจัยดังกล่าวข้าพเจ้าจะได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่าตามมาตรฐานวิชาชีพและจะได้รับการชดเชยรายได้ที่สูญเสียไประหว่างการรักษาพยาบาลดังกล่าวตลอดจนเงินทดแทนความพิการที่อาจเกิดขึ้น (เฉพาะโครงการวิจัยที่เกี่ยวกับการทดลอง)

ข้อ 6 ผู้วิจัยรับรองว่าหากข้อมูลเพิ่มเติมที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาวิจัยข้าพเจ้าจะได้รับการแจ้งให้ทราบทันทีโดยไม่ปิดบังซ่อนเร้น

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้วมีความเข้าใจดีทุกประการและได้ลงนามในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม.....ผู้ให้ความยินยอม
(สมชาย อมรวิทย์)
ลงนาม.....ผู้วิจัย
(พญ.ลลิตา นาคสิงห์)
ลงนาม.....พยาน
(นายชุตติศักดิ์ รัตนทิ)
(ส.อ.นพ.ดร.สัทนันท์ บุญญาภรณ์)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาววนิดา นาคีสังข์
วันเดือนปีเกิด	5 เมษายน 2534
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2552: วารสารศาสตรบัณฑิต
ทุนการศึกษา	ปีงบประมาณ 2551: ทุนการศึกษาโครงการ ธรรมศาสตร์ข้างเฟือก โครงการนักศึกษาเรียนดีจาก ชนบท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ผลงานทางวิชาการ

วนิดา นาคีสังข์, (2555). การทดลองออกอากาศโทรทัศน์ระบบดิจิทัล: กรณีศึกษา
สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5, สารนิพนธ์วารสารศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประสบการณ์ทำงาน

2558-2559: ผู้สื่อข่าว สายเฉพาะกิจ
บริษัท สำนักข่าว ปีอีซี จำกัด
2556: ผู้สื่อข่าว สายเฉพาะกิจ
บริษัท สามเอ มาร์เก็ตติ้ง จำกัด